

**ТРАГЕДЫІ, АПІСАНЫЯ БЕЗ
ГНЕВУ, БЯССТРАСНА,
БЕЗ АСУДЖЭННЯ...**

Уладзімір
САЛАМАХА
"Сады...
Навука
ці трагедыя?"

2-3

**ЛЁС ГІСТАРЫЧНЫХ
СЯДЗІБ БЕЛАРУСІ
Ў НАТАТКАХ
Генрыха
ДАЛІДОВІЧА**

"І палацам —
не толькі
мір!.."

4-5

**10
ГОД**

**ДЗЕСЯЦІГОДДЗЕ
ТВОРЧАСЦІ
І ПЛЁНУ**

У верасні
выдавецтва
"Міжнародны
цэнтр
культуры кнігі"
адсвяткавала свой
10-гадовы юбілей

НА ЗДЫМКУ: кіраўнік МЦКК Валерыі
МІШЧАНКА.

Фота К. ДРОБАВА

Стар.

12

КОЛА ДЗЁН

З 26 па 30 верасня прайшлі Дні Беларусі ў Маскве. На працягу пяці дзён у прэстыжным выставачным цэнтры "Трыумф" сваю прадукцыю і навукова-тэхнічныя дасягненні прадставілі больш за 200 беларускіх прадпрыемстваў. Адбыліся сустрэчы дзелавых колаў Беларусі і Расіі, сумесныя навукова-практычныя канферэнцыі. 30 верасня адбылося падпісанне ўрадаў Беларусі і Масквы, на якім было падпісана шэраг пагадненняў, у прыватнасці, аб актывізацыі супрацоўніцтва Мінска і цэнтральнай прэфектуры Масквы, а таксама аб павелічэнні паставак беларускіх тавараў у расійскую сталіцу на суму каля 100 мільёнаў долараў штогод. Бакамі быў разгледжаны ход рэалізацыі дамоўленасцяў, дасягнутых паміж абласнымі цэнтрамі Беларусі і прэфектуры Масквы. Тавараабарот Беларусі з Масквой на перыяд 2004—2006 гадоў плануецца павялічыць да 5 мільярдў долараў.

Дні Беларусі ў Маскве закончыліся на фоне высокіх палітычных кантактаў Прэзідэнтаў Беларусі і Расіі ў Крамлі.

ПАВЕЛІЧЭННЕ ТЫДНЯ

З 1 верасня 2003 года павышаны памеры тарыфнай стаўкі першага разраду з 28 тысяч рублёў да 33 тысяч 500 рублёў. Адаведную паставу прыняў урад у мэтах выканання даручэння Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Павышэнне тарыфнай стаўкі першага разраду дазволіць павялічыць заробковую плату работнікаў бюджэтнай сферы на 17,9 працэнта.

УШАНАВАННЕ ТЫДНЯ

У снежні гэтага года ў нашай краіне будзе адзначана 205-я гадавіна з дня нараджэння Адама Міцкевіча. Помнік нашаму слаўтаму земляку, які быў спраектаваны скульптарамі А. Фінскім, А. Заспіцім і архітэктарам Г. Фёдаравым, адкрыецца ў Мінску раней — 4 кастрычніка. Скульптура ўстаноўлена ў скверыку на перакрыжаванні вуліц Няміга і Гарадскі вал.

РОСТ ТЫДНЯ

Па выніках 8 месяцаў у краіне ўдалося забяспечыць рост аб'ёму інвестыцый у асноўны капітал на 115,2 працэнта, што вышэй за прагнознае паказчыкі (прагноз на год — 112—113). Пры гэтым за кошт усіх крыніц фінансавання ўведзена ў эксплуатацыю 1915 тысяч квадратных метраў жылля, у тым ліку 580 тысяч — у сельскай мясцовасці. Значна перавышаны прагнознае паказчыкі ў знешнім гандлі, пры гэтым рост экспарту тавараў і паслуг склаў 125,4 працэнта, імпарту — 131 працэнт.

МАНЕТА ТЫДНЯ

Нацыянальны банк выпусціў у абарачэнне сярэбраную памятную манету "Беларускі балет". Намінал манеты складае 100 рублёў, проба сплаву 925, дыяметр 64 мм, вага каштоўнага металу ў чысціні 155,5 грама. На перэднім баку манеты размешчаны рыфлены відарыс будынка Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы і балета Беларусі, відарыс Дзяржаўнага герба нашай краіны, надпіс "Рэспубліка Беларусь", намінал манеты "Сто рублёў", год чаканкі "2003", проба сплаву "925". На адваротным баку — выява сцэны з нацыянальнага балета "Страсці" (Рагнеда) і надпіс у два радкі "Балет Беларусі". Манета выпушчана тыражом 1000 штук.

УЗРОВЕНЬ ТЫДНЯ

Штогод прадпрыемствамі канцэрна "Белбіяфарм" выпускаецца лекавых сродкаў на суму больш за 60 мільёнаў долараў. Па сваіх магутнасцях беларуская фармацэўтычная галіна займае сёння трэцяе месца сярод краін СНД, следам за Расіяй і Украінай.

ПРАЕКТ ТЫДНЯ

На Першым нацыянальным канале ўзяў старт новы праект "Мая краіна", распрацаваны студыяй "Вока". Асаблівасць праекта ў тым, што далучыцца да яго можна літаральна кожны жадаючы.

ЗРУЧНАСЦЬ ТЫДНЯ

Новыя наміналы ўніверсальных пластыкавых тэлефонных карт — 30, 90, 180, 240 і 480 тарыфных адзінак — павінны паступіць у продаж у гэтым месцы. Кошт тэлефонных карт новых наміналаў складзе: 30 тарыфных адзінак — 1390 рублёў, 90 тарыфных адзінак — 2660 рублёў, 180 тарыфных адзінак — 4560 рублёў, 240 тарыфных адзінак — 5820 рублёў і 480 тарыфных адзінак — 10880 рублёў. Новыя карткі ўводзяцца ў карыстанне для зручнасці абанентаў.

ЯШЧЭ МОЖНА ПАПІСАЦА!

Шаноўныя чытачы! На "ЛіМ" ніколі не позна падпісацца. Кошт індыўідуальнай падпіскі на 1 месяц — 2500 рублёў, на 2 месяцы — 5000 рублёў. Індыўідуальны індэкс — 63856. Кошт ведамаснай падпіскі на 1 месяц — 4000 рублёў, на 2 месяцы — 8000 рублёў. Ведамасны індэкс — 63857.

ЛІТАРАТУРА І РЭЧАІСНАСЦЬ

Уцудоўнага рускага пісьменніка Івана Буніна, сярод мноства непаўторных твораў прозы (пра яго пазію не гаворым) ёсць адзін, які, напэўна, па назве ведаюць нават тыя, хто Івана Аляксеевіча наогул не чытаў. (Між іншым, звычайна такія сёння — самыя вялікія знаўцы і судзі літаратуры. У прыватнасці, беларускай — чытайце, што і як пра яе пішуць яны ў газетах. Накшталт, "Белорусской литературы нет, не было, потому что я Коласа "Новую Землю" так и не прочитала, хотя сдала зачет в институте с третьего раза..." і г.д. Пра іх — гаворка некалі і ў "ЛіМе", мяркую, будзе...) Называецца той бунінскі твор.. Думаю, здагадаецца, калі прачытаеце некалькі ўрыўкаў з яго.

"...Успамінаецца мне ранняя пагодлівая восень. Жнівень быў з цёплымі дожджыкамі, што ўсё роўна як назарок выпадалі на сяўбу, — з дожджыкамі ў самую павару, пасярод месяца, перад святам Лаўрэна..."

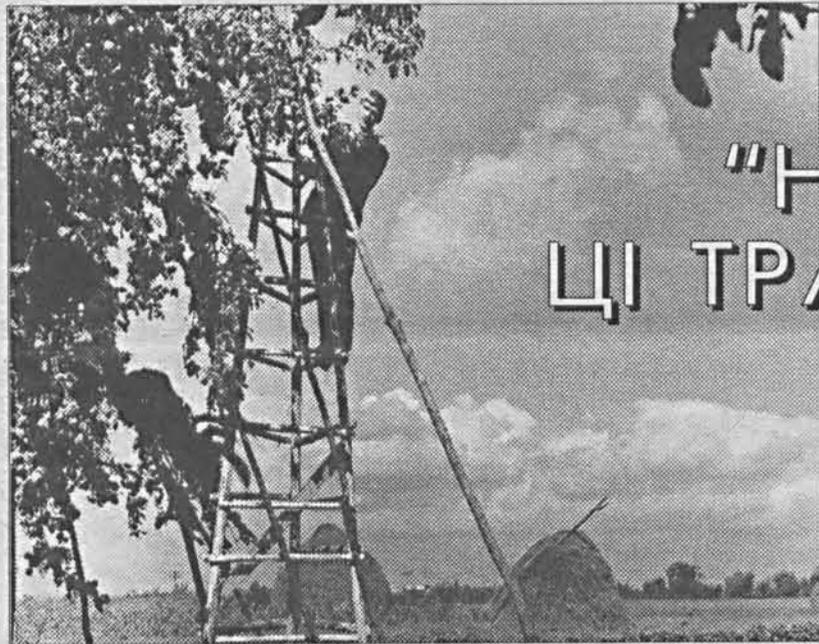
І далей, напрыклад, пра павуцінне, якога шмат "у бабіна лета (...)" села на поле... Маўляў, "гэта таксама добры знак: "Многа цянечка на бабіна лета — восень ядраная". А потым ужо зусім такое, што, упэўнены, няма такога сэрца, якое не ўстрапянулася б ад гэтага малюнка: "Памятаю свежую, ціхую раніцу... Памятаю вялікі, увесь залаты, падсохлы і парадзель сад, памятаю кляновыя алеі, тонкі водар пападаных лістоў і — пах антонаўскіх яблы-

імгненне і пагасіць зоры, а бадзёрае рэха колцам грымне і раскоціцца па гарызонце, далёка-далёка заміраючы ў чыстым і чуйным паветры".

Сапраўды прыгожа, і, як скажа мешчанін "здарава". Ды: "Пужанецца, пужанецца, паніч, а то проста бяда: ізноў ужо дулю лярова абтрэслі"...

Прыгожа і жудасна. Бо гэты стрэл у мастацкім творы вялікага пісьменніка чамусьці выхоплівае з памяці малюнак дзяцінства, калі і на маіх вачах нашага аднакласніка (другі клас), галоднага, сірату (у яго нядаўна памерла маці), гаспадар аднаго пасялковага саду (іх тады ў нас было ўсяго некалькі, пасёлак малады, а гэтыя дворышчы — даваенныя) набожны стары з адным біблейскім імем, заспеўшы ля яблыні, "злітаваўся", адкінуў паядынку: "Рука мая не дрогне наступны раз". Не дрогнула і тады: падняў Воўку над галавой і пляснуў вобзём... А потым на вачах усіх дзяцей, што былі на вуліцы і наогул не лазілі ні ў якія сады — баяліся, што прыб'юць — азварэла піхаў у акрываўлены рот майго цёзка яблык, што выкаціўся ў яго з-за пазухі...

А нямелья, мы застылі ад жаху. Невядома, чым бы гэта скончылася (мой аднакласнік на ўсё жыццё, стаў заікам), калі б тады, не помню хто са старэйшых хлопцаў нейкім чынам не "адбіў"

САДЫ... "НАВУКА" ЦІ ТРАГЕДЫЯ?

Грышка ж да канца лета хадзіў здаровы, а пад восень няўзнік пачаў горбіцца, перастаў расці. Да чатырнаццаці гадоў на спіне вырас ладны, востры горбік".

І, як кажучы, гэтак далей, не больш і не менш. Толькі, напрыклад, для мяне, як для чытача, далей і Грышкы хаджэнні, ужо дарослага чалавека, у час "перестройкі" з нейкім там сцягам — ды хоць з якім! — і яго спробы нібыта з-за "зласлівай зайздрасці" да тых, хто добра ўладкаваўся ў жыцці, якая "здужала" Пеньку, ды "гэтак узяла за глотку", што, маўляў, "не прадыхнуць", і якая "выпальвала пякучым агнём душу да самага дна", ды давала ажно да таго, што гэты ўжо сталага ўзросту калека "рашыўся" падпаціць чужую "тэхніку" — нічога не варта ў параўнанні вась з чым... З невыносным чалавечым горам, фізічнымі і душэўнымі пакутамі хлопчыка Грышкі, затым — падлетка, юнака. Урэшце — дарослага чалавека, адзінокага, без сям'і, без усяго таго, чым жывуць іншыя людзі. І, вядома, тыя колішнія хлапчукі, з якімі колісь пазіў у сад...

Няхай даруе мне Аляксандр Мікалаевіч Дзятлаў, але ў гэтым творы, у гэтых 31 працытаным з яго радку ёсць вельмі страшныя словы, за якімі асабіста мне бачыцца жахлівае ў псіхалогіі многіх і многіх самых розных людзей у адносінах да чужога, тым больш дзіцячага гора. Вось яны: "дзедава навука пайшла на карысць, хлопцы абміналі сад". Каму на карысць?.. І якую? Чую голас: "Мала біў...". У вачах стаіць твар старога: дай волю, сапраўды заб'е любога за яблык. І — дзіця найперш. Бачу акрываўлены рот майго аднакласніка. (А хто скажа, колькі дзяцей такім чынам скалечылі, і нават забілі?)

Вось вам і мы, пісьменнікі: "Навука"...Ды чую: а што, па твойму, хай бы латашылі чужое?

АД ПАДКАМІТЭТА ПА ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ

Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры прымае работы на саісканне Дзяржаўных прэміяў Рэспублікі Беларусь 2004 года.

Згодна з Палажэннем аб Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры прэміі прысуджаюцца:

— за таленавітыя, глыбокія па змесце і адметныя па форме творы літаратуры, выяўленчага мастацтва, дызайну, архітэктуры, тэатральныя пастаноўкі, кінафільмы, музычныя творы;

— выдатныя дасягненні выканальніцкага майстэрства, якія маюць эстэтычную каштоўнасць і ўносяць значны ўклад у беларускую нацыянальную культуру;

— маштабныя публікацыі ў галіне журналістыкі, выдатныя даследчыя працы ў галіне літаратуразнаўства і мастацтвазнаўства, тэорыі і гісторыі мастацтва.

Творы літаратуры і мастацтва, дызайну, навуковыя працы і архітэктурныя збудаванні прымаюцца да разгляду не раней, чым праз год пасля іх апублікавання ў друку, публічнага выканання, пабудовы.

Творы літаратуры, журналістыкі, публіцыстыкі, выяўленчага мастацтва, архітэктуры, дызайну, навуковыя працы павінны быць апублікаваны, выстаўлены для публічнага прагляду, пабудаваны не больш чым за пяць год, а кіна- і тэлефільмы, тэатральныя, радыё- і тэлеспектаклі, канцэртныя праграмы публічна выкананы, паступілі ў пракат не больш чым за тры гады да даты прысуджэння прэміі.

Дзяржаўныя прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры прысуджаюцца адзін раз у два гады (кожны цотны год).

Памер прэміі ўстанаўліваецца пры зацвярджэнні рашэння аб яе прысуджэнні Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь.

Вылучэнне работ на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры ажыццяўляецца міністэрствамі, іншымі цэнтральнымі органамі кіравання, арганізацыямі, творчымі, грамадскімі аб'яднаннямі, установамі культуры, навуковымі і вышэйшымі навучальнымі ўстановамі, працоўнымі калектывамі, рэдакцыямі газет і часопісаў, выдавецтвамі.

Рашэнне аб вылучэнні работ прымаецца адкрытым галасаваннем, а аб вылучэнні кандыдатаў у калектывы саіскальнікаў — тайным галасаваннем з удзелам усіх аўтараў работ (пры наяўнасці кворуму, прынятага ў арганізацыі, дзе праводзіцца галасаванне). У склад калектыву, які вылучаецца, могуць уваходзіць толькі асобы, якія з'яўляюцца аўтарамі дадзеных твораў. Тайнае галасаванне кандыдатур саіскальнікаў праводзіцца па месцы іх працы або ў арганізацыі, якая іх вылучае.

Не дапускаецца вылучэнне на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры работ, аўтары якіх раней адзначаны за іх дзяржаўнымі ўзнагародамі. Не дапускаецца і адначасовае прадстаўленне адной і той жа работы (або кандыдатуры) на атрыманне Дзяржаўнай прэміі іншай дзяржавы.

Не дапускаецца ўключэнне ў калектывы саіскальнікаў асоб:

— толькі па прыкметах адміністрацыйнага, кансультатывага і арганізацыйнага дачынення да работы;

— раней удастоеных за гэту работу дзяржаўнай узнагароды;

— уключаных у калектывы аўтараў работы, вылучанай на атрыманне міжнароднай прэміі або прэміі іншай дзяржавы.

Дзяржаўная прэмія Рэспублікі Беларусь паўторна не прысуджаецца.

У стаў асоб калектыву саіскальнікаў могуць быць уключаны асобы, якія не з'яўляюцца грамадзянамі Рэспублікі Беларусь, але выконвалі работу па сумесных з арганізацыямі рэспублікі планах і праграмах і вылучаныя гэтымі арганізацыямі.

Работы, вылучаныя на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры, прымаюцца да разгляду Падкамітэтам па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры да 1 лютага 2004 года і разглядаюцца ў два этапы. На першым этапе адбіраюцца работы для ўдзелу ў конкурсе на атрыманне прэміі, на другім — прымаецца рашэнне аб прысуджэнні прэміі.

Па ўсіх пытаннях, звязаных з вылучэннем і афармленнем работ, звяртацца ў Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры па адрасе: 220072, г. Мінск, вул. Сурганава, 5, пакой 412, тэл./факс: 284-23-81.

Але, рэч не аб гэтым: латашылі — не латашылі. Рэч аб іншым... Ды толькі ў нашай беларускай літаратуры сотні разоў апісана, як хлапчукі лазілі ў сады, як іх лавілі там гаспадары і білі... Апісана без гневу, бясстрашна, без асуджэння тых, хто калечыў дзяцей, апісана, як звычайная з'ява, якая была, ёсць, будзе столькі, колькі будуць сады, іх гаспадары і хлапчукі, з усім тым, што ім прысутна. Нібы мы самі былі не такія. Апісана так, нібы ніхто з нас, ужо дарослых, не задумваўся над "слезой ребенка" з твора Фёдора Міхайлавіча Дастаеўскага, і над усім астатнім, што звязана са скалечанымі жыццямі...

Літаральна днямі быў сведкам, як на рынку каля аднаго сталічнага магазіна "некій" "хозяин" (нацыянальную прыналежнасць нават прыблізна не называю — скажуць, што распісваю нацрозь) прылюдна самымі брыдкімі словамі зневажаў дзяўчыну-прадаўца за тое, што надкусіла яго "твар". (О колькі нашых дзяцей мы самі выкінулі ў базарную твань з яе адпаведнай псіхалогіяй і нормаў на здэк такім "хозяевам"!). А яна, збялелая ці то ад страху, ці то ад сораму, ўсвядомішы, што чужое, не ведала куды падзецца. А нейкая старая сіпела: "Так ёй, так ёй..." І толькі двое з натоўпу асекі "хозяина"... "Антоўнаўскія яблыкі"... Паддунка... І: "Пужанеце, пужанеце, паніч..."

Ды адна з самых прыгожых з'яў на зямлі, якую не любіць пірычны герой аповесці "Лісце каштанаў" Уладзіміра Караткевіча...

І "дзедава навука" з балючага апавядання Алеся Дзятлава "Гарбун Пенька"...

Творы і рэальнае жыццё. Калі творы, дык асабліва ў буніскім вельмі прыгожа: "Галасы на вёсцы (з саду. — У.С.) або рыпення варот чуюцца ў халаднаватым змярканні вельмі ясна". Або "У цемры, у глыбіні саду — казаная карціна: нібы ў кучках пекла, папае каля будана польмя, акружанае цемраю, і нечым чорным, быдта выразаная з чорнага дрэва сілуэты ходзяць вакол вогнішча, між тым, як велічыня цені ад іх спісочуць па яблынях..." (Гэта перад паддункай, якой купіць толькі "пужанеце").

Што да рэальнасцей — дык сёння ў нашых вёсках тысячы здзічэлых, састарэлых, "бесхозных" садоў, у многіх з якіх у свой час столькі было лёсаў скалечана. А ў большасць з іх ужо няма каму лазіць. Ва ўраджайны год сотні, калі не тысячы тон яблыкаў ападаюць долу, гніюць...

На нашай зямлі сёння таксама мноства нікому не патрэбных вялізных калгасных садоў. Тых, у якіх яшчэ не так даўно вартаўнікі не толькі з "падынак", але і з двухстволкаў пастрэльвалі. Найчасцей у дзяцей. Часам — траплялі, і не толькі соллю.

А на базарах нашых усё больш і больш з чужых краёў яблыкі. І яны танней за нашы, беларускія. І ўсё больш чужых "гаспадароў" яблыкаў гэтых... Каб жа толькі людзей прыстойных... Што да садоў майго дзяцінства, дык было так.

У той год, калі мы з бацькам садзілі сад — 30 яблынь, груш, спіў, вішняў — на сваіх 15 сотках, якія адводзіліся рабоча-каласаўскай пасялковай сям'і (тыя скачкоўцы, хто рабіў у калгасе, мелі 60) сады, як па камандзе, пасадзілі, здаецца, усе. Але, калі не ўсе, дык амаль усе.

Нашы сады раслі з намі. І калі яны сталі пладаносіць, штосьці не чуваць было, каб дзеці лазілі ў яблыкі. Што да нашай вуліцы, на якой жыла наша сям'я — гэта 13 хат, з нашага боку 9, насупраць 4, то і раней тут ніякіх здарэнняў з "падшыванцамі-злгодзеямі" не здаралася. Справа ў тым, што не ведаю якім чынам раней за ўсіх нашых садоў пачаў пладаносіць сад у дзеда Хведара Іларыёнавіча Кірыленкі, перасяленца з Украіны, лясчасткаўскага цеслі. Асабліва летняя сліва на вуліцы супраць хаты, і кіслая, а тады ж дужа смачная, пепенка. Да іх у кожнага з нас быў "доступ". Але з адной умовай, якой прытрымліваўся мы, дзеці з нашай вуліцы, і якую ўжо мы, хлапчукі, ставілі прышлым, з чужых вуліц: "Сліву не ламай, да яблынькі ідзі баразёнкай, не тапчы дзеду бульбоўнік". І дзіўна, і нам,

лічы сваім, і чужынцам хапала сліў і яблыкаў. Дзед жа Хведар, помню, глядзячы на падшыванцаў, якія ласаваліся дарамі яго саду, пасміхаўся ў пракураныя "рабочыя" вусы, казаў дарослым: "Пойдуць пладаносіць сады, дык наогул ніхто нікуды лазіць не будзе".

І сапраўды, праз колькі гадоў пасялковыя сады запладаносілі, ніхто нікуды не лазіў. А неўзабаве яблыкаў ужо не было куды дзяваць. Яблыкі елі да аскоміна. Іх сушылі, з іх ціснулі сок. Ставілі віно (асабліва ў гады "борьбы с пьянством и алкоголизмом", калі, як хадзілі чуткі, недзе людзі высякалі вінаграднікі). Імі кармілі жывёлу. Было таксама, калі шанцавала, здавалі за бясцэнна ў "нарыхткантору". Словам, сад шмат што даваў гаспадару. Што цанілася, а што — не. Калі, скажам, асабліва "цанілася" ў пасёлку, то самагонка з яблычнага соку. І не з хлеба: дзе яго ўзяць? З яблыкаў. Зразумела, што без гарэлкі, асабліва пенсіянеру, які ўжо нікому не патрэбны, кроку не ступіш. Паспрабуй накупляцца.

Здаць яблыкі дзяржаве, не ведаю, як дзе, але ў нашым пасёлку было вельмі няпроста. Але, зняў іх, каб не памяць. Пад кожнай яблыняй — горы. Няхай... Потым трэба паддобрэцца да якога Яшы (звычайна, нарыхтоўчык чамусьці прыезджаў з Бабруйска, з суседняга раёна), каб ён "расстараўся" табе скрынак. Скрынкі даў, ну тады адбярэ яблык да яблыка, перакладзі саломай (лесаўчасткаўскаму рабочаму, гаспадару сады і саломы той трэба "расстарацца", не за так проста, канечне, у калгасе). Затым, навастры вуха, каб пачуць, праз колькі дзён прыйдзе машына, ды патрапіць у час... Узважыць прыёмшыч, з кожнай скрыні зробіць колькі кіло скідкі. Торкне пальцам: "Распішыся тут... І тут... І тут..." Распісаўся, або распісалася. Грошы — ча-кай!.. А тут ужо і снег. Вастры вуха зноў: калі ўжо грошы прывязуць. Пры-вез-лі... Павестка ў суд: "Вы, такі-та і такі-та.. Ваш подпіс?.. А гэты?.. А гэты?.. Не ваш?" (ён і сапраўды не яго...) Суд. Жанчыны бядуюць: "А-я-яй, Яшы далі тры гады. Такі ж харошы быў чалавек: ён табе і скрыні прывязе, ён табе і тое і сее... Шкада, шкада чалавека. У яго ж дзеці. Ды хапіла б гэтага кіслоцця і нам і яму. Усяму Бабруйску хапіла б. Хай бы толькі забралі. У чый сад не паглядзі — гніюць яблыкі, гніюць..."

Былі прыёмшычкамі часам і свае. Ці супадзенне, ці заўсёды ім станавіўся той, на каго б не падумаў, што ён можа "таргаваць". Яго людзі не далюбіваюць, ведаюць, як аблупленага. У маладосці, да вайны — пакардваў. У вайну — ні на фронт, ні ў партызаны, ні ў паліцаі. "Па дварах лахаў. Вядома, што мы, бабы, без мужчын, супраць яго. У мяне швейную машынку з-пад хлява выкапаў — тады ж рэч рэдкая, дарагая. У Шуры — парсюка звёў. У Алены... Адкуль ведаю, што краў, кажаш, за руку не схавіла, дык няма чаго на чалавека плявузгаць? Ды ён пасля вайны людзям шыў. І я неяк пайшла: пашый. Ажно гляджу — мая машынка. Я яму — так і так, во, на колцы шчарбіна, я яе і з завязанымі вачыма пакажу... А ён — вон з хаты! Купіў... Ты яму з калом у глотку не залезеш..."

Але — калі прыёмшыч, дык ужо не нейкі там Мішка, а — Мікапаевіч. А ён да цябе, калі што якое — спінаю. Яша, здаецца, не махляваў, і пасадзілі, а гэты абдурыць цябе вачавідкі і — яму нічога. Вось ужо і сын на легкавіку паехаў...

Словам, калі сады ўвабраліся ў сілу, клопату з імі — не "аббрацца". І як упарадачыць? І толькі той жа стары з біблейскім імем, ужо зусім намоглы, і тая ж старая, што "Забі, забі, каб іншым навука..." кожны дзень на аўтобус з кашамі, ды — у горад. А ў аўтобусе кляне кандуктарку, што патрабуе за багаж. І ездзіць і ездзіць аж да снегу. А як "павалілася" тая, адзінокая і злосная старая, дык і туну не было каму збіць, хоць казалі, грошай багата ў сям'і знайшлі. Хто знайшоў — невядома: "Хай паперкі тыя

спрахнуць". І стары, адзінокі (жонка яго даўно памерла, казалі, што быў сын, але нібы бацька яго яшчэ пасля вайны, ужо ва семнаццацігадовага атруціў у смалакурні), паміраў цяжка і доўга. Якраз у год, калі дужа ўрадзілі яблыкі, поўзаў ля яблынь, і ўсё стараўся нажоўкай спілаваць хоць адну. (Амаль так, як апісана ў аднаго нашага пісьменніка). Але сіл не ствала. Так і адышоў.

А сады майго дзяцінства, мой сад, сады маіх таварышаў, даўшы шмат ураджаяў, выканаўшы сваё, задздэнае ім прыродай, пачалі старэць, прыходзіць у заняпад. Адышлі з жыцця гаспадары, якія садзілі іх у адзін год з намі — 1960-ы. Мы былі познія дзеці былых франтавікоў. Большасць з нас з'ехала з пасёлка, зараз пасля нашых бацькоў няма каму аднаўляць сады іх. Але ёсць, хоць і не шмат, іншых садоў. І вось ужо колькі гадоў як прыезджаю, і пытаюся, ці лазяць дзеці ў яблыкі глядзячы на мяне, як на дзівака: "Навошта? Ідзі ў які хочаш сад, бяры, колькі павязеш".

Не ведаю, ці змянілася псіхалогія людзей, ці гэта ад таго, што ў пасёлку багата садоў, толькі, бачыце, як: "Ідзе ў які хочаш сад..."

А яблык сваіх у нашай краіне не хапае.

Дык што, нічога ў нас не робіцца, каб і сады былі садамі, і яблыкі свае, і гаспадары нашы?.. Робіцца.

Вось цытата з "Обоснования необходимости принятия республиканской программы развития плодородства на 2003—210 годы", якую мне на пачатку гэтага года далі ў Мінсельгасе.

У "Обосновании" сказана, што "Под плодово-ягодными насаждениями (по состоянию на 01.01.2003 г.) в хозяйстве всех категорий занято 99,4 тыс. гектаров, из них 91,4 тыс. гектаров в плодоносящем возрасте, в том числе в сельскохозяйственных организациях соответственно 44,7 и 42,6 тыс. гектаров". Але па выніках праведзенай у 1998 годзе "инвентаризации плодово-ягодных насаждений" 59 працэнтаў плодываў сельгаспрадпрыемствах рэспублікі аднесены па якасці да нізкага і вельмі нізкага банітэту. Садоў жа высокага і сярэдняга банітэту, якія могуць даваць высокія ўраджаі ў нас было ўсяго 18,3 тыс. гектараў.

Там жа адзначаецца, што "Имеющиеся 54,7 тыс. гектаров плодово-ягодных насаждений у населения и садовых товариществ не оказывают существенного влияния на баланс производства высокотоварной продукции" і г.д.

Не буду далей абцяжарваць чытача агульнымі лічбамі, якія яму мала што гавораць. Але назаву тыя, што сапраўды тое-сее значаць. Аказваецца, за 1996—2002 гады ў сярэднім на аднаго жыхара рэспублікі было "произведено" 36 кілаграмаў плоду і ягад пры навукова абаснаванай медыцынскай норме — 80.

Але не будзем песімістамі. Бо Міністэрствам сельскай гаспадаркі і харчавання сумесна з Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі, аблвыканкамамі распрацавана рэспубліканская праграма пладводства на 2003—2010 гады. Згодна з гэтай праграмай, напрыклад, мяркуецца "довести к 2010 году потребление плодов и ягод на душу населения до 55—60 килограммов".

...Так, усё з садамі і з намі было і можа быць. І ў літаратуры, і ў жыцці. Як ужо ў названых, так і не названых творах. У рэальных, прыгаданых тут сітуацыях, вядомых мне, так і ў вядомых кожнаму чытачу асабіста... Вось толькі б гора ад садоў не было. Наогул і праз наша — як выкарчаваць са свядомасці — сцвярдженне, калі калечаць дзіця — "навука на карысць"...

Архіважна і іншае: уменне гаспадарыць на ўсіх узроўнях, ды быць людзьмі. Каб знявагі не было ні ад сваіх гаспадароў, ні ад такіх чужых "хозяев". Без "оных" мы можам абысціся. А як госці — калі ласка! За наш стол, у нашы сады... разам з намі.

Уладзімір САЛАМАХА

ШУМІЛІНА, ШУМАН...

У музеі восеньскага надвечорка панад ціхім і сонным кутком Верхняга горада луналі чароўныя гукі музыкі. Мелодыя вырываўлася з цесных абдымкаў камяніцы, падымалася ўверх, у абшар цямяючых нябёсаў... 19 верасня Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры вітаў гасцей: выдатную піяністку, салістку Белдзяржфілармоні Ірыну Шуміліну і яе ўдзячных слухачоў. А палове сёмай камерную залу музея запоўніла публіка, паяднаная любоўю да класічнай музыкі. Гэта і сталыя жыхары Мінска, і вучні гарадскіх школ, і госці з раёна, якія досыць доўга дабіраліся на імпрэзу.

І недарэмна. Бо майстэрства Ірыны Шумілінай, добрая акустыка памяшкання і якасць гучання інструмента (раэль Л. П. Александровскай) стварылі атмасферу сапраўднага музычнага свята. Дарэчы, піяністка не ўпершыню давала канцэрт у зале музея. Летам, як вядома, яна ўдзельнічала ў прэзентацыі нотнага зборніка фартэпіянаў твораў беларускага кампазітара Яна Тарасевіча. (гл. "ЛіМ" за 4.07.03 г., "А слава яго абмінула".)

Гэты канцэрт складаўся з твораў Роберта Шумана: "Прысвячэнне" (транскрыпцыя Ф. Ліста) ор. 25, Арабеска До мажор ор. 18, варыяцыі "ABEG" ор. 1. Таксама прагучалі "Інтэрмецца" (музычны партрэт Р. Шумана з цыкла беларускага кампазітара Ш. Ісхабаевай "Партрэты вялікіх кампазітараў") і інш.

Праграма праходзіла ў рамках цыкла музычнай адукацыі для вучняў школ, і таму Ірына Шуміліна не толькі выконвала захапляльныя творы, але і распавядала прысутным цікавыя акалічнасці з гісторыі музыкі і жыцця таленавітага нямецкага кампазітара-романтыка. Слухачы натхнёна сачылі за выканаўцай, і амаль паўтарагадзінны канцэрт праляцеў імгненна. Шчырыя авацыі былі яскравай праявай удзячнасці.

Усевалад СЦЕБУРАКА,
Лавуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага музея гісторыі
тэатральнай і музычнай культуры
Беларусі

ГОСЦІ

ВІЗИТ ДЫРЫЖОРА

**Трэці раз
прывітае на Беларусі
швейцарскі дырыжор
Райнер Хельд.**

У маэстра склаўся добры творчы кантакт з Сімфанічным аркестрам Белтэлерадыё: рыхтаваліся канцэртныя праграмы, якія выконваліся і ў Мінску, і ў Швейцарыі, дзе да нашых музыкантаў дапушчэўся харавы калектыў кантона Ааргау (хорам кіруе сп. Хельд). Пры канцы верасня наш госць ажыццявіў у студыі Дома радыё запіс 7-й сімфоніі Бетховена, выязджаў з аркестрам у Магілёў, даў канцэрт у Беларускай акадэміі музыкі.

Н. К.

АБСЯГІ

У БІБЛІЯТЭКІ — ЮБІЛЕЙ

Днямі споўнілася 95 гадоў з часу ўтварэння Рагачоўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі. Зараз гэта буйнейшая культурна-асветная ўстанова, дзе налічваецца 63 тысячы экзэмпляраў. А ўсяго раённая цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма мае 45 бібліятэк, з іх 41 — у сельскай мясцовасці. Штогод абслугоўваецца каля трох тысяч чытачоў.

Міхась СЛІВА
г. Рагачоў.

Міжнародная канферэнцыя на тэму "Гістарычныя сядзібы Беларусі: стан і будучыня" адбылася на пачатку верасня гэтага года. Залессе — маляўнічая мясціна, дзе ў першыя два дзесяцігоддзі XIX ст. жыў і тварыў М. К. Агінскі — дзяржаўны дзеяч, вучоны, пісьменнік, гаспадарнік-эканаміст, кампазітар, аўтар неўміручага паланеза "Развітанне з Радзімай". Форум наладзілі Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА (старшыня У. Шчасны), Беларускі камітэт Міжнароднай рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС, старшыня У. Гілеп), Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры РБ, Нацыянальнае агенцтва па турызме і спорце, Смаргонскі райвыканкам. Сярод больш чым 100 удзельнікаў канферэнцыі — вучоныя розных профіляў, мастакі і архітэктары, грамадскія дзеячы і прадстаўнікі ўлад, краязнаўцы, спецыялісты з Польшчы, Украіны, Літвы і Расіі.

З ДАЛЁКАЙ ГІСТОРЫІ

Пяняцце магнацкіх сядзіб (сяліб) вядомае з XI—XII стагоддзяў, часамі яны (замкі) засноўвалі гарады і мястэчкі. Апроч магнацкіх, былі сядзібы сялянскія, рамесніка-гандлярскія, шынкарскія. Сялянскія сядзібы былі простыя і практычныя — двор, агарод і сад, у двары — хата і гаспадарчыя будынкi. У рамеснікаў, гандляроў і шынкароў былі жылы дом, крамы, майстэрні, свірны, шынкі і г.д. З XVI ст., з увядзеннем валоchnай памеры, у буйных сядзібах, дзе добра развівалася сельс-

вучыць, захаваць, рэстаўраваць і выкарыстоўваць іх для культурна-эканамічных мэт, як гэта пачынае рабіцца ў Міры і Нясвіжы. Маючы на ўвазе вялікую зацікаўленасць да праблемы самых розных колаў грамадства, прамоўца сказаў літаральна так: "У нас ёсць каманда, але не было ветру, каб ветразі павялі карабель. Цяпер мы павінны паплыць", а таксама зачытаў прывітанне з Англіі далёкага сваяка М. К. Агінскага І. Залускага, які падрыхтаваў кнігу "Гены Агінскага"

«І ПАЛАЦАМ НЕ ТОЛЬКІ МІРІ...»

Нататкі з Міжнароднай канферэнцыі ў Залессі Смаргонскага раёна

кая гаспадарка, мяняецца архітэктурна-планіровачны характар, вылучаюцца гаспадарскі двор, фальварак, гумнішча, аборы, млыны і бровары, за горадам большае лецішча, "паляўнічыя дамоў". З XV ст. пры замках феадалаў, манастырах, калегіумах вядомыя паркi, дзе вырошчвалі лекавыя травы, садавіну і гародніну, а з XVIII ст. ствараюцца вялікія паркi рэгулярнага і пейзажнага тыпу, што набываюць характар садова-паркавага мастацтва. На Беларусі такіх сядзіб было тысячы. Многія з іх не пашкадаваў час, многія пацярпелі з-за аб'яўленай ім бальшавікамі вайны, многія прадаўжаюць разбурацца, дзічэць з-за аб'яваўсці ці недахопу сродкаў.

Агінскія здаўна займалі высокія пасады ў ВКЛ. М. К. Агінскаму перадалі Залессе ў 1791 годзе, але ён тады не здолеў там загаспадарыць: замянілі дзядзькавы даўгі, падзелы Рэчы Паспалітай, удзел у паўстанні Т. Касцюшкі, дыпламатычныя візіты ў еўрапейскія сталіцы з пошукам дапамогі, эміграцыя, варункі з Напалеонам, якому не вельмі верыў, і з Аляксандрам І (падаваў яму праект заснавання аўтаномнага Вялікага герцагства Літоўскага ў складзе Расійскай імперыі), але ўсё дарма: манархі разыгрывалі сваю карту, па-свойму дзялілі Еўропу. М. К. Агінскі пасля міласці Санкт-Пецярбурга пасяляецца ў Залессі пасля 1802 і жыве там з перапынкам амаль 20 гадоў. Стаўшы гаспадаром, ён пачынае абладжваць маёнтак — будзе аднапавярховую будыніну літарай "L", капліцу, жылё для слуг, ставок, вадзяны млын, канюшні, аранжарэй-цяпліцы, дзе вырошчвае цытрусавыя, парк, дзе былі альтанкі, сотні раслін і кветак, звырынец. Пасля 1815 года гэты беларускі куток з-за прыгажосці назавуць "Паўночнымі Афінамі", "сядзібай музаў". Пасля выезду Агінскага з Залесся, яно пэўны час належала нашчадкам, потым перайшло ў чужыя рукі, было ў Заходняй Беларусі ўладаннем дзяржавы, пасля 1939 года — на сядзібе дом адпачынку, дом старых, пазней належала Смаргонскаму сілікатнаму заводу (пэўны гаспадар, рамонт, чалавечы дух памагі будынку захавацца), з 1996 — Міністэрству культуры, з 2000 — дзяржаўнаму музею тэатра і музыкі, які, як вядома, не мае сродкаў, каб рэстаўраваць сядзібу. Стан яе падтрымліваецца некалькімі энтузіястамі, якім па сіле, зразумела, нямногае, найперш прыбраць двор і парк.

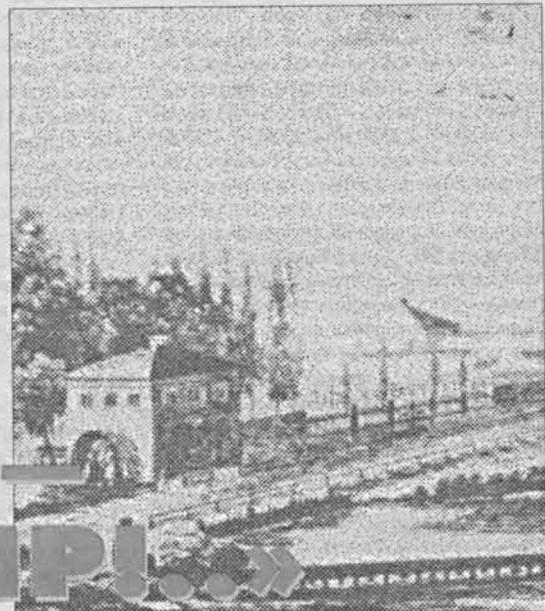
ДЫК ШТО З СЯДЗІБАМІ?

Канферэнцыя пачалася ўрачыста: хлеб-соль, песеннае прывітанне гаспадароў, адкрыццё ў Залессі каменя-помніка "Памяці роду Агінскіх" (аўтар-мастак Р. Груша з Ліды), хоць далей гутарка вялася не толькі ўзнёсла. Пры адкрыцці канферэнцыі У. Шчасны зазначыў, што неабходная шчырая і спакойная размова, што трэба быць рэалістам — цяпер дзяржава можа ўзяць пад ахову толькі 175 сядзіб, якія трэба вы-

і частку ганарару за яе мяркуе перадаць на рэстаўрацыю Залесся. Сканцэнтраваць увагу на турбоце па ім заклікалі намеснік міністра культуры РБ В. Федроў і старшыня Смаргонскага райвыканкама С. Юргель.

Размову, сапраўды, шчыра і спакойна пачаў прафесар-біёлаг А. Федарук, які зазначыў, што колькасць сядзіб у нас не падлічана, толькі ў чатырох абласцях (апроч Гомельскай і Магілёўскай) іх болей 1170, многія з іх захаваліся толькі часткамі (дом ці руіны, гаспадарчая пабудова альбо парк), не занесеныя ў рэестры і не пашпартызаваныя, хоць сядзібы на Беларусі — рэч феноменальная, яны, на думку вучонага, з'явіліся ў нас ужо ў XVI ст., калі паўстала шляхецкае саслоўе, калі з'явілася заканадаўчая база, калі сядзіба пачала станаўліцца культурна-эканамічным цэнтрам (на кожныя 25 кв. м. была бібліятэка, а яшчэ ў многіх мясцінах меліся карцінныя галерэі, скульптуры, праводзіліся літаратурна-музычныя вечары, тэатральныя прадстаўленні), калі асобныя сядзібы надоўга мелі сваё заклапочаны гаспадароў — скажам, Ліпай каля Нясвіжа Абуховічы валодалі амаль 600 гадоў. Рэктар Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры прафесар У. Скараходаў засяродзіў увагу на дзейнасці Нясвіжскай міжнароднай акадэміі, якая за 2 гады навучання рыхтуе спецыялістаў па ландшафтах, найперш па парках; здаўшы экзамены ў Варшаве, навучэнцы атрымліваюць міжнародны сертыфікат і могуць працаваць у Беларусі, Украіне, Літве, Расіі (на жаль, не ўсе працягваюць працаваць і не ўсе знаходзяць прымяненне сваім адмысловым ведам). Адзін з выпускнікоў гэтай установы, вядучы спецыяліст па ахове помнікаў Брэсцкага аблвыканкама Л. Несцярчук, ён жа і аўтар кнігі пра парк і палацы Брэсцчыны, дзе апісаў 400 аб'ектаў (усіх сядзіб было каля 500, паўацалена 220), прадоўжыў размову. Цяпер на Брэсцчыне, сказаў ён, намаганнямі энтузіястаў і ўлад прыводзіцца да ладу ў кожным раёне па адным парку ў год і часам не толькі за дзяржаўны кошт, але і пры дапамозе грамадскіх фондаў — Л. Сапегі, Т. Касцюшкі, Н. Орды. Справы, на думку Л. Несцярчука, не толькі ў іхняй вобласці, але і па ўсёй Беларусі маглі б значна палепшыцца, каб было адпрацавана ў гэтым накірунку, як стагоддзі раней, заканадаўства. Скажам, яго знаёмы мог бы набыць за невялікі грошы вядомы палац Пуслоўскіх у Косаве, каб надаць яму былі прыстойны выгляд, але не ўдаецца. Апроч правых аспектаў, пасля гаварылі і іншыя выступоўцы, ёсць яшчэ і іншыя — да слова, невядома, а па якой цане прадаваць не толькі больш-менш захаванае, але і рэшткі, тыя ж падмураўкі ці старую ліпу? Ды, жартавалі, можа ўсё быць зусім проста: не кожны чыноўнік дазволіць, каб не ён, а нехта іншы быў уладальнікам палаца! Дырэктар Свірскага прафесійна-тэхнічнага ліцэя Э. Вайцяховіч перасцярог, каб у пра-

пагандзе захавання былых сядзіб як выдатных асяродкаў нашай культуры (часта спалучанай з іншымі, еўрапейскімі культурна-рэспубліканскімі) не запяняцца на тым, што гэта — толькі своеасаблівы музей. У сядзібах жылі, працавалі, адпачывалі. Гэта была адмысловая жылая інфраструктура, таму цяпер да ўсяго гэтага патрэбны спецыфічныя падыходы, пачынаючы з шырэйшага развіцця сельскага турызму і агратурызму. Прыемныя апантанасць, эмацыянальнасць і заклапочанасць у сваёй рабоце паказаў намеснік дырэктара садова-паркавай гаспадаркі ў Лошыцы, біёлаг па адукацыі Я. Церахаў, які сцвярджаў, што гэтаму парку болей за 1100 гадоў, мяркуючы па знойдзеным язычніцкім капішчы, таму "гэта кніга, а з кнігі нельга вырываць ні старонкі" — адпаведна, да якіх помнікаў патрэбны не толькі матэрыяльны, але і філа-

софска-эстэтычны падыход. Тут — не

галоўнае бульдозер, тым больш, што ў старых парках цяжкую тэхніку нельга выкарыстоўваць, яна псуе не толькі травяное покрыва, карэнне дрэў, але і мяняе структуру зямлі. Выступоўца расказаў, як яны намагаюцца, каб парк у Лошыцы быў не глухой зонаю, а месцам пазнання гісторыі і культуры нашых продкаў, цывілізаванага адпачынку, дзеля чаго ладзяць Дзень зямлі, рыцарскія турніры, шматлікія асветніцка-выхаваўчыя экскурсіі, і не пагадзіўся, што можна ўсё прыватызоўваць: многія буйныя сядзібы тыпу Лошыцкага парку — гэта найперш нацыянальная, агульнаародная каштоўнасць, і наконт гэтага ў заключэнне прачытаў свой натхнёны верш на добрай беларускай мове. Па-свойму адметны і слухны голас падала дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа З. Кама-роўская: безумоўна, пагадзілася яна, трэба захаваць панскія сядзібы, да чаго прыкладалі свае рукі і народныя ўмельцы, але ні ў якім выпадку нельга не клапаціцца і пра сядзібы сялянскія. У гэтым сэнсе вялікае значэнне для глыбейшага пазнання ранейшага жыцця простага беларускага люду маюць шматлікія Коласавы мясціны на Стаўбцоўшчыне, якія таксама маглі б быць уключаныя ў дзяржаўны Мірска-Нясвіжскі праект. Коласавскі музей цяпер распрацоўвае турыстычны маршрут "Шляхам двух Міцкевічаў" — Адама Міцкевіча і Якуба Коласа. На заканчэнне першай часткі канферэнцыі (усіх было чатыры прасяджэнні з дакладамі і выступленнямі) самая спакойная, але і самая загадкавая была прамова прадстаўніка Міністэрства аховы навакольнага асяроддзя В. Карэнчука. Ён наведваў, што ў іхня ведамства ёсць сродкі, у тым ліку і для рэстаўрацыі сядзіб, але, як мы прызналі ў кулуарах, "ніякіх карт не раскрываю". Значыць, варта зацікаўленым арганізацыям, асобам выяўляць тыя "карты" ў гэтым міністэрстве.

А ШТО ЭКСПЕРТЫ?

Ім, замежнікам, было дадзена слова на другім пасяджэнні. Выступленні адных з іх выклікалі поўнае разуменне, іншых — зайздрасць, зразумела, светлую. Зайздрасць была ад таго, што ў іх, таксама не вельмі заможных, больш увагі і павагі да мінулага, многае ўжо вырашана, да чаго ў нас толькі падступаюцца на высокім узроўні. Прафесар з Польшчы А. Міхалоўскі (калега нашага У. Гілепа па грамадскай рабоце), канечне, мог толькі з гонарам парадавацца: на яго радзіме 22 нацыянальныя паркi, 25 батанічных садоў, 37 музеяў-запаведнікаў, 40 музеяў-рэзідэнцый, шмат ландшафтных паркаў, музейных садоў. Гэта не можа не адраджаць гістарычную памяць, павышаць усіхную культуру. Некаторыя аб'екты прададзены (які і на Захадзе, за сімвалічныя грошы, літаральна за адзін злоты, але з вялікім наборам умоў прыватным асобам, якія наладжваюць там

свой сервіз — паляўнічыя домікі, кафэ, гасцініцы і г.д., але зусім не псуецца навакольнага асяроддзя). Значыць, мінуўшына жыве, кліча, выходзіць! А сядзібы нацыянальнай каштоўнасці і ў Польшчы прыватнікам не прадаюцца. Польскі гасць ухваліў правядзенне канферэнцыі ў Залессі на карысць усіх сумежных культур і прапанаваў працягнуць пачату справу, прадаўжаць распрацоўваць навукова-культурную, прававую базу і шукаць сродкі. Ухвалілі гэта і прадстаўнікі Расіі — загадчык філіяла "Сядзіба Дзямянава" Дзяржаўнага Дома-музея П. Чайкоўскага С. Каханова ("Каханая", — прыязна пажартаваў мой сусед па стале), дырэктар музея-запаведніка Хмяліта В. Кулакоў (у яго прамове прагучалі і сугучныя нам ноткі пра гаротнае становішча расійскіх сядзіб, аддаленых ад вялікіх гарадоў і маршуртаў) і дырэктар музея-запаведніка "Старая Ладага" Л. Губчэўская, якая дружна падкрэсліла, што адраджаць старажытныя сядзібы вельмі неабходна, але цяжка: на жаль, не заўсёды можна разлічваць на "новых рускіх", бо многія з іх найперш маюць на ўвазе сваё самалюбства, свой імідж і не належача да асоб высокай культуры, новай інтэлектуальнай эліты. Усіх вельмі зацікавіў, уражыў вопыт "Старой Ладагі" не толькі па выжыванні, але і па заробках і, па-другое, вялікай увагай да гэтых старажытных мясцін (ёсць рэшткі кварталаў з VIII ст.) Прэзідэнта Расійскай Федэрацыі, які не толькі спецыяльна наведваў іх, але і асабліва падкрэсліў, што новая дзяржаўная ідэалогія ў Расіі павінна абяпірацца менавіта на гістарычны падмурак. Невыпадкова там ужо ёсць "Таварыства вывучэння рускай сядзібы", што, безумоўна, дае і нам прыклад такой свядомай, разумнай дбайнасці. І з выступлення гасці з Украіны, намесніка старшыні Дэпартаменту краіны па ахове помнікаў, было бачна, што і паўднёвыя нашы суседзі пайшлі ў гэтай справе далей за нас і іменна на дзяржаўным узроўні, хоць і там ёсць свае турботы і небяспекі — праблема адвоу зямель пад запаведнікі, "чорная археалогія", г.зн. недазволенае раскопкі, рабункі нацыянальна-дзяржаўных багаццяў і г.д. А. Мальдзіс завастрыў увагу на тое, што ў нас часамі не выкарыстоўваецца тое, што, як кажуць, ляжыць пад носам. Скажам, сядзібы на беларуска-літоўскім памежжы (Браслаўшчына і яе азёры, Астравеччына з літоўскімі вёскамі, Гродзеншчына з яе гістарычным мінулым). Усё гэта можа быць у полі зроку Беларусі і Літвы, толькі трэба дапамагчы адпаведным структурам распрацаваць адпаведныя мікрапраграмы па турызме па кожным раёне, а таксама патрэбна адпаведная рэклама ў нас і ў суседніх краінах. Цяпер жа ў нас найчасцей рэкламуюць турызм у іншыя мясціны, у тым жа Турцыю і Кіпр, дзе, бясспрэчна, ёсць свае экзотыка і вабнасці. Але ж яны, свае, ёсць жа і ў нас, чаго часамі мы нават самі не ведаем. Прадстаўнік Палаты Прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу РБ В. Захарчанка выказаў думку, што цяпер ва ўзнаўленні сядзіб слынных людзей адно з галоўных патрабаванняў — вывучэнне і вызначэнне чарговай адрэдкавання, выклік зацікаўленасці ў гэтай справе не толькі нашых грамадзян, улад, але і іншых краін, міжнародных фондаў, без чаго не абыйсца. А што да закандаўчай базы, то патрэбны больш акрэсленыя прапановы знізу — значыць, правядзенне такіх міжнародных канферэнцый, як гэтая, рэч своечасовая і мэтазгодная.

ГРОШЫ ЁСЦЬ ГРОШЫ

Старшы навуковай супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі А. Кішчымаў запінуўся на тым, як гэты клопат вырашалі ў мінулым, на эканамічнай дзейнасці былых сядзіб, бо эканоміка шмат у чым залежыць ад уласнасці, гаспадары і яго кемнасці ды прапрыяльнасці. У гэтым сэнсе многія сядзібы на беларускай зямлі праціталі, нават у XIX і XX стагоддзях не чэзілі і не паміралі, як у Расіі, дзе шырока высякалі "вішнёвыя сады", тут і тады працягвалі добра дбаць, лічыць, садзіць, побач з ранейшымі палацамі, паркамі, капліцамі, аранжарэямі, канюшнямі і карэтнымі з'яўляліся сыраварні, ткальні, бровары, заводы, што перапрацоўвалі драўніну і здабыткі поля. Мелі занятка, заробак былыя прыгонныя, былі тавары на вываз і продаж. У гэтым сэнсе лозунг "Все вокруг народное (колхозное), все вокруг мое" жыццём не апраўдаўся. Ды і цяпер можна пачуць: "Памешчыку Агінскаму месца ў нас няма, хоць і мы хочам мець тое, што меў ён!" Адпаведна, сядзіба без уладальніка-гаспадары і далей будзе мёртвай. Але як "кланіраваць" новых Агінскіх? А таксама і сялян, дбайных працаўнікоў? Як пачаць, завесці новую эканоміку, высокую сядзібную культуру? Зрабіць усё гэта жывым, даходным? Пра сродкі для аднаўлення сядзіб гаварылі намеснік старшыні Беларускай рады ІКАМОСА В. Гліннік, намеснік дырэктара Дэпартаменту па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і інфармацыі Міністэрства культуры РБ І. Чарняўскі. У іхніх выступленнях прагучала пра раз'яднанасць увагі, клопату ведамстваў пра архітэктурныя помнікі і паркі, пра адсутнасць дзяржаўнай канцэпцыі аховы культурнага ландшафту, пра пытанні куплі-продажу, спонсарства, па-

даткі на матэрыяльна-культурныя каштоўнасці. У. Глеп зазначыў, што неабходна не марудзіць, не чакаць чагосьці, а больш актыўна дзейнічаць: яшчэ гадоў 10 таму, скажам, Нясвіж узгадваўся нават у нас, асабліва ў час БССР, толькі ў сувязі з высокімі ўраджаямі, а цяпер годна гучыць і ў сувязі са спадчынай, культурнай. Пры вялікім нашым клопаце Нясвіж вывучаецца, разглядаецца экспертамі ЮНЕСКА як магчымы аб'ект сусветнай каштоўнасці і атрымання міжнароднай дапамогі. Вось так мэтанакіравана трэба дбаць і на конт Залесся, іншых нашых славытых мясцін. Таксама адно з галоўных — пераадолець беспамаяцтва, раўнадушша, імкненне да пэўных часовых хімер, пашырыць і паглыбіць разумны дыялог у грамадстве, мець ясную і гарантаваную дзяржаўную палітыку ў ахове гісторыка-культурнай спадчыны, у тым ліку і ландшафтаў. Старшыня праўлення грамадскага аб'яднання "Агра-Экатурызм" В. Кліцунова падзялілася сваімі назіраннямі, вопытам пра пачатак і станаўлення сённяшніх Дудутаў, якія, на яе думку, паказалі прыклад ажыўлення былых сядзіб на аснове гарантаванай уласнасці на 170 га зямлі, свабоды развіцця (што што ўмее і можа рабіць), самаакупнасці. Што да ўладальнікаў Дудутаў, то яны, сапраўды, пазней каменіравалася ў кулуарах, здолелі пэўнымі захадамі, у тым ліку і вырабам самагонкі, утрымацца, зарабіць. Але ці ўзор гэта нацыянальнай каштоўнасці? Ці не ўсяго толькі падробка?

І ЯШЧЭ РАЗ ПРА ТУРЫСТАЎ

Генеральны дырэктар УП "Нацыянальнае агенства па турызму" Ч. Шульга паўтарыў тое, што ўсім добра вядома: турызм у свеце меў, мае і будзе мець вялікае значэнне. Як для тых жа Турцыі і Кіпра, так і для іншых. Але не сакрэт: сёння з Беларусі, хто сабраў кашалёк долараў, едзе за мяжу, хоць тут яго тры долары маглі б памагчы аднаўляць і былыя сядзібы, прывабліваць да іх турыстаў з іншых краін (выезд нашых у разоў 10 пераважае ўезд замежнікаў). Сярод сваіх турыстаў па Беларусі большасць школьнікаў і льготнікаў — значыць, заробак невялікі. Загадчык навуковага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы С. Сільвестрава спынілася на рээстрацыі сядзіб на Беларусі і іх пашпартызацыі, заклікала стварыць Каардынацыйную раду па праблемах сядзіб і выдаваць для ўсіх, у тым ліку і для турыстаў, білетэнь "Беларуская сядзіба" (раздзел з такой назвава можна весці ў "Краязнаўчай газеце". — Г. Д.) Дырэктар Рэспубліканскага цэнтру турызму і краязнаўства навучнскай моладзі С. Мітраховіч расказаў пра акцыі, якія праводзіла ўстанова для прапаганды гісторыка-культурнай спадчыны рэспублікі, для арганізацыі турызму найперш у асяродку моладзі: гэта — наладжванне экспедыцый "Наш край" і конкурсаў музеяў школ.

...І ЗАЛЕССЕ

Асабіста я і з іншых выступленняў (на жаль, не магу нават па тэхнічных прычынах пераказаць усё, але зацікаўленыя змогуць праз нейкі час падрабязна пазнаёміцца з імі ўсімі па брашурцы, якую мяркуюць выдаць арганізатары Міжнароднай канферэнцыі) не пачуў, што размова ў Залессі была непатрэбная. Больш — дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі музычнай і тэатральнай культуры З. Кучар, загадчык аддзела культуры Смаргонскага райвыканкама Т. Ражава, намеснік старшыні Смаргонскага райвыканкама С. Шымга выказалі ўпэўненасць: Залессе будзе жыць, вабіць да сябе людзей з многіх краін свету як да "сядзіб музеяў", дзе менавіта тут можа на поўную творчую моц гучаць слынныя паланез "Развітанне з радзімай".

Удзельнікі Міжнароднай канферэнцыі ўхвалілі канцэптуальныя накірункі праекта аднаўлення і выкарыстання сядзіба-паркавага ансамбля Агінскіх, канцэпцыю аховы і мэтанакіраванага выкарыстання культурных ландшафтаў у краіне, прынялі выніковы дакумент.

...І ўсё ж у Залессі было шмат узнёслага: супрацоўнікі былой сядзібы Агінскіх правялі грунтоўную экскурсію, паказалі копіі дакументаў, партрэтаў былых уладальнікаў і іхніх сем'яў ды сяброў, мастацкую выставу сённяшніх дзяцей, іхніх бацькоў і дзядоў на гістарычную тэматыку, у тым ліку і залескую, а залескія дзеці, як і іхнія старэйшыя калегі з суседніх сядзіб (Ф. Багушэвіч і іншыя) парадавалі прыгожымі песнямі. В. Скорбагатаў з мінскімі спевакамі і музыкантамі ачаравалі нашы сэрцы ў былой аранжарэі Агінскага выкананнем яго твораў, што ствараліся тут, і якія "дома" гучалі надзвычай меладычна, цёпла і сардэчна. Усе мы атрымалі і яшчэ адзін падарунак — толькі што выдадзены па заказе і пры садзеянні Нацыянальнай камісіі РБ па справах ЮНЕСКА каталог і карту "Сядзібы Беларусі", дзе кароткія звесткі, ілюстрацыі пра 175 гісторыка-культурных куткоў Бацькаўшчыны, узятых пад ахову дзяржавы.

Генрых ДАЛІДОВІЧ,
намеснік галоўнага рэдактара
"Краязнаўчай газеты"

Захарова, 19

РЕДАКЦЫЙНА-

ВЫДАВЕЦКАЯ

ЎСТАНОВА

«ЛИТАРАТУРА

І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг (ад рэдагавання рукапісу да выдання і распаўсюджвання кніжнай прадукцыі);
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-85-25.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

ПІСЬМЕННІКІ АБ'ЯДНОЎВАЮЦА ВАКОЛ РЕДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЙ УСТАНОВЫ "ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА"

30 верасня адбыўся Агульны сход членаў СБП, якія працуюць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і мастацтва". На сходзе, які стаў Устаноўчым сходам, было разгледжана пытанне аб стварэнні Грамадскага аб'яднання "Мінская пісьменніцкая арганізацыя". Вынікам пасяджэння стала ўтварэнне Грамадскага аб'яднання "Мінская пісьменніцкая арганізацыя".

На сходзе быў прыняты Статут ГА "МПА", выбраны старшыня ГА "МПА" — Павел Вераб'еў і рэвізійная камісія.

Грамадскае аб'яднанне "Мінская пісьменніцкая арганізацыя" з'яўляецца арганізацыяй непалітычнай, якая аб'ядноўвае на добраахвотных пачатках членаў СБП, якія пражываюць

у Мінску, і будзе ажыццяўляць сваю дзейнасць на тэрыторыі горада, супрацоўнічаць з культурна-асветніцкімі і дзяржаўнымі ўстановамі і прадпрыемствамі ў адпаведнасці з Статутам, Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь, Законам Рэспублікі Беларусь "Аб грамадскіх аб'яднаннях" і іншымі актамі заканадаўства Рэспублікі Беларусь. Асноўная мэта аб'яднання — садзейнічаць ўсебаковаму развіццю асобы, выхаванню патрыятызму і гонару за сваю краіну шляхам стваральнай творчай працы, выдання, прапаганды і распаўсюджвання высокамастацкіх твораў літаратуры.

Ва Устаноўчым сходзе ГА "МПА" ўдзельнічалі першы намеснік старшыні СБП Барыс Патровіч.

ПАШАНА ЛИТАРАТУРЫ

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Я. Коласа 25 верасня прайшла вечарына, прысвечаная памяці вядомага беларускага пісьменніка С. Грахоўскага, якому сёлета споўнілася 60 гадоў. На ёй з прамовамі, словамі ўспамінаў выступілі навукоўцы Л. Гарэлік, Л. Савік, В. Жураўлёў, Т. Дасаева, Р. Александровіч, пісьменнікі В. Іпатава, У. Скарынін. Пачэснай гасцяй музея ў той дзень была дачка пісьменніка Таццяна, якая расказала прысутным пра свайго бацьку і яго няпросты лёс. З прыемнасцю віталі ўсіх, хто завітаў у Коласаву хату, супрацоўнікі і дырэктар музея З. Камароўская (вёў вечарыну І. Курбека), сын Я. Коласа, вучоны М. Міцкевіч. Вершы С. Грахоўскага, што прыгожа аздобілі імпрэзу, прачытаў артыст А. Вінярскі. Сустрэча з творчасцю пісьменніка завяршылася выступленнем ансамбля пад кіраўніцтвам І. Раманчука "Мінскі гармонік". Падчас вечарыны прагу-

чаў голас самога С. Грахоўскага, запісаны на магнітафонную стужку. Шмат гаварылася пра паходжанне слаўтага пісьменніка, што, як вядома, вёў свой радавод з беларускіх татароў. Дзеці С. Грахоўскага, між іншым, усё яшчэ чакаюць апублікавання...

Святлана САЧАНКА
НА ЗДЫМКУ: дачка С. ГРАХОЎСКА-ГА — Таццяна і І Курбека.

ФІЛОСАФЫ — ДА БАРЕРА!

Сёння на Малой сцэне Купалаўскага тэатра адбудзецца прэм'ера спектакля "Барух Эмануэль" паводле п'есы шведскага журналіста Дзмітрыя Плаксы (беларуса па паходжанні), напісанай два гады таму па замове Каралеўскага драматычнага тэатра Швецыі. Купалаўскія актёры Аляксандр Маўчанаў, Раман Падалыка, Павел Яскевіч разыграюць "філасофскі дыялог у трох асобах". Даволі складаную для сцэнічнага ўвасаблення п'есу, у якой ва ўяўленні Чалавека спрачаюцца два знакамітыя філосафы: Спіноза і Сведэнборг, між іншым, паставіла малады шведскі рэжысёр Наталі Рын-глер. Нягледзячы на тое, што ў спектаклі "Барух Эмануэль" пануюць тры вобразы, ён хутчэй, будзе нагадваць монаспектакль. Усю моц актёрскага пераўвасаблення, укаранення ў персанаж, мусіць прадставіць глядзю адзін з таленавітых купалаўскіх актёраў А. Маўчанаў, які прайшоў кастынг у Швецыі і быў зацверджаны на ролю Баруха.

Адзначу, што з сённяшняга спектакля распачнуцца Дні тэатра Швецыі ў Купалаўскім тэатры. На спецыяльных літаратурных чытаннях прагучаць урыўкі з п'ес К. Фрасценсон, С. Ларсана, А. Тротцця.

В. Б.

ЧАРОЎНЫЯ ВОБРАЗЫ, КАЗАЧНЫ СВЕТ

Горка ўсведамляць, што ўжо няма болей з намі Соф'і Шыбекі — жанчыны, якая прысвяціла жыццё не толькі сваёй сям'і, але і мастацкаму слову, літаратуры. Яна аўтарка некалькіх кніжак паэзіі. І вось — ужо пасля яе смерці — выдадзены яшчэ адзін яе паэтычны зборнік. "Я соткана из родников..." — так працула заявіла пра сябе паэтэса. Метафарычная і казачна прыгожая лірыка С. Шыбекі ўражае высокім інтэлектуальным узроўнем і тонкасцю ўспрымання свету. У лірычнай гераніі — пшчотная і квопая душа, якая адгукаецца на ўсе навакольныя падзеі.

СОФ'Я ШЫБЕКО

"Я соткана из родников..."

Містычныя матывы ў творчасці паэтэсы пераважаюць, складаюць яе аснову. Гэта і звароты да нейкіх патаемных вышэйшых сіл, што кіруюць намі, і дыялогі з сабою, калі душа паўстае як бы ў дзвюх іпастасях — яна і яе даўнік-суседка. Ва ўсім дамінуе адно: выразнасць і дакладнасць малюнка, умёнае паказаць нейкую падзею толькі накідам, штрыхом. Характар паэтэсы паўстае перад намі з яе радкоў цэльным і даволі арыгінальным. Але ўсё ж глыбіннае пачуццё, якое рухае лірычнай гераніяй і вядзе яе некуды па адной толькі ёй вядомых шляхах, — пачуццё самоты і беззабароннасці перад жыццём.

Чытаючы вершы С. Шыбекі, бачыш увесь надоўгі шлях, які прайшла паэтэса: нарадзілася ў 1948-м, памерла ў 2002-м. Не так ужо і шмат гадоў было адлучана ёй лёсам. Яна паспела выказаць сябе ў паэтычным слове, распавесці свайму чытачу пра ўсё, што з ёю адбываецца. І нас хвалюе і захапляе яе пранікнёная лірычная споведзь, поўная светлых пачуццяў, надзей, радасных спадзяванняў, успамінаў аб перажытым, ціх згадак пра былое каханне. Гэта прафесійна напісаныя радкі, прычым паэтэса паспела сама сфарміраваць са сваіх вершаў чатыры цыклы, у якія ўвайшла лірыка рознага зместу. Першы з іх змяшчае творы аб прызначэнні паэта і паэзіі і называецца вельмі сімвалічна — "Мой близнец". У другім, "Забавы", валадараць пачуцці: драматычныя, вострыя. Два апошнія цыклы, "О любви" і "Дочка", выклікаюць супярэчлівыя асацыяцыі. Лірычная геранія не ведае, што такое спакой, і гэты яе настрой перадаецца чытачу, які пачынае пакутаваць ад чужога болю і радавацца "не сваёй" радасцю. Усё ж такі былі ў жыцці паэтэсы шчаслівыя хвіліны — звязаныя з нараджэннем дачкі, захлопленасцю каханнем...

Крытыкі адзначаюць народна-песенную прыроду таленту паэтэсы, стылістычную разнастайнасць яе творчасці. Вобразнасць і асацыятыўнасць — гэта таксама характэрныя рысы паэзіі С. Шыбекі.

Такою і засталася ў памяці тых, хто яе ведаў, гэтая не зусім звычайная жанчына, якая пісала вершы. Жывая і энергічная, як і яе паэзія...

С. Я.

ПРА НІЛА ГІЛЕВІЧА І МІКОЛУ АЎРАМЧЫКА

Калі ў першы дзень восені ў мяне спыталі, ці чытаў я ў "Народнай волі" прызнанне Ніла Гілевіча ў аўтарстве "Сказа пра Лысую гару" ("дык нейкіх год праз дваццаць сем расказа ўсё"), мне адразу стала не па сабе. Гэтак, памятаю, было і тады, калі падшпаркам упершыню дазнаўся ад старэйшых вясковых пашавэлкаў адкуль я насамрэч з'явіўся на гэты свет...

Я даўно ўжо не чытаю "Народную волю", але тым разам усё ж купіў у кіёску ўчарашні нумар газеты. Напраўду, "стаяў" там пасярод дадатку ўкладыша, нібыта ўбранзавелы, Ніл Сымонавіч Гілевіч ледзь не ў поўны свой рост...

О, як доўга, з якой цікавасцю ды імпатэтам шукалі мы ўсім літаратурным кагалам і не знаходзілі аўтара! А мо таму і не знаходзілі, што не хацелі яго выкрыцца, бо таямніца ананімнасці заварожвала і не давала дарэшт згаснуць прыцягальнасці гэтага па-раблезіянску гумарнога тэксту.

І вось, на табе!

Да таго ж, ніколі не камплексуячы, аўтар сам, не сыходзячы з "месца злучнасці", пачынае даваць ацэнку мастацкім якасцям свайго "Сказа...". Ужо і прыпомніць цяжка, калі і хто ў друку гэтак узвышаў уласнае пісанне. Нераўнюючы хіба, як адзін з герояў гэтай жа, яшчэ нядаўна ананімнай, паэмы:

— Ну, не кажыце: гной няроўны.
Найлепшы той, што зробіш сам.
Бо ён жа твой, уласны, кроўны,
Як твор, які ты напісаў.

"Гэта занадта значны твор у маёй біяграфіі", піша Ніл Сымонавіч і, як ні дзіўна, змушае пэўную частку прыхільнікаў сваёй паэзіі верыць гэтаму. Я ж паасцерагуся, бо маю зусім адваротную думку ад бальшыні яго чытачоў. Асабіста для мяне значнасць творчага плёну Ніла Гілевіча ляжыць у іншай плоскасці яго таленту. Але то мой погляд. Навязваць яго нікому не збіраюся.

Шмат хто сёння з уласнай патрэбы і кан'юктурных палітычных патрабаванняў часу пачынае спасылацца на вусныя выказванні Васіля Быкава. Можна таму, што тыя выказванні ўжо ніхто не можа абвергнуць? Вось і Ніл Сымонавіч памятае, як вялікі пісьменнік пахваліў яго за само сабой зразумелае аўтарства "Сказа..." ("Ну але ж і малайчына!.."); толькі хто ведае, што Васіль Уладзіміравіч меў на ўвазе, кажучы тое: сам факт смеласці ў высмейванні калега-лысагорцаў ці яшчэ што, аднак, сам Ніл

Сымонавіч, не міргнуўшы вокам, заяўляе нам, што тым самым "ён (Васіль Быкаў — Л.Г.) дае паэме высокую ацэнку". Не кажу ўжо пра "драбнейшую" газетную высакапарнасць Ніла Гілевіча адносна свайго твора...

Альбо, што азначае гэткае яго ціхае "поползновение" на дысідэнцкія лаўры: "Што ж выходзіць? У Беларусі паяўляецца дысідэнцкая літаратура? Такага ў нас яшчэ ніколі не было! Гэта ў Расіі ўжо адбыўся суд над Бродскім, над Сіняўскім і Данізілем, ужо ваўсю бушаваў яшчэ не высланы за межы краіны Салжаніцын... Але каб у нас — у Беларусі?"

Падтэкст улаўліваецца? Во як! Але пералічаныя вамі творцы, шануюны Ніл Сымонавіч, не дапускаліся да Саюза савецкіх пісьменнікаў і мерзлі "в местах не столь отдаленных" не за смехатворныя рэчы. Вы ж, якраз наадварот, напісаўшы "Сказ пра Лысую гару", неўзабаве ажно на дзесяць гадоў селі ў крэсла першага сакратара праўлення СП БССР (1980-1989гг.)! Былі абраныя кіраўніком арганізацыі тых самых пісьменнікаў, якіх так ярка высмейвалі ў сваёй паэме! Ведалі б яны, хто імі кіруе! Літаратары, аднак, лепш жыць не сталі, і калі б не добра ўгноеныя грады на Лысай гары, наўрад ці напісалі б яны нават тое, што ўсё ж напісалі...

А пра грамадзянскую смеласць па вялікім рахунку і казаць няма чаго. Нездарма, мусіць, Мікола Аўрамчык у "Дзеяслове" прагаварыўся-зазначыў: "Адрозу ж зарыфмавалі:

Паколькі проза не даецца,
Дык сакратар СП Ткачоў
Уцёк на ўчастак выдавецтва,
Сказаўшы: — Прэч ад стукачоў!

Праўда, потым пабаяліся, што надта разлуем "ахоўнікаў парадку" — і "стукачоў" замянілі "смаркачамі", хоць ведалі, што "смаркачы" тут зусім недарэчы".

Не, Бог бачыць, я не з тых, хто хоча прынізіць аўтара ці ягоны "Сказ..." "З самага пачатку, — кажучы словамі Васіля Зуёнка, — я ўспрымаў "Сказ пра Лысую гару" як твор чыста "цэхавага" прызначэння і ўжытку: паратагалі самі з сябе — і на тым... Да гэтага падштурхвала і такая акалічнасць: людзі (найбольш з пісьменніцкага асяроддзя, у іншых рэспубліках, скажам), якія не ведалі асабіста "дзеючых асоб" лысагорскай паэмы, часам ніякавата ўсміхаліся: з

чаго б гэта мы так рагочам? (...) Аднак — шляхі мастацкага твора, як і шляхі боскія, — "неисповедимы"... Бывае, піша чалавек "нятленку", на вякі, а ўсё зводзіцца на "пшык" — адным днём. А бывае, робіць нешта як бы між іншым, як забаву, а здарэцца тое, што адбылося з лысагорскай паэмай: яна атрымала шырокі чытацкі рэзананс. (...) "Сказ пра Лысую гару" застанецца вяцёлым і сур'ёзным мастацкім дакументам свайго часу..."

Праўда таксама і тое, як пісаў нябожчык Георгій Колас, што "многія пісьменнікі ўвойдуць у гісторыю літа-

СКАЗ ПРА ЛЫСУЮ ГАРУ

Поўны тэкст
у канчатковай аўтарскай
рэдакцыі,
завешчаны як кніжачка
для выдання ў будучым
публікацыі

Дарожны Лёвакву Захубовічу —
з гарачай прыхільнасцю да яго паэзіі
і з ўззаканенай зацею што ён утвараў
максимальна ў мінскай адукацыі.
Апошняя трэць
20 стагоддзя
Мікаладзюшкавіч
23.8.2002.
Лэзім з аўтарам.

ратуры толькі дзякуючы гэтай паэме. Аўтар дагэтуль баіцца, што разарвуць. (...) Трошку яго бянтэжыць заключны раздзел, каб не прыйшлося апраўдвацца. Як некаторым пісьменнікам за свае "паслухмяныя-падданыя" творы." І дадае (адносна, дарэчы, упомненага вышэй "поползновения"): "Калі хто вам расказа пра тое, як у ЦК шукалі аўтара, нават хто займаўся гэтай справай, калі хто расказа, як з органаў прыходзілі шрыфты машынак у рэдакцыі правараца, — звярніце ўвагу на гэтага чалавека як на патэнцыяльнага аўтара".

І напраўду, хіба савецкія "шэрлак холмсы" калі-небудзь каго пазарэз патрэбнага ім не знаходзілі?! У скрайнім выпадку хоць невінаватага, але знайшлі б. Загады выконваліся адмыслова. Але які дурань будзе заводзіць справу на аўтара, у творы якога свае сваіх на горкі здор збіваюць, а сам аўтар, як бы між іншым, таму начальству яшчэ і рэверанс адвешвае, маўляў, малайці-партыйцы, бо:

Калі б тых гіцалаў хоць зрэдку
Не асаджалі пугаўём —
Дык без укажу, без дзкрэту,
Глынулі б бедную жывём.

(Размова пра мову, вядома.)
Праўда, згодна "Народнай волі" ў новай рэдакцыі "Сказа..." гэтай страфы ўжо няма. Згінула і яшчэ тое-сёе. А

Лімаўцам не ў навіну атрымоўваць ананімныя творы. Тое-сёе ў свой час, што было падкінута, друкавалася ў нашым штотыднёвіку. І цяпер, калі паднялася новая "лысагорская хваля", нейкі Вядзьмак Лысагорскі не застаўся ўбаку ад шумікі вакол аўтараў "Сказа".

ВЯДЗЬМАК ЛЫСАГОРСКІ

І ў нас быў час, быў век, была эпоха
І мы гадалі: "Хто ж такі Вядзьмак,
Што не збаяўся ні людзей, ні Бога
І, рыфмамі асыпаўшы пісак,
Схаваўся, як у бульбу, за псеўдонім.
Гадалі ўсе, злаваліся і ўсё ж
Удзячымі былі, што хоць успомніў
Радком адным, які вастрэй за нож.
Гады ішлі, нібыта азіяты,
Знішчаючы пісак на хаду.
І хто з нас і чаго застаўся варты
Мы ведаем, як Маркса бараду.
Здавалася, што хто пісаў паэму гэту
Не знойдзем ні за якія рублі,
Бо ў Свіслач канула, нібыта ў Лету,
Машынка ў толькі бурбалкі пайшлі.

І хоць з'яўляліся здагадкі-мроі
Аб аўтарах, што склалі "Лысы сказ",
Ды толькі ўсё ж галоўныя героі
Дзесяткі год за нос вадзілі нас,
І мы за імі весела хадзілі
І кожны думаў: "Знаю толькі я
Хто напісаў наш Сказ..." і мы любілі
Усіх, нібыта ў небе жураўля.
І раптам тут прыгожую легенду
Аб нашай слаўнай "Лысае гары"
Статмалі, быццам фінішную ленту.
Не злоўленыя намі ведзьмары,
Што аб'явіліся і сталі разбірацца
Хто з іх важнейшы, хто з іх больш пісаў
І права Лысагорскім называцца,
Як права першай ночы, зваяваў.
І ўжо адзін аднога словам свеніцаць
І сведкаў пачынаюць заклікаць,
А сведкі тых ўжо не ў нашым свеце
І сведкі, як купленыя, маўчаць...
Дзядкі мае, Гілевіч і Аўрамчык,
Кідайце непатрэбны балаган!
Паэзія—не лысагорскі храмчык,
Паэзія...

На гэтым верш Вядзьмака Лысагорскага мы абрываем — няхай застанецца таямніцай не толькі тое, хто гэты твор напісаў, але і што напісана далей...

ў "Другім і апошнім папярэджанні пад-робшчыкам" радкі:

"А я ў камуны сімвал веру, —
Якому век не змізарнець"

перароблены адносна стылю апа-зіцыйнай сучаснай газеты:

"А я ў свабоды сімвал веру, —
Якому век не змізарнець".

Як проста: паправіў адно слоўца — і ты зноў, як той Чапаеў з бульбай на сталі, "впереди всех на белом коне"...

Дарэчы, а ці меў аўтарскае права Ніл Гілевіч адзінаасобна падпісвацца пад выдрукаваным у "Народнай волі" тэкстам "Сказа...", паколькі такое "самапраўства" цягне на плагіят. Бо вось жа цытую самога Ніла Гілевіча з яго артыкула ў той жа газеце "Як быў напісаны "Сказ пра Лысую гару", дзе ён, памяркоўна-інтэлігентна прыні-зіўшы сатырычны талент Міколы Аў-рамчыка, усё ж змушана зазначае: "Каб не пакрыўдзіць сябра, я прыняў прапанаваныя ім строфы ў раздзел "Будаўніцтва", але тут жа істотна іх пе-рарабіў, перакантаваў на свой лад, перш за ўсё — інтанацыйна-рытмічна. (...) Пазней я пастараўся, наколькі можна было, вызваліць тэкст паэмы ад такога эмацыйнага, нейтральнага ба-ласту, які нават для пісьменніцкага ка-псуніка малапрыгодны".

Дык усё-такі ж "прыняў прапанаваныя ім строфы", няхай сабе і "перарабіў, перакантаваў на свой лад" чужое. А хто ведае "наколькі можна было" ўво-гуле вызваліцца ад тэкстаў сааўтара?

Аднак пакінем вырашэнне гэтай праблемы Нілу Сымонавічу і Міколу Якаў-левічу. Шкада толькі, што, будучы сяб-рамі, і схаўрусаваўшыся аднойчы ў адзіны аўтарскі калектыў "смеху дзе-ля", сёння, не вытрываўшы пераменаў часу, яны на схіле жыцця разыдуцца варагуючымі і азлобленымі людзьмі.

Цікава, а калі б у свой час, скажам, Ільф і Пятроў пачалі аспрэчваць "аб'ё-мы і якасць" зробленага кожным з іх паасобку, то колькі б "крэслаў" з "дванаццаці" ацалела б на сёння ў рус-кай класічнай літаратуры?! Баюся, тады не знайшлося б на што сесці ні аднаму з аўтараў...

Найлепш пра ўсё гэта напісаў яшчэ ў 1995 годзе паэт Васіль Макарэвіч у часопісе "Крыніца": "калі б "Сказ..." напісаў адзін аўтар, то далібог, ён не ўтрымаўся б, не саўпадаў бы з сабой, а прылюдна ўголас заявіў бы: "Таварышы, усё тое, што напісаў я дагэ-туль, глупства. А вось "Сказ..." я лічу сваім галоўным творам, тым творам, да якога я ішоў гадамі, а таму прашу забыць пра тое, што я пісаў раней, і лічыць мяне аўтарам гэтай паэмы!" Упэўнены, што так бы яно і было на самай справе, калі б аўтарам "Ска-за..." быў адзін чалавек. Бо гэта, як бы хто і што ні думаў, а маленькі шэ-дэўр, у нейкай ступені раўназначны "Тарасу на Парнасе". І за яго можна надаваць творца, калі б ён, паўтараю-ся, быў адзін, званне народнага паэта. Але гэты твор, пэўна ж, пісалі некалькі чалавек, таму няма асаблівай патрэбы заяўляць ці аб'яўляць, хто і як ствараў гэтую паэму. Яно і зразумела! Славу паміж сабой не дзяляць, яе можна толькі заслужыць. Бо нікчэмны гэта занятак — дзяліць тое, што не падда-ецца ні вазе, ні меры. Няхай жа твор і застаецца ананімным! Я ўпэўнены, калі б раптам аб'явіліся аўтары гэтай унікальнай паэмы, яна адразу многае страціла б.

Не, не трэба адкрывацца аўтару ці аўтарам гэтага маленькага шэдэўра, якая б спакуса ні падтурхоўвала іх зрабіць гэтакі захад. Няхай "Сказ пра Лысую гару" застаецца ананімным творам! Ад гэтага ён толькі выйграе, будзе па-ранейшаму прыцягальным, цікавым і загадкавым!"

На жаль... А шкада.

І як было не прыслухацца да сваіх жа ўласных "прароцтваў":

Пакуль не станем як належыць
Цаніць сумленнасць у сабе —
Вядзьмак не кіне нас драпежыць:
Не гэты — іншы дадзяўбе.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

УРАЖАННЕ

"Не долго думая, они осторожно подкрадываются к беспомощному Янке, и пускают в дело излюбленное оружие — ноги. Пинают его и пинают, пинают и пинают... Купала молчит".

НЕАДУШАЎЛЁНЫ ПАЭТ

Цяжка быць геніем. Разам з най-вялікшым скарбам, што наканаваў табе лёс, ты мусіў займаць бясконцыя кло-паты па развіцці свайго таленту. На ця-бе цісне абавязак перад нашчадкамі, якім трэба пазнаёміцца і захапіцца тваім талентам. Цябе паўсюль чакаюць розныя Дантэсы і Мартынавы. Ты мусіш быць асцярожным. Геній — гэта заўсёды новае, а людзі цяжка прызвы-чайваюцца да нечага новага. Яны не так зразумеюць, няправільна патлумача-ць, перавярнуць дагары нагамі. Асабліва геніям не шанцуе на крыты-каў.

Ведаецца, непрыемна адчуваць сябе менавіта такім крытыкам. Але лепш застацца сумленным чалавекам і шчы-ра прызнацца: не разумею, не пры-маю — чым гнацца за кожным новым паведам, жадаючы застацца ў гісторыі першаадкрывальнікам таленту.

У выпадку з Рыгорам Цісецкім мяне не прывабліваюць гэтыя лаўры, няхай яны застануцца ў Ані Шадрыной, што паўтара гады таму надрукавала інтэр-в'ю з ім, назваўшы яго вундэркіндам, між іншым зазначыўшы, як ён умее апуськаць "долу пяшчотыя вейкі".

Але вядомым Цісецкага зрабіла не гэтае інтэрв'ю, а нядаўнія не зусім пэў-ныя чуткі пра атрыманне ім літаратур-най прэміі фонду Германа Гесэ за п'е-су "Нямы паэт", прысвечаную Янку Ку-палу. Мне зразумела, што Рыгор Цісецкі — юны, напорлівы аўтар, мала-досцю і свежасцю зіхаць ягоныя творы, а ягоныя радыкалізм і жорсткасць могуць нават імпагнаваць. Я вось толькі сумняваюся, што журналіст (калі такое ўво-гуле існуе, канкрэтны звестак пра прэмію імя Гесэ няшмат і вядомы яны толькі са словаў самога Цісецкага) зрабіла б такую ласку гэтай п'есе, калі б галоўным героем там быў, скажам, Герман Гесэ. Між іншым аўтар, на-колькі я зразумеў, прэтэндуе і на гэ-кае мастацкае абагульненне.

Коротка пра сам твор. Пачнём з дзеючых асоб, іх няшмат: муза паэта, чэкіст, палкоўнік КГБ, шэсць пісьменнікаў, жонка аднаго з пісьменнікаў, жабрак і ўласна Янка Ку-пала (апошняга можна аднесці хутчэй да "бяздзеючых" асоб; рэкамендую,

дарэчы, тым тэатральным калектывам, што возьмуцца за пастаноўку п'есы рабіць выканаўцам ролі Купалы мане-кен — гэта гуманна ў адносінах да ак-цёраў). Сама п'еса, невялікая па паме-рах, гэта некалькі абразкоў, дзе кож-ны з вышэй азначаных нешта патрабуе ад паэта, выказвае да яго сваё стаўлен-не, нейкім чынам за ягоны кошт самас-цвярджаецца. Паэт ніяк не рэагуе. Па ходзе аўтар дапускае шэраг антыка-муністычных, антыпісьменніцкіх і анты-семіцкіх выказванняў, на якія яго спа-кусіў шаснаццацігадовы ўзрост. Апаге-ем п'есы можна лічыць культавы мо-мант успорвання жывата Я. Купалы. Трэцім пісьменнікам. Гэта, аднак, не акт вандалізму, а своеасаблівы літара-туразнаўчы эксперымент, мэтай якога пошук Купалавай душы. Не знайшлі... А гэта значыць, Я. Купалу не зразу-мелі. Я мяркую, што не зразумелі Я. Купалу мы ўсе. І сваёй п'есай Р. Цісецкі паказвае нам, якім чынам Я. Купала ад-чувае ўсё гэта наша лжывае разумен-не.

— Смелы ўчынак! — захапіўся мой сябра, журналіст Павел Свардлоў. Са-праўды, тут патрэбна мужнасць — пісаць такое, ведаючы, якая хваля гне-ву павіна на цябе абрынуцца. Але зусім па-іншаму мужным быў, ска-жам, Восіп Мандельштам, калі пісаў верш пра "Крамлёўскага горца", зусім па-іншаму мужным Аляксандр Салжаніцын са сваім ГУЛАГам. Іх муж-насць грунтавалася на неабходнасці вы-казацца, тым больш, што гаварылі яны пераважна не ад сваёй асобы, а за мільёны тых, хто баяўся ці не здолеў выказацца. Што ж стаіць за мужнасцю Цісецкага, што ён ідзе на вельмі рэз-кае і непаважлівае адлюстраванне культавай для Беларусі асобы. Танны эпатаж, "сіндром праўдаруба", асабісты разлік?

Я спадзяюся, элементарная адсут-насць жыццёвага вопыту...

У адным з інтэрв'ю Рыгор прызнаў-ся, што на напісанне сцэны з успорван-нем жывата яго натхніла наведанне су-полкі маладых літаратараў пры Саюзе беларускіх пісьменнікаў. У свой час (чатыры гады таму) я таксама наведваў гэтую суполку. Я згодны з уражаннем, якое вынес адтуль Р. Цісецкі, але яно не вартае мастацкага абагульнення, бо я знаёмы і з тымі беларускімі літара-рамі, якія не сталі б успорваць жывот нават самому спадару Цісецкаму, каб даведацца, ці ёсць у яго сэрца, што ён апісвае такія рэчы! Жадаю Рыгору па-шыраць кола сваіх знаёмстваў, гэта павіна становіцца чынам адбіцца і на ягонай творчасці.

Я не сеў бы за напісанне гэтага ар-тыкула, калі б п'еса Р. Цісецкага бы-ла цалкам пустая. У ёй прысутнічае думка, тая самая, якую і адзначыла журы прэміі фонду Гесэ, а яно (жу-ры) знаходзілася пад ціскам ўласных эмоцый. Генію вельмі цяжка знайсці параўменне са сваімі сучаснікамі, нават са сваімі нашчадкамі. Звычайна творчасць генія становіцца падставай для шматлікіх інсінуацый і спекуля-цый. І часам вельмі цяжка вылучыць самога паэта з шалупіня складзеных пра яго стэрэатыпаў. Але шлях, якім увасобіў падобную ідэю Цісецкі па-мылковы. Асоба Купалы, нават калі ім называецца тая частка дэкарацыі, якую ўвесь час матлошаць, б'юць і рэжуць, настолькі харызматычная, што ўся ўвага глядача адразу будзе звернута на сам вобраз асобы і на факт ягоных пакутаў. Усё астатняе можа прайсці незаўважаным. Такім чынам Цісецкі сам становіцца ў чаргу літаратараў, якім было б цікава даве-дацца, што там з душой песняра. Ідэ-альна было б увогуле зняць Купалу з ліку дзеючых асобаў, але тады адра-зу парушылася б ягоная псеўдадэка-дэнцкая эстэтыка, якая для аўтара з'яўляецца творчай платформай.

Р. Цісецкі валодае вельмі моцным унутраным стрыжнем, які дапаможа яму з часам развіцца ў даволі цікавага літаратара. Вось толькі б шлях, абраны юным вундэркіндам, шлях яркіх фоку-саў, нечаканых эфектаў не завёў бы яго ў тупік. Форма абумоўлівае змест, уплывае на яго, змяняе, а яскравы фо-кус можа толькі аспяцьці і важная дум-ка пройдзе незаўважнай. Не хацелася б, каб і творчасць Р. Цісецкага за-помнілася не глыбокім зместам і пра-гай да ісціны, а чарговым літаратурным скандалам...

Алекс СТЭЛ

НАШЫ ВЫДАННІ

"НЁМАН" № 9

Выйшаў з друку вераснёўскі нумар часопіса "Нёман". Пачынаецца ён нізкай вершаў Міхася Башлакова "Зеленая осень". Восеньская тэматы-ка ў творах паэта арганічна спалуча-ецца з тэмамі Радзімы, любові, роз-думу аб імкліваасці і вечнасці жыцця. Пераклаў вершы на рускую мову Ан-дрэй Цяўлоўскі. Пазізія прадстаўлена таксама змястоўнымі падборкамі Ба-рыса Беляжэнкі і Аляксандра Стрыга-лёва. Прадстаўнікі розных пакален-няў, яны абодва занепакоены рэ-аліямі сённяшняга дня, вечным ру-хавіком сучаснасці — Душой чалаве-ка. А яшчэ (у рубрыцы "Впервые в "Нёмане") дэбютуюць з вершамі Таццяна Кавалёва з Мсціслаўля і Міхаіл Яковін ды Вячаслаў Данілаў з Мінска.

У раздзеле "Проза" друкуецца заканчэнне вострасюжэтнага трыле-ра брытанскага пісьменніка Фрэнсіса Кліфарда "Отель "Шелли". Змешча-на і заключная частка апавесці пісьменніка з Баранавічаў Аляксандра Галькевіча "Дети до шестнадцати". Твор прысвечаны праблемам сучас-най моладзі, узаемаадносінам баць-коў і дзяцей. У апошнія гады вядомая паэтэса Раіса Баравікова плённа пра-цуе ў галіне прозы. "Нёман" зна-ёміць чытачоў з трыма апавяданнямі пісьменніцы ў перакладзе з беларус-кай мовы Марыі Рудовіч і Алены Кас-цюк. Не пакіне абываковым чытачоў і апавяданне Таццяны Дашкевіч "Пор-трет любимого мужа".

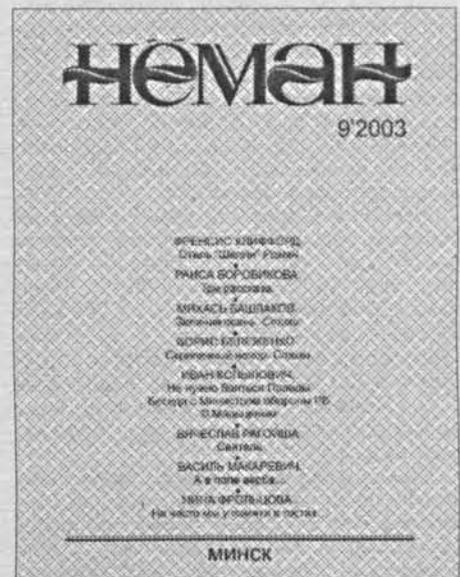
З гэтага нумара "Нёман" распачы-нае новую рубрыку — "Наша ар-

мия". Мэта — шырэй распавядаць пра справы вайсковыя, больш актыў-на садзейнічаць выхаванню патрыя-тызму, гатоўнасці маладых абара-няць сваю краіну. Адкрывае рубрыку гутарка Ніны Чайкі з міністрам абаро-ны Рэспублікі Беларусь генерал-па-лкоўнікам Леанідам Мальцавым "Ар-мия — оплот нашей независимости". Публіцыстыка прадстаўлена таксама вострым артыкулам Івана Капыловіча "Не нужно бояться Правды". Пісьменнік разважае пра складаныя гістарычныя і сучасныя тэмы, адгука-ючыся на публікацыю рамана Эдуар-да Скобелева "Завещание Сталина". У артыкуле "Два маршала" Уладзімір Шулякоўскі расказвае пра маршалаў Савецкага Саюза С. Ф. Ахрэмава і Д. Ф. Усцінава. Аўтар прыводзіць ня-мала цікавых і адметных фактаў з жыцця і дзейнасці вядомых военачальнікаў, якія карысталіся вялікай па-вагай у народзе і сярод вайскоўцаў. Дарэчы, у гэтым годзе першаму споўнілася б 80, а другому — 95 га-доў з дня нараджэння. Іх лёсы былі звязаны з Беларуссю.

Адгукнуўся "Нёман" і на такую важную падзею ў культурным жыцці нашай краіны, як стварэнне і выхад на экраны мастацкага фільма "Анастасія Слуцкая". "Не часта мы ў памяці в годзеца" — так называюцца нататкі дэцэнта БДУ Ніны Фральцовай пра новую работу кінастудыі "Бела-русьфільм".

У рубрыцы "Літаратурная крити-ка" Васіль Макарэвіч выступае з ар-тыкулам "А в поле верба...", пазна-чаючы яркія штрыхі да творчага пар-трэта Уладзіміра Карызына. Пра твор-часць паэта Змітрака Марозава, пер-шага ў еўрапейскай літаратуры аўта-ра вянка вяноў санетаў, разважае ў

артыкуле "Сеятель" доктар філа-лагічных навук, прафесар Вячаслаў Рагойша. Яўген Каршукоў рэцэнзуе новую кнігу пазізіі Васіля Жуковіча "У храме хараства і смутку".

Рубрыка "Из почты журнала" зна-ёміць з артыкулам Івана Ваўранюка "Горькие уроки истории", якім аўтар рэагуе на выхад кнігі "Подвиг комму-нистической партии Западной Бело-руссии" (аўтары В. П. і В. В. Лас-ковічы). Сягоння, калі афармляецца Саюз з брацкай Расіяй, "Нужно учи-тывать все горькие уроки истории, чтобы от принятых решений имели пользу простые люди обоих госу-дарств", — слухна заўважае аўтар.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Уладзімір СЦЯПАН

САПРАЎДНАЯ ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі 15 верасня пачала сваю работу выстаўка "Кніга Беларусі: повязь часоў". Яна прымеркавана да III Міжнародных Кнігазнаўчых чытанняў. На выставе прадстаўлены дасягненні даследчыкаў розных краін па гісторыі беларускай кнігі і кнігазбораў. Выстаўка прызначана як спецыялістам, у бібліятэчнай галіне, так і ўсім, хто цікавіцца гісторыяй духоўнай культуры нашай краіны.

Выстава ўключае раздзелы: "Бібліяграфія кніжных помнікаў Беларусі", "Беларуская кніга ў часе і прасторы", "Беларуская рукапісная кніга", "Спадчына Францыска Скарыны", "Кніга беларускага Рэнесансу", "Беларуская кніга XVIII — пачатку XX стст.", "Сучасная беларуская кніга", "Беларускія гістарычныя кнігазборы". У склад экспазіцыі ўваходзяць працы вядомых беларускіх навукоўцаў: Г. Галенчанкі, І. Саверчанкі, А. Пяткевіча, Ю. Лабынцава, У. Агіевіча, А. Яскевіч, В. Тумаша і многіх іншых.

З 15 верасня там жа, у Нацыянальнай бібліятэцы, працуе тэматычная кніжная выстаўка "Сучасная бібліятэчная справа: тэорыя і практыка". На ёй прадстаўлена літаратура з фондаў бібліятэкі, выдадзеная за апошнія тры гады: прафесійныя выданні больш чым на 10 мовах свету, кнігі па розных галінах бібліятэчных ведаў. Шмат прафесійных перыядычных выданняў, 60 з якіх — на замежных мовах. Гэтая выстава размешчана ў лекцыйнай зале галоўнага корпуса бібліятэкі (Чырвонаармейская, 9).

Як праяву добрай традыцыі ўспрынялі чытачы бібліятэкі Трэціх Міжнародных кнігазнаўчых чытанняў, якія прайшлі 16—17 верасня ў Нацыянальнай бібліятэцы. Падчас іх правядзення разглядаліся праблемы кнігазнаўства, пытанні гісторыі кнігі і інш. Тэма сёлетніх Чытанняў была сфармулявана як "Кніга Беларусі: повязь часоў". Яе падтрымала Двухбаковая беларуска-польская камісія па сумеснай культурнай спадчыне, што працуе пры Дэпартаменце па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі. У ліку іншых арганізатараў Чытанняў — Міністэрства культуры РБ, Беларуска-польская кансультацыйная камісія па справах гісторыка-культурнай спадчыны, Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Матэрыялы Трэціх Кнігазнаўчых чытанняў будуць выдадзены асобным зборнікам.

СБС

НАВЕДАЎ СТУДЭНТАЎ

11 верасня студэнтаў-першакурснікаў па спецыяльнасці "Беларуская мова і літаратура. Журналістыка" факультэта беларускай філалогіі і культуры БДПУ імя М. Танка наведаў паэт і журналіст Навум Гальпяровіч.

Вядома ж, журналістаў-пачаткоўцаў перш за ўсё цікавіла магчымасць працаваць на радыё. Як выявілася, яе мае літаральна кожны, галоўнае — добра валодаць беларускай мовай, мець свежыя і арыгінальныя ідэі. А яшчэ, безумоўна, настойлівае, бо часам сарамлівых пачаткоўцаў прыходзіцца па некалькі разоў выпраўляць на заданне.

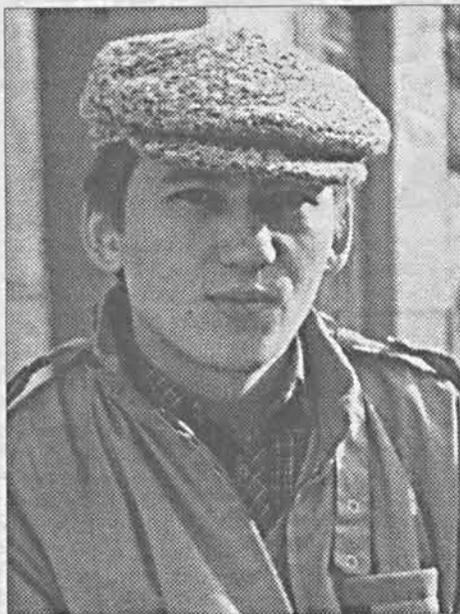
Навум Гальпяровіч супрацоўнічае з Беларускім радыё ўжо не першы дзесятак гадоў. Доўгі час ён быў уласным карэспандэнтам па Віцебскай вобласці. Тады Гальпяровіч наведаў ледзьве не ўсе вёскі Віцебшчыны, пазнаёміўся з мноствам цікавых людзей і... паспеў паспрыць уратанню Заходняй Дзвіны ад будаўніцтва ГЭС. Менавіта серыя рэпартажаў журналіста дапамагла адвесці экалагічную катэстрофу.

Сёння, жывучы ў Мінску, Навум Гальпяровіч не парывае сувязяў з роднай зямлёй, асабліва з горадам маленства і юнацтва Полацкам. Так, надаўняе святая "Дзень беларускага пісьменства", што прайшло там 7 верасня, адбылося па сцэнарыі, які распрацаваў Навум Якаўлевіч.

Але ж, вядома, не толькі размовамі аб журналістыцы была напоўнена сустрэча. Паэт прадставіў сваю новую кнігу "Святло ў акне".

Таксама ў сустрэчы прынялі ўдзел маладая паэтэса Таццяна Сівец і студэнтка 5 курса гістарычнага факультэта Кацярына Цішкевіч, якая праспявала кранальныя песні на вершы нашага выкладчыка і паэта Міколы Шабовіча, арганізатара гэтай імпрэзы.

Сяргей ТРЭФЛАЎ, студэнт 104-й групы.

ВЯСНА—ЛЕТА

Штоміг рознае звыкнуцца немагчыма...
О неба, неба!

Чаму мне? Кінуў папярковую ружу
вецер пад ногі.

Зусім бязмэтна
па ранішнім горадзе
іду ды іду.

Крышыць галубам
і сам есць чэрствы хлеб
жабрак пануры.

На Панікоўцы
цямнее гурба снега
на дне фантана.

Лепшыя радкі нараджаюцца ў снах ... і забываюцца.

Іржавы замок,
ад каго разбураны
дом ахоўваеш?

Мама, як анёл,
амаль бязважкай стала,
ходзіць бязгучна.

Прама на пляцы
будет бэзу наламій
жабрак жабраццы.

Нечаканы дождж...
гандляр-маладзён спехам
кніжкі хавае.

Раптоўны вецер
падзярэ спадніцы...
і супакоіцца.

Не магу заснуць —
на камара палюю
безспасяхова.

Б'юцца, як людзі
маладыя верабі —
без дай прычыны.

Бязжыць насустрач
залаты на тле неба —
крыж пры дарозе.

Як на спатканне
да нябачнай рачулікі
іду праз туман.

Хто ж за туманам?
Сабака, ці чалавек?
Ціха сыходжу.

На ціхай рацэ
толькі з ім добра вудзіць —
ён глуханямы.

Вочы замружу
сціснуся ў кулак, знікну...
Слухаю вецер.

Зусім бязмэтна
пазіраю на зоры
незлічоныя.

Віка ТРЭНАС

Лёгкіх крокаў шлях
Паляцець на калючы дрот
Бодем свет спаівіць
Апячы брыдкім крыкам рот
Не мяне заві
•
ап'янелы ад суму
паэт любавайся сабой
ён вясновым дажджом
па старонках чужых пацячэ
ты абярнешся бодем
і табою абярнецца боль
цалавацца з пустэчай
нахабных вачэй
каб запомніць змярцвелыя рукі
забітай душы
каб знайсці,
дзе са шчырасцю ейнай знікае зіма
дзе чароўныя сны
не імкнуцца цябе задушыць
пошук шляху туды, дзе нікога няма

АНЁЛУ. БРАТУ

У скронях Бога,
быццам кроў, пульсуюць
душы. Успамінаў
Праданы смех,
і за Нішто ў вачах чужых
ізноў загіну.
Бягуць дажджы, і кроплі слоў —
палонныя
на доўгіх вейках.
З'явіўся час, любі сябе,
шукай сябе — у
новых леках,
У новых снох. Пакуль ты спіш,
Бог з неба
разлівае слоту.
Любіць цябе. Шукаць цябе.
Укрыжаваць
сваю самоту.

БЕЗГАЛОВЫ САНЕТ

Не плачце... Не таму,
што слёз шкада
Бо не ад іх трава расце вясною
Узрошчаная сном і цішынёю
Сцякае з вейў марная вада
Не будучь болей сонечныя промні
Ружовыя ад ішчасця і ад стомы
На твары палымнець
расталым снегам
Не плачце. Усміхаюся балесна
Я не таму, што хутка стану неба
Мне слёз шкада,
якім у зрэнках цесна

У рамцы за шклом
зжаўцелыя карткі —
сорак чатыры.

Гарачы пясок,
прахалодная вада —
як мала трэба.

Яшчэ й не стары,
а маленькі кручок ледзь
прывязаў... Сумна.

Да блізкай ракі
пад ціхім дажджом іду
з вудаю новай.

Жабку спалохаў.
Скочыла і папльля
у чыстай вадзе.

Як пахне ішчасцем
злётнага аера
зломаны лісцік.

Не горшы занятак —
злётны гарох лушчыць
цёплым вечарам.

Ліпенскі ранак.
Бесклапотна думаю
пра бессмяротнасць.

Апошні чарвяк,
а я ўсё спадзяюся —
восць пашанцуе.

Хоць і не медаль —
гузік пазелянелы...
А я берагу.

Першы дзень жніўня.
З вудай іду да ракі,
як і ўчора.

З дачкой пад мостам
імклівых малькоў лавім
дзедавай кепкай.

Камарыны звон,
п'яная лаянка, смех —
вясковы матыў.

Куды ж ты бяжыш,
вірлівая лшчарка,
па пыльнай шашы?

ТУЖЛІВАЯ БАЛАДА

Паэтка параненым зверам глядзіць
на вясну
Маўклівыя дзверы
цябе не пакінуць адну
Дождж крапае часта
слязьмі невыноснага ішчасця
Ты млееш ад ішчасця
такое здараецца часта
Калі за вакном зграбны клён
расхістаны і голы
Пяе непрыстойныя песні,
ты слухаеш голас
Табе падаецца,
ахвяра хваробы і стомы,
Што ён да драбнюткае ноты
знаёмы, знаёмы
Праменьчык, засохлы ад слоты,
знясілены — ты
Зіхоткай вясёлкай падхопіш
няхітры матыў

ПАМЯЦІ АНДРУСА БЕЛАВОКАТА

ператвары ў мае слёзы гэтую смерць
я буду біцца з жыццём я буду гарэць
танклявая свечка
ў руках пайночных вятроў
крываўлю вусны свае, фарбуецца кроў
у колер бясхмарных нябёс,
і скрыўлены жах
бяжыць па вясновай траве
як па вострых нажах
калі ты дазволіш вятрам
у душы аслабець
ён прыйдзе каб больш не пакінуць
ніколі цябе

БЕЛЫ ПОПЕЛ

я бегла па вясне, і плакаў боль,
апалаю чаромхай на траву
імкнуўшыся ўвесь свет
прыкрыць сабой
мне белы попел лёг на галаву
у зрэнках стомленых квітнее без
пустое зерне хутка прарасце
ці ёсць магчымым забіваць сябе
каб быць крывёю на чужой красе

БЕЛЫ БЭЗ

маркотны вершык ціўкае ласкава
мой белы бэз забіты згорклай кавай
паэт аб кнігу вострыць кіпцюры
усе сцяжыны не вядуць у Рым
не будзе болей сонца прамянець
усе дарогі прыйдуць да мяне

Дзеда звалі Пятром. У маім уяўленні апостал Пятро быў такім, як мой дзед: высокім, хударлявым і жылаватым, з голасам, падобным да гримотных раскатаў. Гаварыў дзед павольна, быццам кожнае слова адбіваў цяжкім молатам па звонкай накавальні. Нейкім дзіўным чынам сэнс прозвішча — Флар’яновіч — пераплёўся з яго гаротным лёсам. Пісалася прозвішча з абавязковым апострафам і цяпер, з разумення пражытых гадоў, я знаходжу ў ім ажно тры карані, ці значэнні трох слоў: “флор” — багіня кветак і вясны; затым ідзе апостраф: па графічным напісанні і па сутнасці — тая ж коска, але аддзяляе яна сінтаксічную адзінку вышэйшага сэнсу, невядомага пакуль нам і невытлумачальнага; за апострафам стаіць займеннік “я” — прозвішча яе бы замыкае сябе на яго носыбіце; і апошні слова-корань “новіч” паказвае не нейкае абнаўленне чалавечага “Я”... Так мне чытаецца схаваны сэнс прозвішча сёння, бо ўсё цяжарна сэнсам, і

— Наш Хрыстос іначэй гаворыць: мір вам!
 — Як гэта зразумець, ваш? Хіба не адзін ён?
 — Хрыстос-то адзін, ды веры розныя... Мы — веры евангельскай хрысціянска-баптысты, пяцідзятнікі — прапаведуем Хрыста распятага. Абразоў і крэста не прызнаём.
 — Штунды, значыць? Секта!
 — Людзі по-ўсякому называюць, бо не навідаць за імя Хрыстова. Але на нас спраўджваецца Пісанне: “Гналі Мяне, гнацімучы і вас...”
 — Ты ведаеш што цябе чакае? — буравіў асабіст вачыма. — Здрада радзіме... Дзэзерцтва... Адпаведна і прысуд.
 — Як поспотрэць, — разважліва адказаў паляшук, — што чалавеку лічыць радзімай? Наша дамоўка — абіцель Айца Нябеснага. “Того воко не бачыло і вухо не чуло, што Господзь прыгатовіў любішчым сваім...” — гаворыць Пісанне.
 — Магу хоць зараз адправіць цябе на нябёсы. Хочаш?

проста здзекуецца з яго: — Ён жэ тожэ чоповек...
 Асабіста перасмыкнула, рот перакрывіўся, сківіцы звяло сутаргай.
 — Яго ж таксама маці нарадзіла, — дадаў паляшук, — як і ўсіх нас.
 — Ах ты, сука! — гримнуў капітан кулаком па стале: — Адставіць! Смёрна! — дрыжачыя пальцы пацягнуліся да гузікаў гімнасцёркі. — Маці... Я вам пакажу, вашу маць! Развёў тут рэлігійную прапаганду. Дагаварыўся! Маці... Ваўчыца, а не маці. Распусціліся, едры вашу маць!.. Вобшам так, — асадзіў сябе асабіст, — падлісвай прысягу і кропка. Я нічога не чуў, ты нічога не гаварыў. Размова скончана.
 — Не. Не можна мне.
 — Вось тут ставіш подпіс і... — не верыў ён адказніку. — І матай адсюль на ўсе чатыры бакі, іначай...
 — Я не буду падлісваць, — паляшук гаварыў упэўнена.
 — Будзеш. Яшчэ як будзеш!
 Левае вока Разрываева нервова заторгалася. Яно торгалася заўсёды, капі нешта не-

Ты зноў за сваё: як ты будзеш ваяваць без віноўкі?
 Пятро ўстаў, прыхіпіўся да сцяны і гэтак жа, як і ў пачатку допыту прагаварыў:
 — Нам вера не дазваляе браць зброю ў рукі. Напісана: не забі!
 Доўга маўчалі... Чулася сіплае дыханне, білася аб шкло і пранізліва гудзела муха, дзесьці на вуліцы рыкалі каровы. Разрываеў круціў у руках наган, час ад часу падкідаў яго ўверх і лоўка падхопліваў пяцярнёй. Паводзіны сектанта не паддаваліся тлумачэнню. Ён меркаваў, што той ужо здаўся, ён зламаў яго. Але зноў усё вярталася на пачатак? Ніякай логікі!
 Асабіст уперыўся ў знявечаны твар гэтага, як яму здавалася, цёмнага і затурканага рэлігійнымі догмамі чалавека, і не мог павярць, што такі можа не баяцца смерці.
 — Добра. Затое мне дазваляе. Пайшлі... Садзілася сонца. Яно было рэдкага малавага колеру, падобнае да мальяў, што радочкам раслі каля адрывы, куды паказала рука з наганам. Спачатку арыштанта паставіў тварам да сцяны. Доўга цэліўся ў па-

ПЯТРО, ГРУЗІ ЖЫТА!

Апавяданне-быль

не ўсё роўна, якое імя носіць чалавек і якое прозвішча атрымаў у спадчыну.

Жонка дзеда Пятра, баба Мар’я, была нізенькага росту і тугаватай на вуха. Дзед Пятро часта падтрунхваў над яе глухатой:

— От, ек што не трэба, дык ты чуеш, а ек трэба колі, то не докрычышыся!

Да таго ж баба Мар’я была яшчэ сквапнаватаю. Бывала, налаўлю вудай у канаве карасікаў, а маці і пасылае мяне з наказам у Вялікі Малешаў:

— Едзь, — кажа, — парадуй маіх бацькоў, рыбікі адвядзі, няхай і старыя паспрабуюць свежанькай.

Да Вялікага Малешава сем кіламетраў. Я кідаў яшчэ жывых карасікаў у двухлітровы сіненкі бітончык, наліваў да краёў калодзежнай вады, садзіўся на ровар і, кіруючы адной рукой, а другой трымаючы ў руцэ бітончык, каб на хадзе не выплохвалася вада, ехаў да дзеда з бабай. У такой яздзе мне бачыўся асаблівы хлапечы шук.

Нібы з дарослым дзед разлічваўся са мною, даючы на цукеркі рубель, а то і траячку, — бабу гэта злавала, на што ён адказваў: “Гэта ж тожэ труд...”. Ён не столькі быў рады даччынай увазе і жывой рыбе, колькі ўнуку. Гаварыў са мною як з роўным.

Ён пускаўся ў пераказ евангельскіх паданняў. У школе пра Бога не расказвалі — і я з цікавасцю слухаў пра адрачэнне апостала Пятра перад трохразовым кукаржаннем пёня, і нявер’е Фамы, і вялікую тайну Галгофы, і шмат якія іншыя павучальныя гісторыі...

1

З такой цвёрдалобай упартасцю асабіст сутыкнуўся ўпершыню. Усякіх наглядзеўся за службу, але васьм гэтага высокага і чарнявага дзецока, узгадаванага палескай глухаманню, хударлявага, з абветраным тварам і непрапарцыянальна доўгімі дылаватымі рукамі, з шырачэзнымі, як шупфі, шурпатымі далонямі, ён зразумець не мог: уперыцца ў твар чорнымі вачыма — і зноў за сваё...

Ці сапраўды іхняя вера не дазваляе забіваць, нават пры неабходнасці абараняць Айчыну (тады такую веру трэба выкарчаваць з народнай свядомасці да апошняга карэньчыка), ці ўвесь гэты маскарад — замаскіраваная боць смерць! “Прыпру да сценкі, — думаў асабіст, — не адкруціцца!”

Ішоў 1944 год. Капітана Разрываева, упунаважанага асобнага аддзела, адправілі на Заходнюю Беларусь кантраляваць набор прызыўнікоў у Давыд-Гарадоцкім ваенкамаце. У 41-м іх мабілізаваць не паспелі: пачатак вайны быў малаканавым; а яшчэ многія штабісты спасылаліся на нейкае міжнароднае права, што забараняе прызываць у войска грамадзян, якія пражылі менш пяці гадоў у новай дзяржаве.

Спачатку ўсё ішло гладка: час ад часу грузавікі, набітыя прызыўнікамі, вырुльвалі на гасцінец і скіроўваліся ў бок Століна. Там з навабранцаў фармавалася новая дывізія. І раптам — затрымка! Пайшлі адказнікі: адзін, другі, трэці... Паўвёскі Вялікае Малешава адмовілася прымаць прысягу. І цяпер той першы, які заявіў ваенкаму: “Не вазьму стрэльбу ў рукі!” — стаяў перад Разрываевым і, не хаваючы вачэй, адкрыта глядзеў у твар.

— Чаму адмаўляешся ад прысягі? — каторы раз сурова пытаўся асабіст.

— Вера не позволяе. — Голас палешука гучаў нейк бадзёра і пывуча, ён быццам непакоіўся, што яго моццю не пачуць.

— Адставіць! Што за вера, якая забараняе біць фашыстаў? Такая вера небяспечная для савецкай дзяржавы. На ворагаў працуеш! Ці сказаў Хрыстос: “Не мір я прынёс, але меч!”

Разрываеў злосна засмяўся. Ён упіваўся ўладай, яна давала ні з чым не параўнальную асаподу. Служба ў асобым адзеле, які франтавікі хрысцілі СМЕРШам (Смерць шпіёнам), гэтай асаблівай дзяржавай у дзяржаве, са сваімі жорсткімі законамі і жудаснымі парадкамі — дала перавагу над іншымі ваеннымі. І не толькі ваеннымі. Асабістаў ненавідзелі і баяліся адначасова. Колькі людзей ад генералаў да радавых прайшло праз яго рукі — не злічыць, колькі іх, мужных, адважных, праўдзівых і бескарыслівых ламалася ўсяго праз два-тры допыты... Да чалавека ў капітана, акрамя ганебнага пачуцця пагарды, нічога не засталася.

Ён лічыў сябе знаўцам чалавечай псіхалогіі і даўно вырашыў: чалавек — гніль і смецце, страх — яго асноўнае пачуццё. Страх за сваю скуру. Усе, хто прайшоў праз яго рукі, маглі быць героямі там, на перадавой, дзе іх узнагароджвалі медалямі і ордэнамі, прысвойвалі чарговыя званні, але тут, за мураванымі сценамі, у сырых падземеллях НКВД, яны былі ціхмянымі і бязвольнымі — ворагамі савецкай улады. Нічога геройскага Разрываеў у іх не знаходзіў. Яны дыхалі страхам, іх вочы глядзелі страхам, а голас таксама дрыжэў ад страху... Цяжка было паверыць, што “там” яны маглі ахвяраваць жыццём дзеля ідэі і выяўляць найлепшыя якасці. Чаму ж тады яны прызнаюцца ў неймаверна цяжкіх, але, па сутнасці, міфічных злачынствах? Гатовы ў ногі кінуцца і лізаць наваксаванья хромавыя боты, абы не падласці пад расстрэльны артыкул...

— Адзін стрэл — і ты ў абіцелі! Памагчы! — паказаў ён пальцам уверх. — Навошта чакать цэлае жыццё?

Паляшук маўчаў. Ён быццам саромеўся сваіх вялікіх далоняў і ў час размовы церабіў пальцы і хаваў рукі за спіною, ці нязграбна сашчэпліваў іх наперадзе.

— Прозвішча? — строга перапытваў Разрываеў.

— Вы ўжэ пыталіся, — але ўкалоўшыся аб позірк злых вачэй, паспешна дадаваў: — Па-вулічанаму нас Пісаравымі завуць...

— Па дакументах! Едры цябе ў корань, а не па-вулічаным!

— Флар’яновіч, — чулася ў адказ.

— Імя? Імя па бацьку? — дапытваўся ён.

— Пятро. Пятро Васільевіч.

Разрываеў вытрымаў паўзу і сухім голасам выдыхнуў перагарам у твар: “Так, апостал, слухай суды! Зараз магу вывесці цябе на двор і шлёпнуць, як сабаку. Без суда і следства! Па законах ваеннага часу: расстрэл! Ці падлісваеш прысягу, ці трыбунал і... рас-стрэл!” — апошняе слова ён гаварыў з падвоеным націскам.

— Воля ваша, — спакойна і пывуча працягваў дзячок. — На ўсё воля Бога. Вы не мелі б такой уласці над жыццём іншых людзей, капі б Бог не даў вам. Ёсць уласць ад Бога, а ёсць ад князя міра сего. Капі Богу ўгодна, каб я пастрадаў, то што тут зробіш...
 — Што ты далдоніш, як дундук: богу! богу!! богу!!! — крычаў Разрываеў. — Няма ніякага бога!

— Ёсць! — коратка адказаў паляшук.

— Дзе ён, твой бог? Вочы разуй! Ваіна. Чалавек горш за звера. Куды на хрэн твой бог глядзеў? Зачмурылі вам, цёмным, галаву а вы як тыя попкі: Богу, богу... Дзе ён, твой бог!
 — Бог на небі. І ў сэрцы чалавека — Бог. Ён — усюды. Усё стварыў Бог, усіх людзей, і зямлю, і рэкі, жыўнасць розную... Усё, што бачыць вока чалавека.
 — Ты хочаш сказаць, што і Гітлера бог стварыў? — Паляшук маўчаў хвіліну, не болей.

— Ну, пэўна ж, — загадкава ўсміхнуўся ён і Разрываеў падалася, што гэты дзікун

чалавечая, жорсткае забірала над ім уладу і ён траціў над сабою кантроль. Рука павольна пацягнулася да кабуры.

— Бачыш наган? — прасіпеў ён скрозь зубы, — маліся, гад! Маліся свайму богу!

Чорныя вочы палешука глядзелі спакойна: не зразумелая капітану ўсмешка блукала ў куточках вуснаў. Разрываеў не жартваў: на імгненне ўявіўся нават, як ён разраджае абоіму ў гэтага цвёрдалобага, стаўшага раптам такім ненавісным, сектанта.

— Малісь. Стралаць цябе буду!

Паляшук паціснуў плячыма.

— На ўсё Божая воля. — Гаварыў спакойна, без цені хвалявання, усё тым жа пывучым голасам: — У Евангеллі напісана: “Не бойцеся тых, што забіваюць цела, бойцеся таго, хто прыходзіць, як таць ноччу, і можа забіць душу”. Бо як згубіць чалавек душу сваю, што можа аддаць узамен? Хоць увесь свет здабудзе, а душы сваёй нашкодзіць — якая карысць ад гэтага? Чым выкупіць сваю душу?

— Сукні сын! Пра душу загаварыў! — плечы асабіста скокнулі ўверх, чырвоныя пагоны, як дзве старонкі разгорнутае кнігі, якую збіраюцца захлопнуць, ледзьве не крануліся вухэй, ён ерзануўся на месцы, нібы ўджалены, рвануўся з-за стала і, падляцеўшы да Флар’яновіча, з размаху садануў кірзачом у пах:

— Вучыць уздумай, слімак! Мяне, капітана асабага аддзела, вучыць! Не такіх абломваў!

Пятро скурчыўся і заскрыгацеў зубамі ад болю. Удар у твар адкінуў яго на спіну.

— Прымай прысягу, гніда! — нібы з прадонія даянся да яго.

— Не буду, не буду... — ледзь чутна шаптала вусны.

Удары сыпаліся адзін за адным: перад вачамі мільгала то рукаятка пісталета, то кулак са збытым кулкамі, то выбліскаў раптам насок наваксаванага бота: “Прымеш!” — хрыпеў жудасны голас: “Не-е...” — чуўся ў адказ прыглушаны стог.

Чым больш упарціўся Пятро, тым большым зверам становіўся асабіст. Ён наступіў каваным абсасам на перакрывілены болей твар ахвяры і раз’юшана ціскануў... Нешта хруснула. Кроў пырснула з-пад падэшвы. Ад нервовай напругі затрасліся рукі, і Разрываеў адчуў слабасць ва ўсім целе:

— Сука! — сплюнуў на падлогу і, хістаючыся, паплёўся да стала. Знясілена бухнуўся на табурэтку. Размыў дрыжачымі пальцамі беламорыну і прысмапіў ад нямецкай запальнічкі, якая дасталася яму пасля “справы марадзёраў”. Пакруціў у руках пісталет, падкінуў яго на далоні, быццам узважыў, і загнаў патрон у патроннік.

— Уста-аць!! — штосілы раўнуў капітан. Паляшук прыўзняў над падлогай акрываўлены твар, абалерся на рукі і стаў на калені.

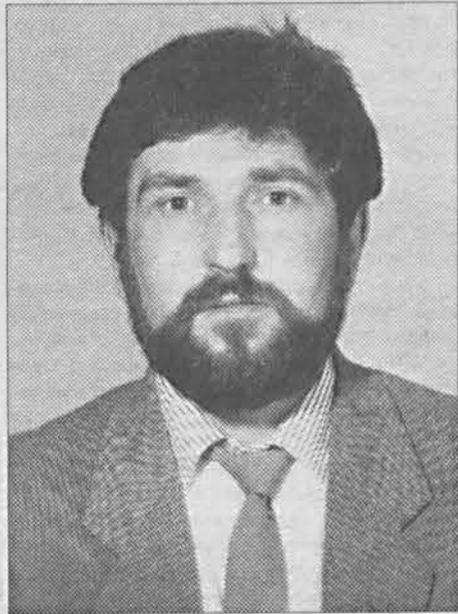
— Па законах ваеннага часу, — звінеў металічны голас, — за здраду Радзіме! За дзэзерцтва і трусасць! Флар’яновіч Пётр Васільевіч прыгаворваецца да расстрэлу!

— Я не “дзізенцір”, — прастангаў арыштанта, — я сам прыйшоў. Я пайду служыць. Не здраднік я. Хрысту я не здрадзіў. Служыць пайду, але стрэльбу ў рукі не вазьму. І прысягу падлісваць не буду.

Гаварыць яму было цяжка: у горле нешта клекатала. Разрываеў падалася, што момант, капі паддоследны даў слабінку, настаў: “Галоўнае — пераламчыць хрыбет, а затым страх даробіць сваю справу — як па масле пойдзе...”. І асабіст вырашыў змяніць тактыку.

— Бляха! Ты дурны, ці прыкідваешся? Ёлупень! — прымірэнча загаварыў ён, — зразумей, мне што, прыемна цябе тут дубасіць? Закон такі. Але ж ты па-добраму не хочаш.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

тыліцу. Потым загадаў павярнуцца. Хвіліны дзве асабіст трымаў мушку на разбітай пераносіцы. Ад напругі слабела рука і павольна апускалася ўніз. Сціснуўшы зубы, Разрываеў падмаў яе і падводзіў мушку ў шыяліну прыцэла. Баптыст глядзеў кудысьці паверх яго галавы і бязгучна шаптаў малітву. Левае вока капітана заторгалася. Падалосся на імгненне: спыніўся час. Неяк аціхла ўсё наваколле, нават птушкі перасталі спяваць, чакуючы ракавога стрэлу. І раптам ён злавіў сябе на адчуванні: гэты цёмны паляшук не звяртае на яго ўвагі! Зусім не зважае, быццам не капітан Разрываеў стаіць зараз перад ім з пісталетам, быццам не ад руху яго ўказальнага пальца залежыць жыццё васьм гэтага ўпартага дурня, што шукае нешта поглядам у вярэчніх аблоках?.. “А, можа, мяне і сапраўды няма? — нечакана падумалася яму, — і ўсё толькі прыміроілася: і глухі палескі паселак, і гэты вечар, і адрыва ў малінавых мальвах, і ўвогуле ўсё мае жыццё, усёго толькі сніцца?...”

І тут яму зрабілася страшна. Не, гэта быў не страх — жудасць! Штосьці падобнае наводзіла на яго ў дзяцінстве, капі, вяртаючыся вечаарамі з царкоўнапрыходскай школы, патрэзна было прабегчы каля могілак: уяўлялася, што здаду гоняцца жахлівыя прывіды і страшэнныя панчары, кіштаў крывасмокаў, вампіраў ці якой-небудзь іншай нечысці. Тады ён верыў ва ўсялякія забабоны і страшылікі, цяпер — не верыць нікому. Але чамусьці малажанка пеканула па спіне: ад патыліцы па пазванках уніз прабегся непрыемны халадок. Патыкнула чымсьці нетутэйшым. Падалосся: нехта трэці стаяў за спіною. Капітан азірнуўся...

2

Ужо капі малешаўцы вярталіся з фронту, даведалася Мар’я, што Пятро разам з іншымі веруючымі на фронт не трапіў. Адмовілася прымаць прысягу. І нібыта ўсіх... расстралілі! Ніхто не ведае нават, дзе? Мар’я не верыла. Господзь паказаў бы ёй, капі б гэта было праўдай. Яна б адчула, капі б Пятра не было ўжо на гэтым свеце. Ды і Парасцы Анчыкавай была відзежа: стаіць Пятро на Балоні каля Прыпяці, а кругом яго вузкі і гадаўе рознае, так і выкручваецца, так і пстрыкае ў твар атрутнымі джаламі. Угледзеў Пятро Параску і нібыта гаворыць, слоў яна не чуе, быццам бы неглы ўсплы гаварыць яму, але ўсё разумее: “Перадай Мар’я, каб дзяцей глядзела, бо я ўжэ по колена ў крыві...” — сказаў так — і праваліўся па пояс. І толькі тады убачыла Параска, што на тым балодзе не вада зверху плюхаецца, а кроў чалавечая.

(Пачатак. Заканчэнне на стар.15)

АПАФЕОЗ. БЕЗ ПАЛАНЕЗА

Ноч у журналіста была, як зазвычай, бяссонная: наведваючы першы канцэрт новага сезона, журналіст мусіў здаць раніцай колькі радкоў у нумар.

Дзень выдаўся тлумны: вярсталі газету.

Вечар абяцаў завяршыць працоўныя суткі апафеозам: Ансамбль салістаў "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам У.Байдава ўпершыню пасля летніх вакацый збіраў публіку на канцэрт. Назва канцэрта — "Апафеоз паланеза" — ужо з'яўлялася на старонках "ЛіМа", у нататках пра ўдзел выдатнага беларускага ансамбля ў XV Міжнародным фестывалі сучаснай музыкі ў Кракаве (гл. газету за 30 мая і 5 верасня).

Мінская прэм'ера праграмы, у якой сваеадметна адлюстравалася гісторыя беларускага паланеза — ад старадаўніх узораў Я.Д.Голанда, М.Радзівіла, М.Кл.Агінскага да зусім свежых опусаў В.Кузняцова і Д.Лыбіна ў гэтым жанры, — была шчыра чаканая. І журналіста паклікала ў Залу камернай музыкі простае спадзяванне, што стомленасць адступіць, а да прафесійнага абавязку далучацца і цікаўнасць, і добрыя эстэтычныя ўражання.

Залатую Горку журналіст штурмаваў, напэўна, пад нячутны акампанемент сакраментальнага "трэцяга званка", бо на парозе вестыбуля яго сустрапа цішыня. А ў цішыні — дзве супрацоўніцы філармоніі.

Журналіст быў пры камплекце рознакаляровых "корачак", што, як мінімум, пацвярджалі яго прафесійнае, абароненае адпаведным дзяржаўным законам, права на атрыманне "бесперашкоднага доступу да інфармацыі" і на безбілетнае наведванне філарманічных канцэртаў у Мінску. Пакуль тыя "корачкі" з нетраў кайстры даставаў, да білетэра падбеглі непунктуальныя (іх такія транспартныя праблемы зрабілі!) меляманы. Прыдбалі парадку: займаць у зале любыя свабодныя месцы — і паспяшаліся.

А журналіст урэшце пачуў-адкрыў нешта новае. Аказваецца, для дырэктара канцэртнай залы "Усе пасведчанні — несапраўдныя". Падначальныя ўспрымаюць гэтае меркаванне як загад, і таму патрапіць на канцэрт без білета можа толькі той, хто дамовіўся з дырэктарам асабіста і атрымаў адпаведны дазвол, наконт чаго кантралёраў папярэджваюць асобна. Наконт мажлівай прысутнасці 23 верасня прадстаўніка друку ў зале? Дырэктарскіх распараджэнняў не было...

Не маючы намеру ўсчынаць двубой ці скандал, журналіст, перапытаўшы: "Дык вы мяне па справах не пусціце?" — пажадаў сумленным і непакісным вартавым усяго добрага.

Вечар быў прыгожы, ціхі, цёплы — 25-градуснае бабіна лета. У зале прыгожа гралі музыкі, гучалі прыгожыя паланезы, складаючы апафеоз жанру... Столькі прыгажосці наўкол, а сітуацыя — ну як жа так?! — непрыгожая атрыманася.

На месцы журналіста з "несапраўдным пасведчаннем" — С.БЕРАСЦЕНЬ

У мэтах павышэння ролі нацыянальнага кінематографа ў сацыяльным і культурным жыцці рэспублікі, падтрымкі таленавітых маладых кінематографістаў, павышэння мастацкага ўзроўню выпускаемай фільмапрадукцыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь сумесна з Беларускім рэспубліканскім саюзам моладзі і Беларускім саюзам кінематографістаў праводзяць Адкрыты маладзёжны конкурс на стварэнне кінапраектаў, прысвечаных нацыянальнай тэматыцы. Літаратурныя сцэнарыі мастацкіх фільмаў у 2-х экзэмплярах накіроўваюцца на адрас аргкамітэта да 25 кастрычніка 2003 г.: *рэдакцыйны адрас (з пазнакай "Конкурс") Нацыянальная кінастудыя "Беларусьфільм", вул. Ф. Скарыны, 98, 220098, г. Мінск.*

Дзіўнае пытанне ўстала раптам на думку. Чаму не памятаю штогадовых урачыстасцяў з нагоды адкрыцця філарманічных сезонаў у Зале камернай музыкі: абыходзіцца без цырымоній? Пэўна, заканчэнне чарговага сезона і пачатак новага тут пазначыць даволі складана, бо канцэрты ідуць амаль у рэжыме non-stop (надарваюцца нават падчас летніх вакацый) і ці не кожны з іх сам па сабе ёсць урачысты рытуал — і для артыстаў, і для публікі.

Так, імпрэзы на Залатой Горцы здатныя збіраць аншлаг. Яны, гэтыя спадарожнікі-правяднікі ў развіцці нашага мастацкага досведу, вызначаюцца жанравай разнастайнасцю, не цураюцца эксперыменту, часта прэзентуюць музычныя прэм'еры, знаёмяць з выканальніцкай творчасцю замежных гасцей, адкрываюць імёны... Як гэта важна сёння, калі канцэртнае жыццё ў сталіцы не скажаць каб цалкам паралізаванае, але вельмі хваравітае з-за адсутнасці Вялікай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі!

І як цудоўна, калі для вялікага мастацтва бывае дастаткова і маленькай залы. Ужо на пачатку верасня тут прайшло некалькі яркіх выступленняў гасцей Мінска. Ды сапраўднае адкрыццё канцэртнага сезона для заўсёднай філарманічнай Залы камернай музыкі адбылося, бадай, усё ж не ў першы вясеньскі тыдзень, а крыху пазней — 18 верасня.

Кажуць, цудаў не бывае. Значыць, ёсць нейкі вялікі ды мудры найвышэйшы закон, паводле якога людзі-адзіны, адасобленыя ў кругабегу будняў і, можа, нават між сабою незнаёмыя, сустракаюцца аднойчы ў агульнай музычнай прасторы, пражываюць разам некалькі агульных іррэальных імгненняў,

БЕРАСНЁВЫ ЎЗЛЁТ

гадзін, часін, каб зведцаў-зразумець штосьці невымоўнае, прыналежае да Сусвету і Вечнасці. Хіба не так было і ў той вечар, калі музыканты і публіка, самыя-самыя розныя людзі, адораныя чутлівымі ды відучымі сэрцамі, разам стваралі атмасферу эмацыйнай цеплыні, светлага задумлення, радасці жыцця?.. Зрэшты, невытлумачальны стан душы, якая, улучыўшыся ў чарадзеіства гукі, узлятае над будзённасцю.

Творы прадстаўнікоў італьянскага барока (Т.Віталі, Ф.Джэмініяні, А.Вівальді, Л.Баке-

рыні) і класічнага В.А.Моцарта, лідэраў нямецкага рамантызму (Ф.Шуберт, Р.Шуман) і генія XX стагоддзя А.Шнітке ўвасабляліся ў галасах інструментальных дуэтаў: скрыпкі — ды аркана, і клавесіна, і раяля; віяланчэлі — ды аркана, і раяля, і клавесіна. Вядомы мінскі музыкант Аляксандр Мільто годна трымаў чын "клавішніка-мультиінструменталіста", у ансамблі з якім выступалі юныя калегі — вучаніцы Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі Ганна Маркава (клас скрыпкі Льва Куляшо-

АДЧУЦЬ ЯЕ ЖЫЦЦЁ...

ВЫСТАВЫ

Сёння мінчукі і госці сталіцы маюць цудоўную магчымасць пазнаёміцца з творчым і жыццёвым шляхам легендарнай амерыканскай кіназоркі сярэдзіны XX ст. Мэрылін Манро, адбітых у фатаграфіях. З 17 верасня да 12 кастрычніка ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі працуе фотамастацкая выстава "Мэрылін Манро".

Экспазіцыю, якую прадстаўляюць маскоўская галерэя "Дом Нашчокина" і тэатральны праект "Віртуозы сцэны", склалі больш за 300 унікальных фотаздымкаў актрысы, кожны з якіх мае свой адметны каментарый аб захавальных, рамантычных, а часам трагічных хвілях жыцця Манро. Тут змешчаны не сціслыя біяграфічныя звесткі — цытуюцца словы самой актрысы, успаміны сяброў, каханых, калегаў. У большасці чорна-белыя фотаздымкі экспануюцца ў храналагічнай паслядоўнасці — на іх цалкам адлюстраваны лёс зоркі. Пачынаецца экспазіцыя з нештатлікіх дзіцячых здымкаў Мэрылін. Вось успаміны актрысы: "Аб маім дзяцінстве ніхто нічога не ведаў... Першыя ўспаміны?.. Барацьба за выжыванне... Я сапраўды незаконна-роджаная. Запісалі мяне як Норму Джын Бэйкер... Матуля была псіхічна-ворая..."

Кар'ера Мэрылін пачыналася са здымак (часам у аголеным выглядзе) у глянцавых часопісах. І нават пасля ўдзелу ў кінастужках "Білет у Тамагаўк", "Усё аб Еве", "Асфальтавыя джунглі", прыгажуня застаецца незаўважанай. І толькі знаёмства са сваім першаадкрывальнікам Бэнам Лайанам, які і прыдумаў псеўданім Мэрылін Манро, прыносіць удачу "дзяўчыне з вокладкі". Бо праз шмат гадоў менавіта гэтаму чалавеку актрыса падарыць фотакартку з надпісам: "Ты знайшоў мяне, даў мне імя і паверыў у мяне, калі не верыў ніхто. Маі каханне і ўдзячнасць заўсёды з табой".

З гэтага часу жыццё Манро змянілася назаўсёды. Было ўсё: хвіліны надзей і расчараванняў, салодкай радасці і горкіх пакут, узлётаў і заняпадаў. І ўсё гэта цудоўным чынам адлюстроўваецца на фотаздымках. Мэрылін зачароўвае, прыцягвае "дасканалай прыгажосцю". Адзін з сяброў актрысы ўспамінае: "У Мэрылін былі сакрэты макіяжу, якія больш ніхто не ведаў і якімі ніхто не карыстаўся. Яна сама знайшла іх". Яна "ўзнеслася з невядомасці да тэатры агоней мары ўсёй краіны". Аднак побач з гэтымі адбіткамі незямной прыгажосці актрысы прадстаўлены і фотакарткі з сямейнага альбома, дзе "паўсядзённая" Манро — у кватэры, на спартыўных занятках, у час цяжкага стрэсу, перажыванняў, дрэннага настрою, на вечарыне, на адпачынку з сябрамі і інш. Але, здаецца, што гэтая прастата падманлівая,

ва) ды Аліса Маліноўская (клас вялянцэлі Ірыны Сцяпанавай). У выбары і кампазіцыі праграмы выявіліся прадуманасць, густ, багаты канцэртны досвед музыканта-педагога, імкненне перадаць паразумецца з публікай, а потым ужо — задаволіць нейкія "цэхавыя", чыста прафесійныя амбіцыі.

За кранальным хваляваннем Ганны Маркавай адчуваліся грунтоўная школа і перспектывы выканальніцы магчымасці, скіраванасць да пошуку — пошуку італьянскай п'явучасці ў "Чаконе" Т.Віталі, драматычных інтанацыяў — у санатным Largo Ф.Джэмініні, лёгкасці — у Моцартавым сонечным до мажорным "Ронда", постмадэрнісцкай усмешкі-хмурынкі ў "Менуэце" А.Шнітке.

Аліса Маліноўская ўжо не ўпершыню выступала на камернай філарманічнай сцэне ў дуэце з Аляксандрам Мільто (пару гадоў таму ён падрыхтаваў эфектную праграму з выхаванцамі класа І.Сцяпанавай, і "ЛіМ" на той канцэрт адгукнуўся). Гэтым разам яна проста выклікала захапленне: сапраўдным артыстызмам, адчуваннем сцэны як сваёй арганічнай стыхіі, імкненнем "трымаць стыль" (Adagio з ля мажорнай санаты Л.Бакерыні яе вялянцэлы нібыта праспявала ў высокім рэгістры, паказаўшы амаль скрыпачнае бельканта!).

Пачуццё ансамбля ўражвала на працягу ўсёй праграмы. Музыканты — музыцыравалі: без капамбура, бадай, і не скажаш пра тое галоўнае, чым вылучалася іх натхнёнае выступленне і за што нават меламаман-максімаліст гатовы дараваць усхваляваным выканаўцам выпадковыя "не тыя" ноты.

Сэрцам гэтай прыгожай мастацкай імпрэзы была "Цішыня" — п'еса А.Дворжака. Яна прагучала ў памяць пра цудоўную піяністку, педагога Веру Лагвіненку, якая сама бліскуча і неаднойчы выступала ў Зале камернай музыкі. Мінуў год, як завяршыўся яе зямны шлях. Яна была бліжэй і дарагім чалавекам для Аляксандра Мільто, яго лёсам...

Рамантычнае светлае "Трыо" Ф.Мендэльсона, сыграннае звыш замоўленай праграмы — у адказ на доўгія авацыі публікі, — паяднала ўдзельнікаў канцэрта. Сталася лёгкім і радасным пастскрыптумам: ці то проста сюрпрызам, ці то напамікам на новы ўзлёт супольнай творчай працы музыкантаў — цяпер ужо ў якасці трыо...

С.БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: падчас рэпетыцыі.
Фота М.ЗАМУЛЕВЧА

на кожнай карціне Мэрылін непаўторная, жывая, шчырая, па-рамантычнаму прывабная.

Экспануецца на выставе і партрэт, які абяссмерціў Манро — фота Фрэнка Пауолні (адзін з варыянтаў адбітка на чырвоным фоне быў прададзены на Нью-Йорскім аукцыёне за астраганічную суму ў 3,8 млн. долараў). Выстаўлены таксама і работы Мілтана Грына, якія адрозніваюцца шчырасцю, даверлівасцю, прадстаўляюць нетыповы вобраз кіназоркі.

Фотаздымкі з "чорнай серыі" болей, чым якія-небудзь іншыя вытрымалі выпрабаванне часам. Унікальнымі з'яўляюцца апошнія здымкі Манро, зробленыя Бортам Стэрнам для часопіса "Vogue": "Для мяне, як і для мільёнаў амерыканцаў, твар Мэрылін быў чароўным сімвалам, увабленнем каханьня... Яна была цудоўная. Яна была сапраўдная..." На кантактных адбітках актрыса паставіла крыж маркерам. Каляровыя дыяпазітывы перакрэсліла крыж-накрыж шпількай, якраз на стужцы. Усе гэтыя здымкі былі знявечаны. Знішчаны... Б. Стэрн: "Яна не проста перакрэсліла мае фотаздымкі, яна перакрэсліла саму сябе". Праз два тыдні (4 жніўня 1962 г.) у 36-гадоў Манро скончыла жыццё самагубствам... "Зоркі паміраюць, аднак і святло вечнае", — заўважыў Б. Стэрн.

М. М. была таленавітай актрысай. Неяк пасля здымак стужкі "Аўтобусны прыпынак" ўдзельнікі прагляду адзначылі: "Мы былі ўражаны Манро. Яна цудоўна іграла і тэатральна і драматычна сцэны. Яна была сапраўдная. Яна разрываўла сэрца..." Добра што на выставе прадстаўлены і фотакадры са шматлікіх кінастужак з удзелам загадкавай бландзінкі ("Усё аб Еве", "Не турбуй сябе стужкам", "Джэнтльмены аддаюць перавагу бландзінкам", "Рака з якой не вяртаюцца", "Шчаслівае каханне", "Нешта павінна здарыцца" і інш.)

Як вынікае з фоталетапісу М. М. не адчула сапраўднага каханьня. Ёй была патрэбна душа, нечым падобная на яе ўласную. Яна — гэта яе кар'ера, яе кар'ера — гэта яна. Мэрылін так ніколі і не сустрэла чалавека, які б здолеў даць ёй волю.

Манро марыла аб спакойным жыцці: "Мне падабаецца рабіць сваю справу без спешкі. Мне здаецца, што мы занадта хутка жывём. Ад гэтага людзі нервовыя і нешчаслівыя..."

Сёння надзвычай актуальнымі падаюцца словы сучасніка Мэрылін: "Публіка выстаўляе яе пад сонцам, імкнучыся сфакусіраваць промі так, каб час спыніўся, і адчуць яе жыццё як сваё..."

Наста ЛІТВІН

ФЕСТИВАЛІ

1. З ГІСТОРЫІ ФЕСТИВАЛЮ

Першапачаткова ў фестывалі анімацыйнага кіно "Анімаёўка" бралі ўдзел толькі беларускія мультыкі. Першы фест, які праводзіўся ў Мінску ў 1998 годзе меў назву Фестываль беларускага анімацыйнага кіно і ўключыў у праграму аднадзённага паказу беларускія мультфільмы-лаўрэаты міжнародных фестываляў (1986—1996 гг.), а таксама дыпломныя работы студэнтаў-аніматараў, выпускнікоў курса І. Волчак (арганізатарамі мультыфаруму тады выступілі Беларускае саюз кінематаграфістаў у асобе рэжысёра-аніматара І. Волчак і дзіцячая кінавідастудыя "ДАКВІСТ" пры БСК).

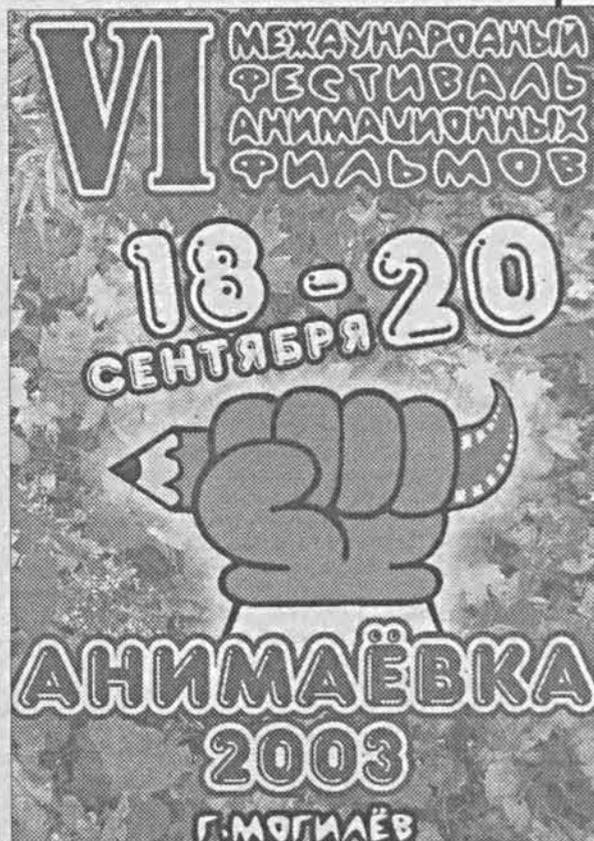
Але з цягам часу фестываль "Анімаёўка" даволі моцна змяніўся. Цяпер ён праводзіцца ў Магілёве, мае разнастайную конкурсную праграму, журы, свой адметны прыз — "Крышталны аловак" і нават кан'як, на этыкетцы якога адбіты найцудоўнейшы заклік: "Аніматары ўсіх краін аднаіцца!" Акрамя гэтага значна папоўніўся склад арганізатараў фесту (сёння гэта найперш Магілёўскае гарадское камунальнае унітарнае кінавідапрадпрыемства "Позірк", Магілёўскі гарадскі выканаўчы камітэт, Упраўленне культуры Магілёўскага гарвыканкама, РГА "Беларускі Саюз кінематаграфістаў", Нацыянальная кінастудыя "Беларусь-фільм", а таксама Мінкульт РБ і Дэпартамент па справах моладзі Міністэрства адукацыі РБ) і, што прыемна, краін-удзельніц. Фестываль "Анімаёўка" стаў міжнародным, чаму вельмі рады цяперашні яго прэзідэнт, а таксама старшыня РГА "Беларускі Саюз кінематаграфістаў" І. Волчак.

2. Конкурс

Сёлета ў конкурсе VI Міжнароднага фестывалю анімацыйных фільмаў "Анімаёўка—2003" бралі ўдзел больш за 34 мультфільмы з Расіі, Беларусі, Літвы, Латвіі, Казахстана (удзельнічаў у фэсце ўпершыню). Усе прадстаўленыя анімацыйныя стужкі (2002—2003 гг.) адрозніваліся і тэхнікай, і метражом. У мультыках панавалі дасціпны гумар (нават чорны), лірызм, філасофская разважальнасць. Многія з анімацыйных стужак былі цалкам забаўляльныя, другія — пазнавальныя, сур'езныя; дэманстраваліся фестывальныя, аўтарскія мультыкі — для дарослых, а таксама разлічаныя на "камерцыйны" поспех — смех і апладыменты дзіцячай аўдыторыі.

Трэба адзначыць, што сёлета ў конкурснай праграме было не шмат арыгінальных, рэдкіх па тэхніцы мультыкаў (напрыклад, вядомы расійскі рэжысёр-аніматар Г. Бардзін у свой час працаваў з такімі спецыфічнымі матэрыяламі, як пластылін, дрот, запалкі, а таленавіты беларускі рэжысёр І. Кадзюкова і цяпер робіць стужкі ў рэдкай для сучаснай анімацыі тэхніцы плоскай марыянеткі). Мо таму з большасці традыцыйных маляваных мультфільмаў вылучыліся і запамніліся (і нават выклікалі дыскусію ў пра-

фесіяналаў) "нетрадыцыйныя", так званыя камп'ютэрныя мультыкі. Напрыклад, даволі эксперыментальны фільм беларускага рэжысёра А. Пяткевіч "Песенька для канарэйкі", які заклікаў найперш дарослых ніколі не здраджваць свайму прызначэнню і ўвогуле — самому сабе, быў уганараваны дыпломам за ўдалае ўкараненне камп'ютэрных тэхналогій. На жаль, без прыза застаўся даволі прыкольны "чорны" мультык М. Багаеўскага "Тры парасяці" (студыя "Майстар-фільм", г. Масква), у якім трое "крутых" брацоў "свіначыга" паходжанна з'ядаюць зваранага імі небаракучаўка. М. Багаеўскі, які зняў цалкам камп'ютэрны мультфільм для дарослых сцвярджае, што на любую сілу заўсёды знойдзецца другая сіла, а зло, якое жыве ў кожным з нас, нават самым бязвінным, безбаронным — невынішчальнае. У трохмернай камп'ютэрнай прасторы разгортваюцца і жудасныя падзеі (мультпародыя на фільмы жахаў) анімацыйнай стужцы Н. Анціпавай "Настаўнік-забойца". З дапамогай няхітрых школьных прыла-

«АНИМАЁўКА—2003»

ЦІ АНИМАТАРЫ ўСІХ КРАІН ЯДНАІЦЕСЯ!

даў — цыркуля і "сцірак" — студэнтка ВГІКА паставіла страшэнную гісторыю пра настаўніка-забойца, які прыйшоў у клас і "забіў": кантрольная!

Не думаецца, што камп'ютэрныя тэхналогіі зменяць у горшы бок мастацтва анімацыі, чаго сёння баяцца некаторыя кінематаграфісты. Як трапа заўважыў некалі прэзідэнт Адкрытага фестывалю анімацыйнага кіно, што падзіцца ў Суздаль, А. Татарскі, камп'ютэр найцудоўнейшы інструмент, але гэта не магістральны шлях развіцця анімацыі. Бо са з'яўленнем пішучых машынак праца пісьменніка не змянілася. "З дапамогай трохмернай анімацыі мы можам анатамічна дакладна ўвасобіць любога палітыка (А. Татарскі з'яўляецца стваральнікам знакамітых камп'ютэрных тэлеперсанажай Хрыона Маржова і Сцяпана Капусты. — В. Б.), але гэта не мастацтва, а хутчэй атракцыён" (цытата з газеты "Известия"). Аднак, калі меркаваць па рэпліках дзяцей, якія разам з журы глядзелі многія конкурсныя мультфільмы, камп'ютэрныя героі даволі моцна ўплываюць на іх успрыманне традыцыйнай анімацыі. Часам у зале чуліся такія разважання: "Масяня" такая ж самая, як яны — толькі там "прыколаў" паболей."

Сапраўдным фестывальным, аўтарскім мультфільмам падаўся мультык І. Максімава "Маруднае бістро" (студыя "Майстар-фільм", г. Масква), у якім за вобразамі абстрактных, незвычайных герояў (ці то людзей, ці то замілаваных монстрыкаў) паўстае даволі філасофская ідэя, што ў гэтым жыцці бог не роўна дзельці (адным у бістро падаюць ежу хутка, а другім — марудна, не спяшаючыся) і толькі любоў можа зрабіць людзей насамрэч шчаслівымі.

Да шэрагу своеасаблівых філасофскіх мультфільмаў хочацца аднесці і ВГІКаўскія курсавыя работы "Пачакай, яшчэ" (рэж. А. Скарцова) і "Лоўца рыб" (рэж. Ю. Мілехіна). У мультыку А. Скарцовай (спецыяльны дыплом фестывалю) ажываюць незвычайныя вобразы з жывапісу мастакоў-авангардыстаў XX ст. (Шагал, Пікасо...), галоўнымі героямі тут робяцца Смерць і дзяўчынка, якая просіць у Смерці яшчэ пачакаць, даючы людзям каштоўную магчымасць жыць і насапуджвацца жыццём. Рэжысёра Ю. Мілехіну зацікавілі біблейскія вобразы: паводле Дабравесця, толькі зрабіўшыся "паўцом чалавекаў", рыбакі ператвараюцца ў анёлаў (ці ў людзей, якіх ахоўваюць анёлы). Лірычная, графічна непаўторна намалёваная стужка!

"Крышталным аловакам" за лепшую праграму для дзяцей сёлета была ўганаравана маскоўская школа-студыя "Шар", з мультфільмаў якой перадусім хочацца вылучыць забаўляльную, вясёлую стужку "Падкідыш", а таксама даволі стыльную (рэжысёр адметна іграе ў кадры са святлом і цемнем, чорнай і белай фарбай), добрую карціну "Пра дзяўчынку, якая знайшла свайго мішку" паводле верша С. Чорнага.

Да шэрагу цікавых, пазнавальных мультфільмаў можна аднесці анімацыйныя стужкі латышкага і літоўскага рэжысёраў-аніматараў Р. Сцібра і А. Сяленеса, якія зацікавіліся і гісторыяй далёкай Афрыкі, і роднай краіны. Самабыйнай, непадобнай на іншыя выглядала стужка М. Сцяпанавай "Свята" (студыя "Майстар-фільм"), зробленая па матывах народнага ўкраінскага жывапісу.

3. Тут даюць Гран-пры

На Адкрытым фестывалі анімацыйнага кіно ў Суздаль ўжо некалькі год запар журы не прысуджае Гран-пры. Як паведамляецца ў газеце "Известия", слабы ўзровень айчынай анімацыі прэзідэнт фестывалю А. Татарскі звязвае са зніжэннем якасці падрыхтоўкі аніматараў і іх памкненнем рабіць найперш аўтарскае кіно...

На шчасце, на "Анімаёўцы" такіх праблем не існуе. Пасля нядоўгіх спрэчак журы, якое сёлета ўзначальвала маскоўскі кіназэаўта А. Таўрог, усё ж прысудзіла Гран-пры адзінаму ў конкурсе поўнаметражнаму мультыку "Карлік-нос" (рэж. І. Максімаў). Гэтая добрая дзіцячая карціна належыць не вытворчасці Галівуда, як можа падацца на першы погляд, а Санкт-Пецярбургскай студыі "Млын", якая існуе ўсяго чатыры гады.

Але на мой погляд, сапраўдную канкурэнцыю "Карліку-носу" склала анімацыйная работа А. Дзёміна "Ціхая гісторыя" — найноўшая інтэрпрэтацыя самага лепшага мультыка ў свеце "Вожык у тумане". Па волі рэжысёра студыі "Майстар-клас" на гэты раз у тумане заблудзілася надзвычай зацікаўленае мядзведзянятка. Праўда, у адрозненне ад геніяльнай работы Нарштыйна, у мультыку А. Дзёміна няма тых філасофскіх метафар пра нашае жыццё "ў тумане", а пануюць простыя камічныя сітуацыі і прыкольныя героі (у тумане мядзведзянятка сустракае ні белага каня ці саву, а зайца і лося). Шкада, што гэтая "Ціхая гісторыя" не зрабілася гучным адкрыццём фестывалю. Думаецца, яна была вартая хаць б спецыяльнага дыплама за лепшае перайманне анімацыйных традыцый...

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

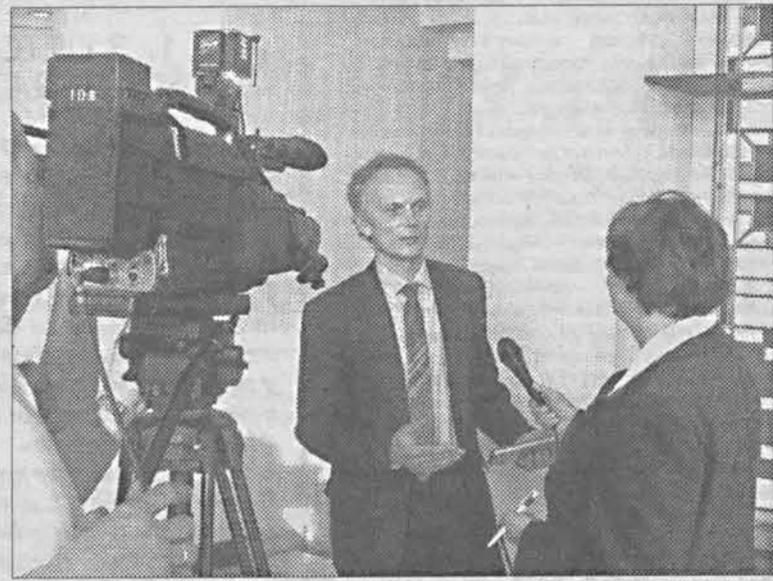
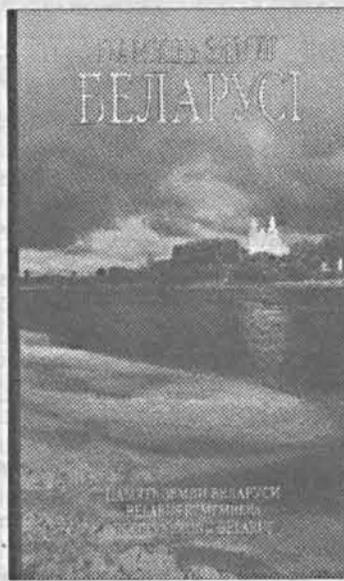
Мінск-Магілёў-Мінск.

Сябра ў верасні выдавецтва "Міжнародны цэнтр культуры кнігі" адсвяткавала свой 10-гадовы юбілей. Створанае пры садзейнічанні Пасольства Расіі ў Беларусі і Міністэрства Інфармацыі Рэспублікі Беларусь, яно трывала сцвердзіла сябе як выдавец альбомнай прадукцыі разнастайнай тэматыкі. Сярод заснавальнікаў — былі выдавецтвы "Універсітэцкае" і "Юнацтва", а зараз далучыліся яшчэ "Вышэйшая школа" і "Мастацкая літаратура", Мінскае гарадское таварыства рускай культуры "Русь" і творчы калектыв рэдакцыі фотавыданняў. У сваёй дзейнасці "Міжнародны цэнтр культуры кнігі" кіруецца рашэннямі Міжнароднага кангрэса ў абарону кнігі (Масква, чэрвень 1993 г.), у звароце якога да кнігавыдаўцоў гучыць заклік рашуча выступаць супраць фармацыі культуры, усяляк умацоўваюць нацыянальныя традыцыі, узбагачаючы іх лепшымі ўзорамі сусветнага ювічнага мастацтва.

Фотаальбомы і кнігі "Міжнароднага цэнтра культуры кнігі" яскрава і праўдзіва сцвярджаюць на сваіх старонках, што гісторыя — гэта частка нас саміх, што нашае "сёння" нельга адарваць ад нашага "ўчора", а ўрок мінулага патрэбны для фарміравання будучага. Гэта і бібліятэка "Па праву памяці", і серыя альбомаў "Юнасць Беларусі", і фотаальбом "Памяць зямлі Беларусі", і серыя фотаапіс "Помнік, помнік, манумент". А самы першы альбом аўтара Віктара Аніёна "Мінск. Архітэктура сталіцы Рэспублікі Беларусь" атрымаў дыплом І ступені на Рэспубліканскім конкурсе майстэрства кнігі. Хоць амаль дзесяць гадоў мінула з дня выдання гэтай кнігі, шматлікія яе старонкі не страцілі надзейнасці, бо тут асабліва ўвага нададзена сучаснай архітэктуры, перспектывам развіцця горада. У працяг гэтай тэмы адзначым, што сумесна з выдавецтвам "Універсітэцкае" выданы фотаальбом "Мінск вчэрні", па-майстэрску аформлены мастакамі Уладзімірам Шолкам і Валерыем Мішчанкам. Пра кіраўніка "Міжнароднага цэнтра культуры кнігі" пазта і мастака Валерыя Мішчанку хочацца сказаць асобна. У фотавыданнях выдавецтва апошніх пяці гадоў ён выступае не толькі як мастак-афарміцель і мастацкі рэдактар, але і як аўтар-складальнік, распрацоўшчык пастаронкавага макета і, нарэшце, каардынатар, прадзюсер-выдавец кнігі, што ў наш час патрабуе вялізных намаганняў, каб выданне было не толькі добра "зроблена" і надрукавана, але і як мага хутчэй знайшло свайго чытача.

Цудоўна падабраны ілюстрацыйны матэрыял, цэласна і гарманічна створаны Валерыем Мішчанкам макет выдання, прафесійна выкананы на камп'ютэры дызайнерам Вадзімам Нога арыгінал-макет і фотаальбом пазта Уладзіміра Мароза "Мінск старадаўні і маляды" не толькі атрымаў дыплом на Рэспубліканскім конкурсе мастацтва кнігі, але і вытрымаў два выданні за апошнія два гады.

У фотаальбоме, які пабачыў свет некалькі месяцаў назад пад назвай "Памяць зямлі Беларусі", складальнік, аўтар макета і подпісаў да ілюстрацый, мастак Валерыя Мішчанка стварае надзвычай малюнічае асяроддзе, акрэслены ансамбль з колеравага фону старонкі, пейзаж, на якім гучаць гістарычныя помнікі, вершы беларускіх пазтаў і подпісы да ілюстрацый на чатырох мовах. Выразныя сродкі, як заўсёды, надзвычай стрыманыя і лаканічныя.

ДЗЕСЯЦІГОДДЗЕ ТВОРЧАСЦІ І ПЛЁНУ

Проста і малюніча аформлена гістарычная бібліятэчка "Па праву памяці", аналагаў якой няма на нашым ювічным рынку. Гэта і невялікія брашуркі мастацкіх нарысаў, апавяданняў, успамінаў удзельнікаў гістарычных падзей мінулага ХХ стагоддзя ў серыях "Ветэраны-пагранічнікі — моладзі", "Ветэраны вайны — моладзі", а таксама падагульняючы зборнікі кожнай серыі, такія, як "Іх лёс — граніца", "Геранная Беларусь" і іншыя. Гэтыя кнігі, якія выдаюцца сумесна з Дзяржаўным камітэтам пагранічных войскаў Рэспублікі Беларусь і рэспубліканскімі ветэранскімі арганізацыямі, нясуць не толькі ваенна-патрыятычную выхаваўчую місію, але і пакідаюць нашчадкам аповеды відэавочаў, удзельнікаў гістарычных падзей, дзе ў тэксце адзіны цензар — унутраны голас аўтара, ягоны перакананні, ягонае "Поле бітвы", на якім здзейсняецца інтэлектуальнае змаганне за сцвярджанне жыццёва важных для кожнага каштоўнасцей.

У 1998 годзе сумесна з прэс-службай Выканаўчага сакратарыята СНД і выдавецтвам "Універсітэцкае" было ажыццёўлена выданне фотаапіс "Беларусь. Партрэт на фоне перамен", дзе расказвалася пра Рэспубліку Беларусь: багачэйшую гісторыю яе народа, прыроду, эканоміку, культуру, палітычнае аблічча краіны і міжнародныя стасункі з іншымі дзяржавамі. А ўжо ў 2003 годзе, праз пяць гадоў, як бы падводзячы вынікі мінулых гадоў, выйшла ў свет новае выданне кнігі "Беларусь. Партрэт на фоне перамен".

Літаральна днямі "Міжнародным цэнтрам культуры кнігі" здадзены ў друк на Мінскую фабрыку каліровага друку невялікія фотаальбомы з серыі "Помнік, помнік, манумент", "Мінск. Верхні горад" і "Мінск. Плошча Перамогі", якія расказваюць пра гістарычныя помнікі на тэрыторыі горада Мінска, пра падзеі, якія адбываліся на тым ці іншым гістарычным месцы сталіцы Беларусі. Рыхтуюцца ў гэтай серыі кнігі "Брэст. Крэпасць-герой" і "Мінск. Плошча незалежнасці".

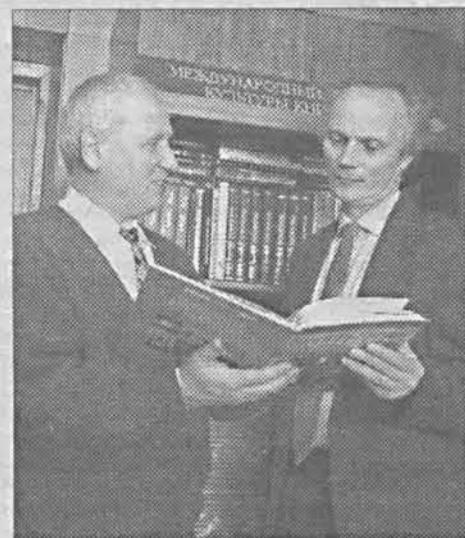
Завяршаецца рэдакцыйная падрыхтоўка і іншых выданняў, такіх, як "Англа-руско-беларускі тэматычны слоўнік. Прырода", фотаальбома Леаніда Дранько-Майсюка "Давыд-Гарадок" са слайдамі фотамайстра Анатоля Кнешчука, альбомаў пра мастакоў Беларусі "Віктар Грамыка" і Леанід Лапчынскі. У серыі малюнічых дзіцячых фотаапіс у казанчай форме апавядаецца пра свет раслін і жывёл, якія насяляюць нашу краіну. Гэта кнігі — "Беларусь у казках дзядулі песу", "Цуды лебядзінага возера" і "Скарбы Беларускай пушчы". У фотаальбоме "Беларусь" можна будзе ўбачыць работы такіх фотамайстроў як Алег Бабінец, Алена Клячко, Георгій Ліхтаровіч, Валерыя Харчанка, Аляксандр Бераняк і інш.

Падрыхтаваны да выдання кнігі А. Сержпутоўскага "Прымі і забавоны беларусаў" і Я. Баршчэўскага "Шляхціц Завальня ці Беларусь у фантастычных апавяданнях", ілюстраваныя цудоўнымі пейзажнымі слайдамі з дапасаваннем віртуознага малюнка і сучаснага камп'ютэрнага дызайну. Аднак з-за недахопу сродкаў, выпуск гэтых кніжак затрымліваецца.

Таму, якімі б не былі паспяховымі праекты па выданні альбомаў і кніг па гісторыі і культуры, яны не камерцыйныя, вялікіх грошай выдаўцам не прыносяць і таму пытанне фінансавання кожнага наступнага праекта заўсёды стаіць дастаткова востра.

"Міжнародны цэнтр культуры кнігі" запрашае ўсіх зацікаўленых асобаў прыняць удзел у выпуску выданняў, якія раскажучь нашчадкам пра сённяшні час, пра нашу Радзіму, пра свет, у якім нам і ім жыць.

В. К.

Сёлетнюю вясну — палову сакавіка, красавік, тры тыдні мая — я правалэндаўся ў Амерыцы. Там у Нью-Йорку дзесяты год жыве мой малодшы брат. Дык яшчэ з леташняга перадавагоддзя ў пісьмах і пры тэлефанаванні з той далечы ён мяне пераконваў, што сямідзесяцігоддзе, да якога я, не надта набліжэнню даты радуючыся, падыходзіў, мне лепей будзе адзначыць з ім і ягонаі сям'ёй. Ведае, што пасля смерці жонкі і пераезду на працу ў Маскву адзінага сына я не люблю дзён урачыстасцей — сваю самотнасць адчуваю тады асабліва. Пераканаў. Давёўшы праз нейкі час у амерыканскай амбасадзе цікавай жанчыне-консулу, што намеру застацца ў яе вялікай дзяржаве нелегальным імігрантам ані не маю, я неўзабаве рэйсам польскага "Лоту" перамагнуў з берагоў Свіслачы на бераг Атлантычнага, адкуль на колькі тыдняў і Ціхага акіянаў.

З часіны гарбачоўскіх на гэты конт паслабленняў (да таго быў, як гаварылася, нявыязны, марна спрабаваў ушчаміцца ў якую загрантурыйскую групу) я па свеце трохі павандраваў. І ў ліку самагалоўнага ў падарожным рыштунку заўсёды прыхопліваў дыктафон. Прыпыняюся потым, скажам, каля рэшткаў арэны, на якой копіць білія з тыграмі гладытары, ці ўзімаюся, не звачаючы на задзішчу, у замк на кручы па-над Рэйнам, або пераходжу ў Парыжы ад карціны да карціны ў музеі Пікаса (мала што, шчыра кажучы, у тых карцінах разумеючы), — тут жа і мармычу

шчык рэвізіянізму" называўся зласлівы артыкул Мікалая Грыбачова, апублікаваны ў студзені 1958-га ў "Літаратурнай газете". Перасталі выдавацца ягоныя кнігі, памяць пра яго вытоптвалася, не дзіва, што маладзейшыя пакаленні нічагуткі не ведаюць пра пісьменніка, які з амерыканскіх майстроў слова нашага часу сама чытаецца ў свеце.

Я, зразумела, гэтае імя памятаў. І па чуюшы яго ў сувязі з жалобнай весткай, не мог не згадаць мінуўшчыну, калі было яно ў СССР у пашане. Мне тады дваццаць — дваццаць пяць, я студэнт універсітэта, пачатковец-газетчык. А творыцца ў краіне прыкрае. Душыцца нельсэнкаўская біялогія, і апаненты "народнага акадэміка" (так Трафіма Дзянісавіча Лысенку тытулавалі) — сапраўдныя вучоныя, не шарлатаны, як фактычна сам Лысенка, — зневажаюцца, адхіляюцца ад навуковай дзейнасці. Галоўны ідыёлаг дзяржавы Жданаў павучае Шастаковіча, Пракоф'ева, яшчэ буйных кампазітараў якую і як належыць ствараць музыку. Пад назвай "барацьба з касмапалітызмам" разгортваецца брыдка антысеміцкая кампанія. Усчынаецца агідная, інквізіцыйная "справа ўрачоў".

Больш за пяць дзесяцігоддзяў прабегла, а перад вачыма, быццам учора гэта адбылася, зборшыча ва універсітэце, сабранае для выкрыцця архішкодніцтва ў беларускай фалькларыстыцы прызнанага касмапалітам любімага студэнтамі дацэнта Барага. Неўразумелья твары адных. Зларадныя іншых. Зацкаваны самога Льва Рыгоравіча Барага...

Не здагадаешся, што пра што табе нагадае, калі, дажыўшы да сямідзесяці пяці,

гістарычнай постаццю, тады прызабытай, — Мікалаем Канстанцінавічам Судзілоўскім. Недасяжым засвеццем для майго ўяўлення быў у тыя гады Сан-Францыска, дзе гэты народжаны на Магілёўшчыне дваранін пражыў пэўны адрэзак свайго пажыццёвага вандравання па планеце пасля ўцёку з Расіі — тут яму, віднаму народніку, пагражала катарга. Пагатоў штосьці амаль міжзорнае пауставала мне за назвай Гавайі, дзе ў пачатку мінулага стагоддзя ён, беларус, — браты Стругацкія не дадумаліся б! — быў выбраны абарыгенамі ў тутэйшы сенат і стаў яго прэзідэнтам.

А ў сёлетнім красавіку апынаюся ў Лос-Анджэлесе, дзе добра ўжо асвойталася блізка мне сям'я былых кіяўлян, і мне прапануецца туды, на Гавайскія астравы, на колькі дзён махнуць. Гэта ж ляцее, чуў ва ўгаворах, менш, чым я ляцеў сюды ў Лос-

явай краіны, як гаварылася, пабудаванага сацыялізму, і тым, якою ява гэтая ўяўлялася, бачылася ў летуценнай будучыні ідэалістам, што марылі пра радзіму — царства Свабоды, Роўнасці, Братэрства, і ў апантанасці мараі ішлі на барыкады, на катаргу, на шыбеніцы.

Кладу словы пра гэта на паперу, і ў галаве адживае акуджаваўскае песеннае аб "той единственной гражданской", аб дарагіх пазту "комиссарах в пыльных шлемах". Але вось у Нью-Йорку прачытаў выдданую там па-руску кнігу "Майстры" Бэлы Язерскай, папулярнага ў "рускай" Амерыцы крытыка, эсэіста, журналіста. У кнігу ўваходзіць і гутарка з Акуджавам. Дык на пытанне, ці даводзілася яму рабіць нешта такое, аб чым потым шкадаваў, Булат Шалвавіч адказаў, што, як ні прыкра гэта ўсведамляць, даводзілася. І адзін з учынкаў, за які ніякавата, гэтакі: "Быў у мяне

СВЕТ, ЁН ЦЕСНЫ!

ў дыктафон пра тое, што бачу, адчуваю, думаю. Да бланкота ж ці сшытка калі там дабярэцца, дзе-небудзь пад ноч. Да той гадзіны шмат пра што забудзецца, шмат што стомленаму проста не стане сілы занатоўваць. А дыктафонам усё фіксуецца адразу.

Так было і гэтым разам. Ажно на шэсць касет магнітнай стужкі намармытаў сама рознага, паглынаючы вачыма страканіну тыпажоў сярод публікі на ўскраінах станцыях нью-йорксай сабзэйкі, натрапляючы ў Лос-Анджэлесе на знаёмыя імёны ў зорках на тратуарах галівудсай так званай "дарогі славы", слухаючы па тэлебачанні развагі пра вайну ў Іраку не так і даўно папулярнага маскоўскага паведамляльніка тэлевізійнага, а цяпер свяцілы аднаго з рускамоўных тэлеканалі Нью-Йорка Юрыя Растова, — вартым запаміну чаго толькі не лічыў! А па вяртанні дамоў у Мінск праслухаў усё нагаворанае і здзівіўся: выявіў, што з роздумам пра ўбачанае і пачутае амерыканскае як жа часта быў у мяне спалучаны роздум ці ўспамін пра ачыннае, пра тое, што на прайдзеным за жыццё шляху дзелечы хвалявала, перажывалася, займала маё літаратарскае памкненне.

Ну вось тамтэйшыя сродкі інфармацыі паведалі пра смерць на 89-м годзе жыцця пісьменніка Говарда Фаста. Таўшчэзная, як усё амерыканскія газеты, "Нью-Йорк таймс" надрукавала на першай старонцы некралог, у якім нябожчык названы быў "найбольш прадукцыйным і папулярным амерыканскім класікам-раманістам". А мяне прачытанае вярнула ў даўнія падзеі ў маёй краіне.

Думаю, сёння імя Фаста на постсавецкім бязмежжы вядомае хіба толькі старэйшаму пакаленню інтэлігенцыі. Кінафільм "Спартак" з жывой легендай Галівуда Кіркам Дугласам у галоўнай ролі ў захвепленым глядзелі ў нас мільёны і маладзейшыя глядачы. Ды што створаны фільм паводле рамана Говарда Фаста, ведае з іх вельмі мала хто.

Між тым паўстагоддзя назад гэтае імя было ў СССР уга як на слыху. Здымаю з паліцы таміну выдадзенага ў Маскве ў п'яцідзесяты гады мінулага стагоддзя "Энцыклапедычнага слоўніка", і ў апублікаванай з партрэцікам ладнай зацемцы пра Фаста чытаю, што гэта "відны грамадскі дзеяч, камуніст", "смелы барацьбіт за мір і дэмакратыю". Напісанае ім шырока ў нас друкавалася, выдавалася, газеты яго славілі як вернага сябра Савецкага Саюза, яму была прысуджана найвышэйшая тады ў дзяржаве Сталінская прэмія "За ўмацаванне міру паміж народамі".

Ды настала пара царавання Хрушчова. Свет жахнуўся адкрытым пра учыненае пры Сталіне ў краіне "пабудаванага сацыялізму". Як шмат заходніх пісьменнікаў, вучоных, артыстаў, мастакоў, што да таго сімпатызавалі Савецкаму Саюзу, асабіста Сталіну, камуністычнаму руху, Фаст выйшаў з кампартыі, парваў сувязь з прасавецкімі грамадскімі арганізацыямі. І быў залічаны ў нас у ворагі. "Фаст — псалом-

азіраешся на пражытае! Ды яшчэ далёка ад роднага дому.

Як і меркавалася, шануюную гэтую дату жыцця я сустрэў у братавай кватэры ў адным з нованароджаных "рускіх" куткоў Нью-Йорка. Гэткіх куткоў, дзе англійскую гаворку пачуеш нашмат радзей, чым рускую, цяпер тут ужо няма. Не толькі славуты Брайтан-Біч. Як з пярэбарамі стала лягчай, у ЗША перабралася пад мільён ужо былых грамадзян СССР.

Дома ў Мінску цішыню пустога майго жылля, пэўна, парушылі тэлефонныя звонкі сяброў, якім хацелася павіншаваць юбіляра. Не выключана, разумеў, радок-другі віншавання з'явіўся ў якой-небудзь газеце. Мо ўспомніла пра мяне радзе — усё-ткі ладна гадоў адпрацаваў у яго літаратурнай рэдакцыі. Але тут, за колькі ж тысяч кіламетраў ад дому, апроч сваякоў, на клопат якіх мяне прынесла, дасягненне мною ўзроставай вяхі, што лічыцца этапнай, нікім, лічыў, заўважанае быць не магло. Заставалася самому заглыбіцца ў асэнсаванне вынікаў пражытага, у аджыўленне ў памяці таго, чым на схіле веку магу быць задаволены, і таго, што ў перажытым нават на шматгадовай адлегласці выклікае горыч, а то і сорам.

Ды свет цесны! Хіба мог я прадбачыць прыемную для мяне акалічнасць, што ў адзін час са мной у Нью-Йорку будзе знаходзіцца пісьменнік Анатоль Клышка — гасцяваць у сына, каторы год амерыканца.

Цяпер Анатоль Канстанцінавіч — паважаны крытык, аўтар слаўных асветных аповедыў для дзятвы, укладальнік буквароў, па якіх малышны ў Беларусі робіць першыя крокі далучэння да ведаў, заслужаны дзеяч культуры. Мне ж ён помніцца сарамяжлівым худзенькім студэнцікам, які прыходзіў у рэдакцыю папулярнай тады і шматтыражнай "Чырвонай змены" з вершамі.

Дзякуй яму, даведаўся нумар тэлефона, пазваніў, павіншаваў, і мы з прыемнасцю пра тое даўнае пагаварылі. Быў я тады ў "Чырвонай змене" загадчыкам аддзела літаратуры і мастацтва, меў таму непасрэднае дачыненне да спрэчак, дыскусій, узвелічэнняў і зрынаў, якія бураленні ў створаным пры рэдакцыі літаратурным аб'яднанні. Юнымі, дзёрзкімі, з'едлівымі памятаю на пасяджэннях аб'яднання Ніла Гілевіча, Пятруса Макаля, Генадзя Бураўкіна, Івана Чыгрынава, Барыса Сачанку, Янку Сіпакова, Вячаслава Рагойшу, Уладзіміра Паўлава, яшчэ колькі тадышняга маладняка прыгожага пісьменства, што цягам часу стаў аўтарытэтнымі імёнамі ў паззі, прозе, літаратуразнаўстве. Ужо масціты, услаўлены Рыгор Барадулін прысвяціў аб'яднанню — стартавай пляцоўцы свайго ўзлёту — верш. І ў ім з удзячнасцю натыкнуўся я на радкі:

*Год пяцьдзесят чацвёрты ехаў
На пенсію,
На дачу спраў,
Калі Уладзімір Львовіч Мехай
Мой першы верш надрукаваў.*

Недзе ў пару, якую размова з Клышкам уваскрэсіла ў памяці, я захапіўся быў яркай

Анджэлес з Нью-Йорка, а на Гавайях круглы год райскі клімат, і ў іх, маіх сяброў, ёсць там сваё невялічкае жылло. Сан-Францыска ж, куды прыехаў у экскурсійным аўтобусе, я дужа імкнуўся хоць трохі ўбачыць такім, якім бачыў яго, жыўчы тут больш як у стогадовай даўніне, грамадзянін свету Русель-Судзілоўскі — для мяне герой маёй радзеі, майго фільма, майго апавядання для дзятвы, маіх часопісных артыкулаў.

Успомнілася там, у Сан-Францыска, сітуацыя, за якую сябе копіць дакараў. Калі радзеі "Гавайская легенда" з Леанідам Рахленкам у цэнтральнай ролі прагучала ў эфіры, зацемка аб ёй і яе героі разасланая была агенцтвам друку "Навіны" па краіне. Надрукаваную ў нейкай далёкаўсходняй газеце, зацемку прачытала ўнучка Судзілоўскага, што жыла ва Уладзівастоку. Паслала мне на адрас Беларускага радзеі пісьмо. Атрымаў, зразумела, узрадаваўся. Ва Уладзівасток паляцела кінагрупа — паводле майго сцэнарыя пачалі здымаць дакументальную стужку (дарэчы, у Нью-Йорку я правёў вечар у былога беларусьфільмаўца, які ў той групе быў асістэнтам рэжысёра, цяпер ён тамтэйшы жыхар, менеджэр па продажы нерухомасці). Калі ж стужка пайшла па экранах, кінастудыя атрымала пісьмо на маё імя, якое мяне не столькі ўзрадавала, колькі прынята было мною, сказана ўжо, як дакор. Не дзесьці каля Ціхага акіяна, а паблізу Мінска, у Стоўбцах, жывае была, аказваецца, старэйшая настаўніца — пляменніца Судзілоўскага! У пошuku дакументаў і расказчыкаў пра яго мы матляліся бог ведама куды, а што такога каштоўнага расказчыка маглі паслухаць і зняць зусім блізняк, не ведалі.

Я ніколі не меў білета члена КПСС. Аднак калі б напісанае мною за амаль шэсцьдзесят гадоў работы ў журналістыцы, літаратуры, кінадакументалістыцы сабралася (дам волю фантазіі!) у пару-тройку томікаў збору твораў (болей не набралася б), то лівіную долю сабранага склапа б апяванне герою і пакутніку рэвалюцыйнай барацьбы ў колішняй Расійскай імперыі, у нас у Беларусі. Ад дзекабрыстаў да Леніна і ленинаў. Распаведанае ў невялікіх аповесцях, апавяданнях, кіна- і тэлесцэнарыях, эсэ, артыкулах, радзеі, эсах.

Гады і гады не пакідала мяне, чалавека свайго часу, цікавасць да гэтай тэматыкі. Кан'юктурнага разліку ў тым не было. Больш таго, часцічком даводзілася сутыкацца з насцярожаным стаўленнем да сюжэтаў, якія павінны былі на мой погляд імі заахвочвацца, кантрольных інстанцый, ад чыйго меркавання залежала, стаць ці не стаць народжанаму пад маім пяром кніжным, часопісным або экранным творам. Штосьці двухсэнсоўнае адчувалася ідэалагічным наглядчыкам у прапанаваным.

Небезпадстаўна, магу сказаць, адчуваўся. Бо, звяртаючыся да зацкаленага ў смуге наблізкага рэвалюцыйнага мінулага, аўтар, здаралася (кажу і пра сябе, і не пра сябе), высвечваў — іншы раз мімаволі — вялікае разыходжанне між тым, што было

верш, прысвечаны Леніну. Ды калі я пісаў яго, я быў зусім шчыры. Для мяне тады быў Ленін, якога казіў Сталін. Шмат для каго гэта і зараз так, на жал'.

Пазт быццам раскайваецца. Лагічна можна падоўжыць сказанае — трохі і за "комиссаров в пыльных шлемах".

Пры самай глыбокай пашане да выдатнага барда раскаяння гэтага я не падзяляю. Сам не выракаюся свайго, у чым з павагай, захапленнем, спагадай, імкненнем зразумець, што імі рухала, апавядаў пра дзекабрыстаў і нарадавольцаў, эсэраў і бальшавікоў. Усведамляючы колькі памылковага, недаравальнага з вышыні пазнейшага разумення было ў іхніх дзеяннях. Гэтае цяжка даравальнае лёгка асуджаць, дакараць за яго, ведаючы наступнае, выніковае. Але рэвалюцыя не была прывезеная ў Расію з запамбаваным вагоне Леніным з Швейцарыі — рэвалюцыя наспела ў Расіі. І ў змагароў супраць самаўладства, за сацыяльную справядлівасць намеры былі чыстыя, высакародныя.

Тамсама ў Сан-Францыска я пастаяў каля будынка, у якім на грэбні вялікай перамогі антыгітлераўскай кааліцыі абвешчана было ў чэрвені 1945-га стварэнне Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Пабываў крыху раней і ў сценах яе штаб-кватэры ў Нью-Йорку. За два гады перад тым сядзеў разам з рэжысёрам Анатолем Алаем у кінаархіве ў падмаскоўным Краснагорску — шукалі ў ліку рознага іншага кадры кінахронікі з гэтымі будынкамі. Для дакументальнага фільма пра Андрэя Грамыку, што здымаўся паводле майго сцэнарыя. Гэты спавуты на ўвесь свет савецкі дыпламат падпісаў на гістарычнай канферэнцыі ў Сан-Францыска прыняты там Статут ААН, потым цэлую эпоху быў на аанаўскіх асамблеях постаццю з самавідных.

Не мне аб тым меркаваць, атрымаўся ці не атрымаўся ў нас фільм. Але сутыкнуўся я, як адзін са стваральнікаў яго, з крывагубымі ўхмылкамі на сам факт удзелу ў стварэнні. З вуснаў паслухмянага ў мінулым члена КПСС пачуў: "Вось ваша прынцыповасць — пішаце сцэнарыі пра членаў палітбіора!" Апрыёры, маўляў, не да твару прыстойнаму чалавеку.

Тлустымі кавалкамі будзем раскідвацца, выкрэсліваючы з гісторыі айчыны такія яе дзейныя асобы, як шматгадовы міністр замежных спраў СССР Грамыка. Складаная персана складанага часу гэты сялянскі сын з беларускай глушчы, што вырас у дзеяча сусветнага маштабу. Дзеяча, вядома, дзяржавы і сістэмы, якім быў адданы, якія зрабілі яго тым, кім стаў. Ён быў для многіх у свеце "містарам Не", пры ім які правадніку савецкай знешняй палітыкі планета жыла ў атмасферы "халоднай вайны". Але не ў малой ступені і яму чалавецтва абавязана тым, што "халодная" не пераарсла ў пагібельную "гарачую" — сусветную ядзерную.

...Едзду па Амерыцы, а сустрэае — і колькі такога! — падштурхвае на роздум аб вельмі, здавалася б, адсопль далёкім. Сапраўды, як жа цесная яна, матухна-зямля.

Уладзімір МЕХАЎ

(Працяг. Пачатак у №№25,39)

Аўт. 11.8.1992 г.

У СНД лета. Дзікая гарачыня і задуха. Ападкаў няма і не чакаецца. Не скажу за ўсё СНД, але ўскарыні Мінска раніцою ў дыме. Гэта дымяць тарфянікі і нават, кажучы, сям-там гараць лясы. На тэрмометрах сёння 34—36 у ценю.

Аркестр з 3 жніўня ў адпачынку. Сяджу дома, маючы заказ ад маэстра. Пасля Багдановіча алтар беларускай эстрады запатрабаваў новае "ягня". Чарговай ахвя-

цы таму мне казалі, што я атрымаю ў аркестравай касе да адпачынку каля 16000 рублёў наўмынімі, я б доўга і нервова смяяўся. А сёння ўжо не да смеху: названай сумы цяпер з цяжкасцю можа дастаць да вераснёўскага "жалованья" — толькі на выдаткі па абслугоўванні ўласных сямейных страўнікаў. Бо мы цяпер усе ўступаем у Рынак...

Цяпер, як было ўжо сказана, пераседжваю неверагодную для нашых шыроўтаў спёку ў ціхай прахалодзе сваёй кватэры на вуліцы Георгія Пляханова. Вару суп. Слухаю новую стэрэа-радыёстанцыю на FM-хвалях — "Радые Рокс". Напампоўваюся размаітай музыкой, намагаючыся прымусяць шэрую жыжку ва ўласным чэ-

вершы бедака Купалы ў якую-небудзь музыкальную абгортку. Надой пакуль невысокія.

Не вытрымаўшы і двух тыдняў безмяцежна адпачынку, ускрыў свой працоўны кабінет Маэстра. Днямі бачыліся. Мэтр здорава паднабраўся моцы. Бурная слоўная плынь яго была несупынная, а палёт фантазіі — бязмежны як ушыркі, так і наўскос. З цяжкасцю вырваўшыся з палону чарадзейных мрояў, памкнулі з Пранчаком, не згаворваючыся, у бліжэйшы гасстраном па піва. Толькі пасля трыцяга глытка паспрабаваў "собрацца з мыслішкамі", што было нялёгка. Млява абмеркаваўшы з Лявонам некалькі дробных творчых пытанняў, пацёгся на Камароўскі рынак. Там, на шчасце, сустрэўся з жонкай і купіў чагосьці смачнага. Дома ў люстэрку ўбачыў надзіва маларазумную калабельдэйскую (намёк на партрэтнае падобенства з вядомым у савецкі час "песняром тундры". — С. Б.) морду і зразу меў: можа ўратаваць толькі смачная вячэра. Балазе, жонка паспагадала і ўсмажыла кураня з часнаком. Першая ж чарка "Зуброўкі" за "благоепным" сталом у

МОВАЗНАВЕЦ І ЧАЛАВЕК

Споўнілася 85 гадоў з дня нараджэння (21 верасня) Фёдара Янкоўскага — вучонага, педагога, пісьменніка і проста вельмі адоранага чалавека. Ён нарадзіўся на Магілёўшчыне (Глускі раён) у сялянскай сям'і. Скончыў Рагачоўскі педтэхнікум, настаўнічаў на Міншчыне. Удзельнічаў у падзеях савецка-фінскай і Вялікай Айчыннай войнаў. Закончыў Мінскі настаўніцкі інстытут (у 1939 г., да вайны). Працаваў у глускай раённай гасзеце, быў настаўнікам глускай сярэдняй школы. Пасля заканчэння філфака Гродзенскага педінстытута выкладаў у Радашковіцкай СШ, закончыў аспірантуру пры Мінскім педінстытуце. Выкладаў там беларускую мову, быў загадчыкам, потым прафесарам кафедры беларускага мовазнаўства ў гэтай ВНУ. Доктар філалагічных навук, член СП СССР, заслужаны дзеяч навукі БССР, быў узнагароджаны ордэнамі Айчыннай вайны I ступені, Чырвонай Зоркі.

Аўтар наступных выданняў: "Дыялекты слоўнік", "Беларускае літаратурнае вымаўленне", "Роднае слова", "Само слова гаворыць", "Беларускія народныя прыказкі, прымаўкі" і інш. Сваўтар "Фразеалагічнага слоўніка" (з Я. Лепешавым і Н. Гаўрош). Выдаў кнігі прозы "Радасць і боль", "Абразкі", "Прыплыні на часінку" і іншыя.

Нястомны збірльнік беларускай народнай фальклорнай спадчыны, Фёдар Янкоўскі працаваў у цяжкіх, складаных, часам нават невыносных умовах. Але плён яго дзейнасці ўражае: некалькі тысяч сабраных ім фразеалагічных адзінак, трапных выслоўяў і разгорнутых выказванняў. СБС

21 верасня ў Купалаўскай бібліятэцы адбылася прэзентацыя кнігі трох паэтаў — Таццяны Барысюк ("Аўтапартрэт"), Вольгі Базыльвай ("Крылы ў шафе") і Наталлі Капы ("Бэзавыя дрэвы"). У імпрэзе ўдзельнічалі паэты В. Шніп, Л. Рублеўская, Н. Галілявіч, супрацоўнік выдавецтва "Тэхнапрінт" А. Аношка ды іншыя.

Творцы чыталі вершы, разважалі пра літаратуру і яе прызначэнне, адказвалі на пытанні слухачоў. Хаця прадстаўленыя кнігі канцэптуальна адрозныя, агучныя аўтаркамі вершы стварылі досыць гарманічную прастору. З рэцэнзіямі на выданні паэтаў можна азнаёміцца на старонках "Літаратуры і мастацтва". В. ТРЭНАС

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасады:

- кафедра філасофіі: загадчык кафедры
 - кафедра замежных моў: выкладчык
 - кафедра псіхалогіі і педагогікі: дацэнт
 - кафедра менеджмента інфармацыйна-дакументальнай сферы: дацэнт
 - кафедра інфармацыйных рэсурсаў: дацэнт
 - кафедра культуралогіі: прафесар, дацэнт
 - кафедра педагогікі сацыяльна-культурнай дзейнасці: старшы выкладчык
 - кафедра рэжысуры абрадаў і святаў: старшы выкладчык
 - кафедра тэатральнай творчасці: прафесар
 - кафедра народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва: прафесар
 - кафедра беларускай народна-песеннай творчасці: старшы выкладчык
 - кафедра харавога і вакальнага мастацтва: дацэнт, выкладчык
 - кафедра народна-інструментальнай творчасці: дацэнт, старшы выкладчык, выкладчык
 - кафедра тэорыі музыкі і музычнай адукацыі: дацэнт
 - кафедра духовай музыкі: дацэнт
- Наш адрас: 220001, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17. Ададзел кадраў.

«БОЛЬШ ЗА ЎСЁ ЦЯГНЕ ДА ПЕСЕНЬ...»

ДЗЁННІКАВЫЯ ЗАПІСЫ ІГАРА ПАЛІВОДЫ

рай вызначаны Янка Купала (Іван Дамінікавіч Луцэвіч, 1882—1942).

На гарачыні апошняй мазгі распыляюцца ўсярэдзіне чарапной каробкі, і я адчуваю, як правае паўшар'е паступова зліваецца з левым. Але гэтую жыжку даводзіцца ўсё ж турбаваць, і яна там булькае, з шумам пускаючы бурбалкі.

Напэўна, патрэбны час, каб трохі прачухацца ад уражанняў апошніх чатырох месяцаў. Гэткіх няма.

1. Май. Святаванне 44-годдзя ўтварэння дзяржавы Ізраіль (!). Паказаўшы шчыры і апантаны інтэрнацыяналізм, развучылі combo (інструментальная група. — С. Б.) некалькі прыгожых яўрэйскіх песень і абслугоўвалі вялікае свята, зладкаванае мінскім яўрэйствам на арэне мясцовага цырка. (На прапанову апраўнуць ярмолкі, аднак, адказалі ветлівай адмовай.) Пазней свята паўтарылі на сцэне інстытута замежных моў (цяпер Дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт. — С. Б.). Пляціца яўрэйства някепска і, галоўнае, адразу ды наўмынімі.

2. Чэрвень. Чарговы рэспубліканскі конкурс маладых выканаўцаў эстраднай песні. Дзеля яго патрэб "сотворил" 13 аранжыровак. Імпрэза праходзіла ў вялікай студыі на тэлебачанні і йшла ча-мусьці ў наўпростым беларускім эфіры. Працаваў бар.

3. Перыядычныя студыйныя запісы "Максіма" на гарадскім радыёвузле. Цяпер праца на стадыі зважэння гатовых фанэграм. Туды амаль не хаджу, каб не перашкаджаць гукарэжысёру. Дзеля чаго ўсё гэта робіцца наогул — мне не надта зразумела, але чаму б не мець фанэграмы на памяць?

4. Ліпень. Міжнароднае свята песні ў Віцебску (былы "фестываль польскай песні"). Давялося зрабіць колькі аранжыровак і туды. Больш за тое, давялося ў Віцебск нават паехаць на два дні: лабаў (на музыканцкім жаргоне "іграў". — С. Б.) у складзе combo jazz на канцэрце "Джаз апоўначы". З трох п'ес адна мая — на 7/8 пад шматзначнай назвай "Пяты кут".

Першыя дні глядзеў фестываль дома па тэлевізары. Там усё было няخورаша. Калі ж прыбыў на месца, убачыў, што ўсё гэта і ўвогуле мала прыстойна. Адрозна страціў да мерапрыемства цікавасць. "Вніканию в подноготную" конкурснага змагання проціпаставіў горкую — як у складзе combo, так і ў дуэце з каханай жонкай, якая, як заўжды, ні на хвіліну не пакідала мяне ў бядзе. Мімаходзь даведаўся, што там, у Віцебску, гучалі чатыры мае песні ("Па-над белым пухам вішняў" (Багдановіч), "Як Базыль у паходзе канаў" (ён жа), "Цёмнай ноччу" (таксама з "Максіма"), "Талака" (Пранчак) і што з адной з іх салістка Аркестра І. Афанасьева нават выйшла на II месца ў конкурсе. Нецвярозыя галасы ў фестывальным бары аднак загнушылі маё кампазітарскае прозвішча, праскланёнае праз шматкілаватныя дынамікі гіганцкай чашы віцебскай фестывальнай залы.

Яшчэ ярчэй за фестывальны бар запомніўся грандыёзны і з шырокім размахам пікнік, які закаціла Кіраўніцтва Аркестра з нагоды яго 5-годдзя, заякарыўшы абодва "Ікарусы" ў лесе на беразе малаўнічага азёрца пад Віцебскам. Кураняты-табака, свінныя шашлыккі, агуркі-памідоры, гарэлка-шампанскае — усё такога рознага там было больш як.

— Сёння кожнаму дазваляецца напіцца ўдоталь, — абвясціў Мэтр у кароткім уступным слічы.

Гэта праблему не ўтварыла. Мала таго, каб увесці ўнутр мажліва большую кубатуру, пікнікоўцы час-пачас акупаліся з галавою ў ядраную асэрную прахалодзь.

Дома ўсіх з нецвярпівасцю чакаў чарговы адпачынак. Калі б тры-чатыры меся-

рапе зноў расцекчыся па належных паўшар'ях і трохі папрацаваць на карысць і славу роднай Айчыны.

Вельмі не хацелася б нарабіць здэку з нябожчыка Івана Дамінікавіча, ды служба настойліва патрабуе прадукцыі. Вершы падабраны добрыя, з раней забароненых і недрукаваных. У асноўным, грамадзянская лірыка. Ёсць вельмі нават цікавыя ўзоры. Вось, напрыклад, гумар:

Раз абслелі Беларусь
Маскалі ды Ляхі,
І давай яму сваяцтва
Тыкаці — з-пад пахі:

— Ты мой ісьцінны браточка! —
Маскалех бармоча;
— Ты мой хрэсьнік, мой сыночка! —
Юда-Лях сакоча.

Беларус-жа ім на тое:
— Сваічкі мае вы:
Смачны жолудзь вам на каву,
Дый высока дрэва!

1914

Што з гэтым тварыць? Залудзіць heavy metal? Або круты funk-rock? А можа, прапеўкі з падскокам пад цымбалы і гармонік? А як жа тады наконт распальвання нацыянальнай варожасці? На тое ж і артыкул крмінальнаы ёсць.

Ці такое:

Жыды! "Хрыстапрадаўцы
і прыблуды!"
О, слава вам, усебеларускія жыды!
Я веру вам,
хоць чорнай гразьцю ўсюды
Плюе вам цар і раб, стары і малады.

Ні храна сабе... Тут ужо напамілы Бог запішучы ў жыдамасоны на ўсё астатняе жыццё. Прыгадаючы заадно і святаванне 44-годдзя ўтварэння дзяржавы Ізраіль, і натхнёныя аранжыроўкі яўрэйскіх песень, і мажліва, сёе-тое яшчэ. Застанецца толькі апраўнуць-такі ярмолку, прыняць іўдзейскую веру і падаць заяву на выезд...

Наогул, работку мне падкінулі не сумную. Можна, вядома, і не рабіць. Але гэта значыла б — зноў быць засаджаным на аранжыроўкі песень беларускіх кампазітараў, а гэта непажадана: і без таго па мне даўно ўжо плача цыкл Э. Зарыцкага на вершы Ніла Гілевіча.

Буду, напэўна, спрабаваць нарадзіць. Хаця Купала — гэта ўжо дзядзька сур'ёзны, не Роберт Бёрнс, не Максім Багдановіч і нават не Лявон Пранчак. Тут вока-мгненна зарыешся ў зямлю па самую шыю, як персанаж папулярнага кіно "Белая сонца пустэльні". Тут трэба камяні, якія пад пахай, пераўтварыць у нейкі будаўнічы матэрыял і няспешна выкласці з яго штошчы не надта змрочнае (нават для нашай роднай Эмракландыі), але і не дужа забавнае. А то й праўда:

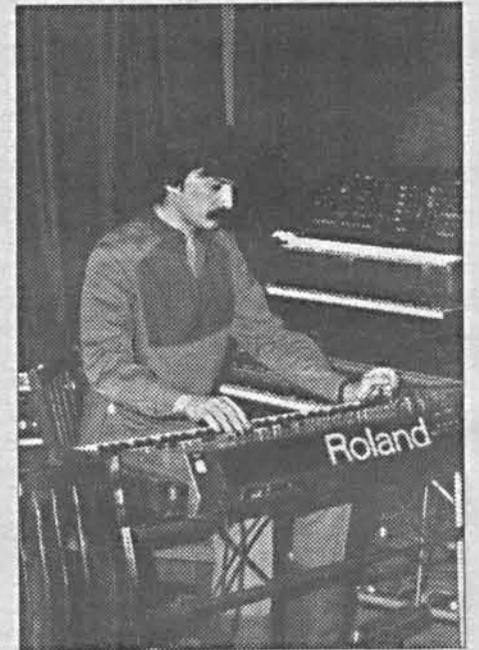
Гэй, капайце, далакопы,
Яміну-магілу,
А шырока, а глыбока,
Колькі хваце сілы.
Так капайце днём і ночай,
Помачу склікайце,
Бо ў тым доле хаваць будзем,
Беларусь хаваці.
Што, смешна!

Сапраўды, Іван Дамінікавіч глядзеў далёка ўперад: "далакопы" цяпер "вкальваюць" — будзь здароў, у тры змены і без выхадных...

Які час, такія і песні. Гэта старое правіла пасуе не толькі да вялікіх імёнаў — кампазітараў хуткага рэзаганя, — але і да нас, простых неханкоў.

Пн. 24.8.1992 г.

Працягваю ўсё-ткі даць сваё творчае вымя ў ўпартых спробах загарнуць-такі

лоджы пшчотна атупіла і плаўна спусціла з блакітных вышыняў на цвёрдую зямлю.
Кепска, братцы, жыць нам стала,
Няма шчасця, добрай долі.
Калі хлеб ёсць — няма сала,
Хоць гарэлкі — дык даволі!

Янка КУПАЛА народны паэт

Вяртаюся да надояў. На гэты момант многа ўчарне складзена 11 мелодый з прыпевамі на вершы класіка. Да канца лета ёсць колькі дзён, каб давесці іх да ручкі і прадставіць сінгларам. Пазней, калі Big-Band на 2 месяцы сыдзе за кардон, буду ператвараць гэты эрэц паціху ўжо ў тавар. Тавар такі сёння "не в цене", — але ўжо чым багатыя. Не распапохаць бы, барані Божа, духаў...

А ў сумежнай Расіі, "бліжнім замежжы", тым часам шырока адсвяткавалі гадавіну "путча-91". Дакладней, не гадавіну путча, а гадавіну "правалу путча і перамогі дэмакратыі". Гулялі дэмакраты — паводле рускай традыцыі — тры дні ды тры ночы. Мітынгі, шэсці, адкрыццё мемарыяльных дошак, музеяў ды помнікаў. Уручэнне ордэнаў і медалёў. Феерверкі. Рок-канцэрты "На барыкадах". І ўсё гэтае — карацей "Віват Расія!"

Што й казаць, тады, год таму, і праўда было жудліва. Памятаю вельмі дакладна, хаця на барыкадах не быў, што было жудліва. Але калі ў пятніцу па тэлевізары паказвалі самы галоўны "ўрадавы" мітынг і выстаўлены на трыбуне "белага дома" правадыроў-рэформатараў, дык ад іх дэмакратычных твараў мароз бегаў па спіне ўверх-уніз, направа-налева і кругамі. Далёка не кожны з гэтых твараў-асоб умяшчаўся ў экран. Ды і Штандар расійскіх рэформаў — Прэзідэнт Маскоўскі і Усяе Русі, герой Жніўня — адсутнічаў; у наўнасці быў толькі адзін штандар — трохколёрны дзяржаўны. Але гаварылі шмат і прыгожа, безупынна выкідаючы ўверх-уперад грозныя кулаккі. Натоп адказваў каму свістам, каму галёканнем і тупатам, — так што мітынг быў як трэба. Для паўнаты малюнка бракавала толькі вялікага вогнішча, шчодро падсілкаванага творами правадыроў Кастрычніка і матэрыяламі партыйных з'ездаў-пленамаў у хаўрусе з "Малой зямлёй", "Адраджэннем" і "Цаліноў". Ды вогнішчы яшчэ, думаецца, наперадзе. А пакуль ходзяць чуткі, што святашаноўныя рубінавыя зоркі на вежах Крамля неўзабаве будуць замененыя на пазалочаныя дзвюхгаловых арланаў. А Цела з Мармуровай Дамавыні паедзе на працяглыя гастролі па імперыялістычных краінах...

ПЯТРО, ГРУЗІ ЖЫТА!

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

— Значыць, жывы мой Пятро. Жыву-сенькі. Знак мне падаў, — уздыхнула Мар'я. Доўга маліла яна Бога, каб паказаў: дзе Пятро? Але Бог не даваў знаку...

3

Ваенны трыбунал прыгаварыў адказнікоў, якіх набралася з аднаго Вялікага Малешава ажно 26 чалавек, да расстрэлу. Пятро з паліцкай уздыхнуў: нарэшце скончацца допыты і здэк. Смерць не страшыла. Наадварот, была жаданай. У малітвах ён дзякаваў Усявышняму, што даў сілы і крэпасць: ён усё вытрымаў, што дапусціў і адмераў Гасподзь. Яго білі, прымушалі, каб ён нешта падпісаў і прысягнуў самому Сатане, што будзе забіваць людзей... Ён адмаўляўся. Тады яны пачыналі ўгаворваць і пераконваць — Пятро заставаўся цвёрдым. Зноў білі, цяргліва пераносіў. І маліўся Богу, каб даваў сілы. Іншы раз ужо з цяжкасцю разумее: чаго ад яго патрабуюць? Былі моманты, блізкія да вар'яцтва. Адноічы энквэдзіст падрабязна растлумачыў, што ўсё вельмі проста: вось тут ён паставіць подпіс і яго пусцяць дахаты.

— Не можа быць? Сур'езна, пусціце дамоў? — не паверыў Пятро.

— Так. Толькі подпіс пастаў — і вольны як птушка.

— А чаго ж я раней не падпісаў?

— Хто цябе ведае? Уперся, як баран. Ты зразумей, нам гэта для справядзачы трэба. Такі парадок. А ты выдраўся, як Піліп з канопляў, і ўсё хочаш перакруціць на свой манер. Нельга так, не ў лесе жывём.

— Гэта ж мне падалося, што я некага павінен забіць. Быццам вы прымушаеце мяне, а я не згаджася. Таму і трымаюць тут.

— Дурань ты. Нікога забіваць не трэба. Вайне канец хутка. Усіх спраў — подпіс паставіць.

Пятро адчуваў: штосьці тут не так. Не можа быць, каб з-за нейкага звычайнага подпісу на дакуменце ён столькі нацягнецца. Калі ж перад ім лёг тэкст ваеннай прысягі — ён успомніў, што ад яго патрабуюць.

— Не. Не! Не!! — нібы апёкшыся аб агонь, замахаў ён рукамі.

Яны хочуць, каб ён забіваў людзей. Каб прадаў Хрыста, нібы Юда, і стаў забойцам, прысягнуў, што згодны на гэта. Пагадзіцца — тое ж самае, што зрабіць. Яны тлумачылі: немцы ворагі, іх трэба знішчыць — а Пятро адказваў:

— Немцы мне нічога кепскага не зрабілі. Забіваць чалавека грэх...

І ўвогуле, ён нічога не разумее ў гэтых войнах. Не ён іх пачынаў...

Пасля аб'яўлення прысуду трыбуналу Пятро быццам цяжар з душы скінуў, гарачымі малітвамі дзякаваў Госпаду: хутка скончацца і яго пакуты. Ён вытрымаў усё, як Хрыстос... Не, Хрысту было цяжэй. Але цяпер і ён смела паглядзіць у вочы Айцу Нябеснаму. Гасподзь не пакінуў яго ў цяжкую хвіліну. Хутка забярэ да Сябе. Адпачне і, нарэшце — выспіцца... "дзяцей толькі шкада, пяцёра ўсіх: меньшанькай чатыры годзікі, а старэйшаму чатырнаццаць — памочнік ужэ... Як Мар'я будзе адна ўпраўляцца? Ці не галадуюць яны там?.. Гасподзь паклапоціцца, — думаў Пятро, — дыя людзі не пакінуць. Праз людзей сваю работу Бог робіць, людзьмі творацца Яго справы..."

Некалькі тыдняў сядзеў ён у адзіночнай камеры і рыхтаваўся да смерці, да доўгачаснай сустрэчы з Тым, дзеля каго жыў. Есці не хацелася. На душы было лёгка і радасна. Хадзіў туды-сюды па камеры і гучна спяваў псалмы. Няхай ведае ахова: ён не баіцца смерці. Ён прагне таго моманту, калі душа высвабадзіцца з палону нямоглай плоці і ўзляціць Духам у бяздонную вышыню.

І раптам прадчуванне вечнасці азмочылася: расстрэл замянілі дваццаццю пяццю гадамі лагерных работ. Ажно ў Архангельскую вобласць завязлі яго, у горад Молатаў.

4

У пачатку сорокашостага паштальёнка прынесла пісьмо. Уся сям'я абступіла старэйшага Колька, калі ён асцярожна надарваў канверт і дастаў невялікую засаленую паперку: "Шлець посылкі штотомся, бо я негож" — прачытаў ён і, абвёўшы ўсіх здзіўленым позіркам, пакрыў паперку ў руках:

— Ну, чаго маўчыш? — успрывожылася Мар'я, — чытай далей.

— Усё. Тут больш няма нічога. Во толькі падпісано: "Ваш бацько Пятро".

— Як усё? Нічога больш нема?

— Ну во, гледзі сама: "Шлець посылкі штотомся, бо я негож". А тут ніжэй — "Ваш бацько Пятро". І усё...

5

Лагернікі галадалі. У ежу ішло ўсё, што варушылася, поўзала, бегала ці лятала, некаторыя лавілі пацукоў, жаб і мышэй — усё гэта затым прагна з'ядалася. Пятро не мог перасіліць сябе, каб наталяцца нячыстай жыв-

насцо. Але яму і ў галаву не магла прыйсці думка напісаць пісьмо дахаты, тым больш напрасіць харчоў. Па-першае, перапіска забаранялася, хоць некаторыя і знаходзілі магчымасць паслаць вестачку на волю, а па-другое, часта думалася, што сям'я дома і так галадае: уся гаспадарка раней трымалася толькі на ім. Уяўлялася, як толькі яго забралі — усё адразу ж прыйшло ў заняпад. Кароткую цыдулку ад імя Пятра напісаў Сцяпан Каржакевіч з суседняй вёскі. Пятро сапраўды схуднеў і ад слабасці ледзьве не хістаўся ад ветру, вось і вырашыў Каржакевіч, калі Пятро не дажыве, то хоць іншым перападзе што-коледы з пасылкі, але ніяк не думалася яму, што ягонае пісьмо ўратуе земляка ад немінучай смерці.

6

"Жывы! Чупа маё сэрца, што жывы Пятро", — думала Мар'я, вяртаючыся ад паштальёнка. Здавалася неверагодным, што яна можа паслаць пасылку і ён атрымае ў далёкай Архангельскай вобласці. Паштальёнка расказала, што трэба зрабіць драўляную скрынку, нават памеры на паперцы перапісала. Мар'я ішла да Пятровага брата Міхалкі, трымаючы ў шурпатай далоні акуратна складзеную цыдулку. Міхалка доўга ўглядаўся ў паперку, а потым спытаўся:

— А з якіх дошчак рабіць?

Яна толькі плячыма паціснула: адкуль ёй, цёмнай жанчыне, ведаць?

— З трыцяткі, ці мо з сорокоўкі? То ж яе, тую посылку, пэўно кідаць будуць у поездок. То ж не блізка свет — Архангельска вобласць. Ты во што, Мар'я, ідзі до поштаркі і распутайся. А я покуль матэр'ялу нагледжу.

Зноў шпарка пакрочыла яна да паштальёнка, і Міхалка тым часам залез на вышкі і нагледзеў добрую дошку, акурат саракоўку: уперся нагамі ў драбину, выцягнуў яе з-пад сена і скінуў дапоў. Мар'я ўжо чакала ўнізе: "Швыдкая ты", — адобрыў ён швагрыху, злачыць з драбіны.

— Вона сказала, што трэба робіць з фанеры.

— А дзе ж я тое фанеры возьму?

— У яе така скрынка е. Кажэ, каб ты пойшоў дэй поглядзеў. Як гэта?.. Во! Кажэ, ек не стандарт, то вона не прыме посылку.

Міхалка незадаволена буркнуў пад нос і сам пацягнуўся да паштальёнка, яна жыла праз хаты тры. З паўдарогі ён вярнуўся, зайшоў у свае сенцы, пашарыў рукою на папіцы і запіхнуў у кішэню пацёртай куфайкі складаны метр. Паштальёнка дастала з-пад стала фанерную скрынку і выставіла, як на продаж, на чысты абрыск.

— Вось такая. Гэта стандарт.

Міхалка пакрыў скрынку ў руках, дастаў з кішэнні метр, абмераў бакі, пастукаў стачкай пальца ў бакавіцы і прычмокнуў языком: "Хфанера".

— Але, фанерыны.

— А што, абізацельна з хфанеры робіць?

— Ну я не знаю, — збянтэжылася паштальёнка, — гэта стандарт.

— А дзе ж я хфанеры возьму? — задумаўся Міхалка і потым, успомніўшы, што ад немцаў засталіся нейкія папікі з дакументамі, спытаўся: — А картон пойдзе?

— Не. Картон размокне, — упэўнена адказала паштальёнка, — робяць посылку і з матэр'ялу, бандзіроль называецца. Але вонь ненадзержныя — усё стоўціцца. Гэта ж ажно ў Архангельскую вобласць. Вось гэта стандарт. Така і трэба.

— А колі з гонты зробіць? Гонта ж тонкая, акурат як хфанера.

Паштальёнка маўчала. Яна ўвогуле не ведала, ці прымуць у раённым вузле сувязі самаробную скрынку: з вёскі ніхто нікуды не пасылаў пасылкаў, гэта першая... Адразу пасля вайны яна шмат атрымлівала пасылак з фронту, але атрымаць прасцей, чым адправіць.

— Ну робець з гонты. Але коб размеры булі адзін к одному, а то могуць вернуць з Городка.

— Шчо й таке будзе?

— А няўжэ! — з выглядам знаўцы адказала паштальёнка. — І рэчкі абізацельна, тут па баках, — паказала яна, — шчоб было рукамі дзержацца.

— То ты дай мне для абразца гэну. — Паштальёнка не адважалася. — Ну мне ж трэба поглядзець, як вона зроблена.

— Ну, возьмець, — нарэшце здалася яна, — але зразу ж вернеце. Бо гэта стандарт.

Паўдня Міхалка майстраву скрынку: абгабляваў кожную гонтаку — атрымалася як фабрычная. Вечарам аднёс гатовую да швагрыхі. І цэную ноч не магла Мар'я заснуць, усё думала: якога гасцінца адправіць Пятру. Раніцай схадзіла на другі канец вёскі і папрасіла ў Сымона Жлукты спойк мёду: "Вясною адраблю!" — запэўніла яго. Потым па некалькі разоў перакладвала ў скрынцы небагатыя харчы: шматок жэўцелага сала, суханы сыр, нізку суханых баравікоў, торбачку чарніц і мяшэчак з сухарамі; як ні ладала — усё адно заставалася свабоднае месца. І тут яна ўспоміла пра гарбузікі, вельмі любіў іх Пятро, сядзе бывала ў нядзельку на прызбе і цэлы дзень, знай сабе, лушчыць і

лушчыць: "Як гэта ў мяне з галавы выскачыла? Якая радасць яму будзе..."

Юркнула ў кладоўку і вярнулася адтуль з палатнянай торбай гарбузікаў, развязапа яе і, зачэрпваючы прыгаршчамі насыпала ў скрынку, утрамбоўваючы растапыранымі пальцамі. Потым адумалася і ў каторы ўжо раз вылажыла на стол змесціва пасылкі, перавярнуўшы скрынку ўверх дном, высыпала гарбузікі на стол.

— Дзеці! — клікнула яна, — ідзіце сюды! Усіх паклічце! — загадала Мар'я, убачыўшы дзве чарнявыя галавы, што высунуліся з-за фіранкі з другой палатнянай хаты.

Праз хвіліну ўсе пяцёра абкружылі маці.

— Многа месца займае шалупіне, — растлумачыла яна, будзем лушчыць. Пашлем бацьку, ён жа іх любіць.

Рэштку вечара і цэлы наступны дзень сям'я Флар'яновічаў лушчыла гарбузікі, ажно гучкі на пальцах шчымеі ад болю. Раз-пораз Мар'я прыкрывала то на аднаго, то на другога: "Куды ў рот цянеш! У місу кідай. Гэта ж бацьку... Вы заўсёды маеце семкі, а ён бедны ў той цюрме мо і макавай расінікі за дзень не возьме ў рот".

Паўвядра шалупіны высыпала яна на дошкіткі курам і дзаквала Бога, што наўвё яе на такую думку. Місу ачышчаных гарбузікаў вывернула на бляху, у якой сушыла грыбы, і падсмажыла на алеі. Яшчэ гарачыя гарбузікі засыпала ў пасылку, утрамбавала, шчыльна забіваючы шчыліны. І усё з малітвай, у размовах з Усявышнім. Калі пасылка была ўладавана, клікнула старэйшага, каб ён забіў крышку.

7

Вельмі здзіўіўся Пятро, калі адправілі яго ў суседні барак за пасылкай. Падумалася: нешта пераблыталі, памыліліся... Калі ж адрозніў ўбачыў на скрынцы зваротны адрас і пазнаў почырк старэйшага сына — сэрца радасна забілася. Тут жа ў паштовым барак задалі адкрыць. Заскрыгацелі цвікі, падчэпленыя штык-нажом ахоўніка. Першае, што кінулася ў вочы, калі зняў крышку, былі гарбузікі... Ад забытага водару ледзьве не страціў прытомнасць. Паджарыстыя, чырвоныя, яны блішчэлі на сонцы тлушчам, быццам самі прасіліся ў рот. Нагнала поўны рот сліны, Пятро зглынуў яе і чамусьці пачырваневы тварам.

Ахоўнікі пераглынуліся, усміхнуліся і паціснулі плячыма: "Гарэлкі няма?" — спытаўся адзін з іх. Паштар ухаліў абяроч скрынку, перавярнуў уверх дном і высыпаў усё на стол. Спойк з мёдам і шматок сала адклаў у бок:

— Астатняе можаш забіраць.

Пятро не ўстрымаўся, зачэрпнуў жменю гарбузікаў, развіў рот і сыпаў туды насенне. Ахоўнікі зарагаталі як жарабцы. А ён згроб у скрынку рэшткі хатніх скарабаў такім чынам, каб гарбузікі заставаліся зверху. Жменя за жменямі зачэрпваў гарбузікі, ідучы да жылога барака, і прагна жаваў.

На другі дзень забалеў жывот. Суткі не вылазіў з прыбіральні. Паклілі ў шпіталь. Урачы западозрылі дызентэрыю. Лагернае начальства перапужалася не на жарты: "А раптам хвароба перакінецца на іншыя жылыя баракі, ахопіць увесь лагер?!"

Ад Пятра вырашылі пазбавіцца. Нікому і ў галаву не магло прыйсці, што прычынай хваробы былі не кішэчныя палачкі, ці якія-небудзь іншыя хваробатворныя бактэрыі, а звычайныя дамашнія гарбузікі, што акрамя ўсяго іншага, з'яўляюцца яшчэ і добрым слабительным.

Уручылі даведку аб вызваленні і адправілі дахаты. Буханку хлеба, якую далі ў дарогу, ён сашчыпаў і на кавалачках адправіў у рот яшчэ да таго, як апынуўся за агароджай.

"Дзіўны гэты свет, — думалася Пятру, едучы на таварняках, папутках ці дабраючыся пешкі дахаты, — то абвінавачвалі, што я "дзізенцэрый", то зараз, дзякуючы гэтай самай "дзізенцэры", мяне адпусцілі дамоў". У двух гэтых словах, такіх падобных па гучанні і так непадобных па сэнсе, яму ўбачылася раптам вялікая Тайна Гасподняга Промысла.

Маці расказвала, што помніць, як бацька вярнуўся з лагера: "Быў худзосенькі, скура ды косці. А на руках кожная жылка прасвечваецца..."

— Сядзіць ён на лаве, а людзі заходзяць у хату, пастояць у парозі, поздорюкаюцца, хто головою покачае, а хто й залпае: "От, пусцілі померці на сваёй лаві". І несучы з усяго сала, хто які, хто сало, хто глядыш мятань... Потым пухнуць бацько пачаў. Ніхто не верыў, што ён будзе жыць. А маці маёй, яна ж была хрышчана Святым Духом, сніцца сон, а ў сне і гаворыцца: "Пятро, грузі жыто!" — некалькі разоў так сказала. І кажэ мая маці нам: "Не бойцеся, будзе жыць ваш бацько!"

— І поправіўся твой дзед. І нас усіх на ногі паставіў. Он, яшчэ і подмурок зробіў под нашу хату. Во, бачыш, сынку, якія цудныя дзела робіць Господзь... А вы не верыце. І гэты ж усё чыста праўда, не вудумане — усё перажыто.

Умее, умее гуляць расійскі люд! Як жа ж не гуляць: упершыню за тысячы гадоў на Русі перамагла дэмакратыя! Перамагла і маршам-строем, па трупах ашуканых набожных бабулек ды сталінізаваных ветэранаў, пакрочыла аж да Рынку, даганяючы сусветную цывілізацыю!

Ці разбяручь на сувеніры Крамлёўскую сцяну — паводле прыкладу Берлінскай?

Чацв. 4.2.1993 г.

— Ты ж ведаеш, як я люблю твайго "Максіма". Але новая праграма (на вершы Янкі Купалы. — С.Б.) — яшчэ на дзве галавы вышэй.

Такія прамовы пачуў я сёння ад Маэстра. І падумаў з уласцівай мне сціпласцю: "Ну і добра. Галоўнае, каб заказчык быў задаволены".

Аўт. 29.9.1993 г.

...Так увогуле-то нядоўга і здохнуць. Не, сур'езна. Ціха, без помпы, уначы, у пыле і няўтульнасці, у трызненні наплыву чарноцця, пад уедлівы шэпт радзі "Свабода", гулкае бязладнае хлюпанне ўласнага сэрца і пакорлівае бязмоўе адключанага тэлефона на стале.

"Памёр у жабрацтве ды самоце", — гэтая распаўсюджаная канцоўка многіх біяграфій была досыць модная ў вядомыя часы на старонках патрапаных ды пакрэмзаных школьных падручнікаў.

Ніякім чынам не прэтэндуючы на месца ў будучых акадэмічных дапаможніках, трэба ўсвядоміць усё ж, што свая "біяграфія" ёсць у кожнага, і ці варта скончваць яе "ў жабрацтве ды самоце" па ўласнай добрай волі?

Чацв. 28.10.1993 г.

Наша з Арк. Куляшовым работа, здаецца, зрушылася з мёртвай кропкі. Дзякуючы, канечне, заўчорашняму напружанаму роздуму на гэтых старонках.

Вас, Аркадзь Аляксандравіч, не міне тая ж доля, што і Вашых вялікіх папярэднікаў.

У ціхай, змрачнаватай і халоднай кабінет-кватэры, дзесьці ў Серабранцы, на чацвёртым паверсе дзевяціпаўрховага монстра з забітым смеццераводам, у пракурным пакоі, за вялікім пыльным раялем, які не настройваецца, ля вакна сядзіць вусаты ўскалмачаны тып у акуларах плюс 1,5, з неласкавым тварам, мяркуючы па ўсім, НЕ ВЕГЕТАРЫЯНЕЦ, і штосьці з размахам крэмае ў таўсматым нотным сшытку, час-пачас нервова сціраючы нанесенае на паперу вялікім, з томік Вашых вершаў, ластыкам. Аранжавая настольная лампа з буйным чорным надпісам MONTANA ярка асвятляе завалены паперамі пюпітр. Злева ад таго, хто сядзіць, побач з электронным метрамом "Рытм-2" і шклянкой попельніцай памерам з невялікую конаўку, агеньчык маленькай лампады, устаўленай у гранёную шклянку. справа — незапаляная свечка. Пад густым апльывам стэарыну з цяжкасцю адгадваецца бутэлька ад "Советского шампанского", у гарлавінку якой яна калісьці была ўведзеная. Перад вачамі крэмзала — раскладная школьная падстаўка для кніжак. Час ад часу ён кідае кароткія злыя позіркі на худы стосік сашчэпленых жоўтых лісткоў з машынапісам, уладкаваны на падстаўцы.

Гэта, Аркадзь Аляксандравіч, Вашы вершы. Яны кладуцца на музыку.

(Пераклад С. БЕРАСЦЕНЬ)

Фота з асабістага архіва Вольгі ПАЛІВОДЫ.

ІГАР ПАЛІВОДА

МАКСІМ БАГДАНОВІЧ
МАКСІМ ПАЛІВОДА

"МАКСІМ"

КАМПАЗИЦЫЯ НА СЛОВЫ
МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

ПАСПЯШАЙ!

СТВАРЭННЕ

7 кастрычніка, у блізкайшы аўторак, Нацыянальны акадэмічны тэатр балета Беларускага дэа спектакль "Стварэнне свету". Калісьці гэтай яркай пастаноўкай на музыку Андраэ Пятрова, у мастацкім афармленні Яўгена Лыска, з Людмілай Бржаўскай ды Юрыем Траянам у галоўных партыях пазначыў пачатак стварэння свайго тэатра Валанцін ЕЛІЗАР'ЕУ.

Роўна 30 гадоў таму, 10 кастрычніка, пачалася праца харэографу ў Дзяржаўным акадэмічным тэатры оперы і балета Беларусі. Працяг гэтай працы, яе плён — у паспяхо-вым творчым жыцці сусветна вядомага і цяпер ужо "суверэннага" Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета нашай цяпер ужо суверэннай краіны. Тэатр, які ўзначаліў калісьці 26-гадовы майстар, адсвяткуе юбілей творчай дзейнасці свайго мастацкага кіраўніка разам з гледачамі, што прыйдуць на ўсе тое ж і кожны раз новае "Стварэнне свету".

С. Б.

АФІША КАСТРЫЧНІКА

Нацыянальны акадэмічны тэатр балета РБ

пл. Парыжскай Камуны, 1, тэл. 234-06-66

- 3 — К. Орф "Карміна Бурана", І. Стравінскі "Вясна свяшчэнная".
- 5 (раніца) — І. Марозаў "Доктар Айбаліт"
- 7 — А. Пятроў "Стварэнне свету"
- 8 — В. Кузняцоў "Макбет", М. Равель "Балеро"
- 10 — А. Мдзівані "Страсці" ("Рагнеда")

Пачатак ранішніх спектакляў у 11.30, вечаўных а 19-й гадзіне.

Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы

пл. Парыжскай Камуны, 1, тэл. 234-10-41

- 4 — М. Рымскі-Корсакаў "Царская нявеста".
- 5 — Д. Вердзі "Рыгалеа"
- 9 — П. Чайкоўскі "Яўген Анегін"
- 11 — Д. Вердзі "Аіда" (да 190-годдзя з дня нараджэння італьянскага кампазітара)

Пачатак ранішніх спектакляў у 11.30, вечаўных а 19-й гадзіне.

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі

вул. Крапоткіна, 44, тэл. 234-60-08

- 3 — В. Такарчук, М. Вайтышка "Скарб. Нязломны рыцар"
- 5 — С. Кавалёў "Стомлены д'ябал"
- 9 — С. Алексіевіч "Чарнобыльская малітва"
- 10, 11 — А. Карэлін "І рэха адказала — ты" (прэм'ера)

Пачатак спектакляў а 19-й гадзіне.

Тэатр юнага гледача

- 5, 8 — Э. Портэр "Паліяна" (прэм'ера)

Беларускі Дзяржаўны маладзёжны тэатр

вул. Даўмана, 1, тэл. 289-32-62

- 3, 12 — А. Астроўскі "Позняе каханне"

4, 9 — Ж.-Б. Мальер "Хітрыкі Скапэна"

5 — Э. Іанэска "Трызненне ўдваіх", парадаксальная ка-медыя

8 — І. Зінгер "Тойбеле і яе дэман"

10 — Т. Уільямс "Трамвай "Жаданне"

11 — М. Куліш "Казанне пра Гуску..." (прэм'ера).

Пачатак вечаўных спектакляў а 19-й гадзіне.

Беларускі пазычны тэатр аднаго акцёра "Зьніч" (касцёл св. Сымона і св. Алены

пл. Незалежнасці, 15, тэл. 220-56-32

7 — М. Багдановіч "У краіне светлай...", музычна-пазычны монаспектакль, выканаўца — В. Статкевіч.

13 — Я. Янішчыц "Прыпадаю да нябёс...", пазычны монаспектакль, выканаўца — заслужаная артыстка Беларусі Л. Горцава

Пачатак спектакляў а 19-й гадзіне.

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага

вул. Валадарскага, 5, тэл. 220-15-41, 220-39-66

5, 14 — Д. Марота, Б. Рандоне "Суцяшальнік удоў" (прэм'ера)

7 — Г. Гауптман "Перад заходам сонца", гісторыя дзіўнага кахання

8 — Э. Томпсан "На залатым возеры"

9 — А. Астроўскі "Ваўкі ды авечкі"

10 — А. Дударэў "У прыцемках"

11 — Д. Фо, Ф. Рамэ "Свабодны шлюб"

12 — Ф. Рэньяр "Адзіны спадкаемца"

Пачатак спектакляў а 19-й гадзіне.

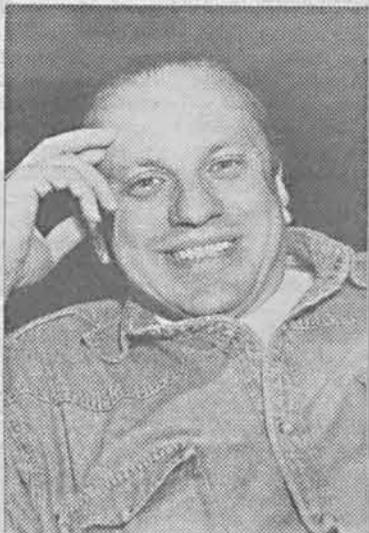
ЗАЛА КАМЕРНАЙ МУЗЫКІ пр. Ф. Скарыны, 44а

3 — "Твой самы кароткі шлях — да мяне..." Творчы вечар Т. Мушынскай. Прэм'еры вальсавых і харавых музыкі на яе тэксты.

4 — "Тукі з кругабегу будняў". Канцэрт-імпрывізацыя. Швейцарскі дуэт М. Айхенбергер (кларнет, саксафон), Івано Торрэ (ударныя).

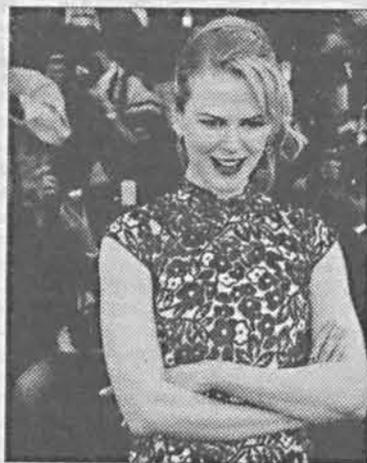
10 — Творчы вечар А. Каландзёнка, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, выкладчыка Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі (флейта).

ЦЫТАТА АФІШЫ

С. БЕРАСЦЕНЬ

КІНО

РАЗАМ З ТЫМ, ШТО ТАНЧЫЦЬ У ЦЕМРЫ

Даўно заўважана, што гледачам падабаюцца фільмы з добрым фіналам. Асабліва нашым, якія, стаміўшыся ад бясконцай побытавай неўладкаванасці, душэўнай пустэчы, непаразумення шукаюць у кінематографе перадусім станоўчага, аптымістычнага, светлага. Аднак з 3 па 12 кастрычніка ў Мінску будзе дэманстравацца фільм, аўтар якога не імкнецца нікога суцешыць, падбадзёрыць, тым больш, паказаць выйсце ў лепшае. Найноўшы фільм дацкага рэжысёра Ларса фон Трыера "Догвіль", прэм'ера якога адбылася на сёлетнім Канскім фестывалі, ужо паспелі назваць "чалавекаскептычным"...

Стужка "Догвіль", якая доўжыцца тры гадзіны, — першая з задуманай Трыерам кінатрылогіі, прысвечанай Амерыцы (яна будзе мець назву "U, S and A"). Дзеянне ў ёй адбываецца ва ўмоўным амерыканскім горадзе Догвіль, у які аднойчы прыязджае прыгожая незнаёмка Грэйс (спавутая галівудская актрыса Ніколь Кідман). У прасторы павільёна, дзе ўсе дамы і прадметы толькі схематычна акрэслены крэйдай (фільм зроблены ў стылі тэатра і кіно) разыгрываецца эмацыянальна напружаная гісторыя пра людзей, якія здольныя быць і ахвярамі, і катамі адначасова. ("Я не веру ў злых людзей, — прызнаецца Ларс фон Трыер. — Але вось грамадства патурае злу ў людзях".)

Дарэчы, рэжысёр Л. фон Трыер, які прыдумав першы калектыўны маніфест з часоў французскай "новай хвалі", "Догма-95" ніколі не быў у той злэшчаснай Амерыцы. Але па словах вядомага дацкага кінематографіста, які ўпэўнены, што яго кінематограф глядач павінен успрымаць найперш эмацыянальна, літаральна — да сардэчных прыступаў (а яны і здараліся з людзьмі, што глядзелі папярэдні фільм Трыера "Тая, што танчыць у цемры"), гісторыя, расказаная ў "Догвіле", магла б здарыцца ў любой краіне свету.

В. БАРАБАНШЧЫКАВА НА ЗДЫМКУ: Актрыса Н. КИДМАН — галоўная гераіня "Догвіля" без грыву.

Актрыса Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра Эвеліна САКУРА:

"Зараз у нашым тэатры наступіў такі пераломны момант, калі ўсе залежыць, як ні дзіўна, ад чыноўнікаў. Трупа вельмі добрая — сярэдні ўзрост 35—40 гадоў, гэта моцныя, разнастайныя, таленавітыя акцёры. Але бракуе рэжысуры — маладой, разнастайнай. І калі чыноўнікі пачуюць нашу просьбу, то ў гэтага тэатра можа быць выдатная будучыня. Трупа вельмі просіць паставіць галоўным рэжысёрам Сяргея Жураўля — і хутка мы даведаемся пра рэалізацыю".

"Эвеліна Сакура: у чатырох люстэрках", "РІО", 1—8 верасня, 2003 г.

НА ЗДЫМКУ: акцёр Сяргей ЖУРАВЕЛЬ

Выходзіць з 1932 ГОДА У 1982 годзе ўзнагароджаны ордэнам Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Віктар ШНІП

Рэдакцыйная рада:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА,

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід ГАЛУБОВІЧ,

Алесь ГАЎРОН — адказны сакратар,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Уладзімір САЛАМАХА — намеснік галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ: галоўны рэдактар — 284-6673 намеснік галоўнага рэдактара — 284-4404 адказны сакратар — 284-6673

АДДЗЕЛЫ: публіцыстыкі — 284-7965 пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7965 літаратурнага жыцця — 284-7965 крытыкі і бібліяграфіі — 284-7965 пазіі і прозы — 284-7965 музыкі — 284-8153 тэатра, кіно — 284-8153 выяўленчага мастацтва — 284-7965 карэктарская — 284-8091 бухгалтэрыя — 284-6672 Тэл./факс — 284-84-61

Пры перадруку просьба спасылка на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і верстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1607 Умоўна друк. арк. 3,72 Нумар падлісаны ў друк 1.10.2003 у 11.00

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і мастацтва"

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715

Заказ 3670

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ВОСЕНЬ БЕЗ МЕЖАЎ

Леташні восенскі фэст мастацтваў, зладкаваны Польшкім інстытутам у Мінску, меў добры розгалас па ўсёй Беларусі. Ён запомніўся яркасцю ды разнастайнасцю жанрава-стылёвай палітры: на працягу трох месяцаў краіна-суседка ўражвала беларускую публіку вернісажамі, тэатральнымі спектаклямі, кінапаказамі.

Асаблівы рэзананс мела імпрэза, прымеркаваная да 25-годдзя Кракаўскай студыі электраакустычнай музыкі. Узначальвае студыю добра зныў ў Мінску прафесар Марэк Халапеўскі, дзякуючы якому і нашы кампазітары пашыраюць свой досвед у электраакустычнай творчасці, атрымліваюць магчымасць стажыравацца ў гэтай галіне на міжнародным узроўні. Дарэчы, падчас леташняй прэзентацыі Кракаўскай студыі ў Мінску былі прадстаўлены і новыя электраакустычныя кампазіцыі нашых землякоў Руслана Апановіча ды Яўгена Паплаўскага.

У працяг леташніх арт-сустрэч зладкаваны фэст "Восень з польскай культурай", які ўжо месяц праходзіць на Беларусі. Мастацтва не ведае межаў, збліжае людзей, зноў і зноў уражваючы разнастайнасцю: тэатральныя праекты, выстаўкі, семінары, канцэрты, фільмы... Прэм'ера спектакля "Ноч Гельвера" паводле п'есы сучаснага польскага драматурга Інгмара Вількіста ў пастаноўцы Аляксандра Гарцье-

ва на сцэне вучэбнага тэатра Беларускай акадэміі мастацтваў. Польскі тэатр на фестывалі "Белая вежа—2003". Мінская прэм'ера "Піаніста", знакамітай стужкі Рамана Паланскага, год таму адзначанай "Залатою пальмавай галінай" у Канах, а сёлета — прэміяй "Оскар" па трох намінацыях...

Фэст працягваецца.

7 кастрычніка ў Беларускай акадэміі музыкі распачнецца цыкл лекцый-канцэртаў "Фрыдэрык Шапэн — паэт фартэпіяна". Першы вечар прадставіць яго баллады, эцюды і паланезы ў выкананні студэнтаў БАМ і навучніцаў Рэспубліканскага каледжа пры ёй.

8 кастрычніка — прэм'ера мастацкага фільма "Помста". (2002 г.) Ён зняты рэжысёрам Андэем Вайдам на аснове ўласнага сцэнарыя, напісанага паводле аднайменнай драмы Аляксандра Фрэдра. Тут здымаліся знакаміты польскія артысты Раман Паланскі, Януш Гаяс, Даніэль Альбрэхскі ды інш.

І восенскі краявід, і палітра канцэртна-тэатральнага сезона багатая сёлета на радасныя ды яркія фарбы. Імпрэзы, якія ладкуюцца пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску, надаюць гэтым фарбам асабліваю шчодрасць і свой каларыт.

